

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU (MİLLETLERARASI HUKUK)
ANABİLİM DALI

DENİZ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA ADALARIN ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

Tuğçe ARABACI

Ankara- 2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU (MİLLETLERARASI HUKUK)
ANABİLİM DALI

DENİZ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA ADALARIN ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

Tuğçe ARABACI

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Cavid ABDULLAHZADE

Ankara-2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU(MİLLETLERARASI HUKUK)
ANABİLİM DALI

DENİZ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA ADALARIN ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Cavid ABDULLAHZADE

Tez Jürileri

Adı-Soyadı

.....
.....
.....
.....
.....

İmza

.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınav Tarihi:/..../.....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(.../.../.....)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA ADA KAVRAMI VE

ADALARIN DENİZ ALANLARI

I. “ADA”, “ADASAL OLUŞUMLAR” VE DİĞER YAPILAR	7
A. ADA KAVRAMI VE UNSURLARI.....	7
1. Uluslararası Metinlerde Ada Tanımları	7
a. 1930 La Haye Konferansı’nda Yapılan Tanım	9
b. 1958 Cenevre Sözleşmeleri’nde Yapılan Tanım	10
c. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’nde Yapılan Tanım	12
2. Ada Tanımının Unsurları	14
a. Kara Parçası Olma.....	15
b. Doğal Olarak Oluşma	17
c. Suyla Çevrilmiş Olma	19
d. Suların En Yüksek Olduğu Zaman Su Yüzünde Kalma	19
3. Kayalıkların Özel Durumu	22
B. ADA KAVRAMINA GİRMEYEN ADASAL OLUŞUMLAR	28
1. Genel Olarak	28
2. Cezir Yükseklikleri	29

3. Resifler.....	30
C. ADASAL OLUŞUMLAR KAPSAMI DIŞINDA KALAN YAPILAR	33
1. Yapay Ada, Tesis ve Yapılar	33
2. Takımda ve Takımda Devleti.....	36
II. ADALARA TANINABİLECEK DENİZ ALANI HAK VE YETKİLERİ...38	
A. GENEL OLARAK	38
B. KARASULARI HAK VE YETKİSİ.....	40
C. BİTİŞİK BÖLGE HAK VE YETKİSİ.....	45
D. KITA SAHANLIĞI HAK VE YETKİSİ.....	46
E. MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE HAK VE YETKİSİ	53

İKİNCİ BÖLÜM

DENİZ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI VE

ADALARA TANINAN İŞLEVLER

I. GENEL OLARAK.....	55
II. DENİZ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI HUKUKU.....	56
A. GENEL OLARAK	56
B. DENİZ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA UYGULANACAK KURALIN GELİŞİMİ	58
1. Sözleşmeler Öncesi Dönem	58
2. 1958 Cenevre Sözleşmeleri.....	59
3. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi.....	65

4. 1958 ve 1982 Sözleşmelerinin Birlikte Değerlendirilmesi.....	67
5. Türkiye Cumhuriyeti'nin Ulusal Mevzuatındaki Düzenlemeler	71

C. DENİZ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA UYGULANACAK

KURALIN İÇERİĞİ	73
1. Genel Olarak	73
2. Hakça İlkeler.....	73
3. İlgili Koşullar.....	76
4. Sınırlandırma Yöntemleri	79

III. DENİZ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA ADALARIN

İŞLEVLERİ	82
A. GENEL OLARAK	82
B. ADALARIN ESAS NOKTA OLARAK KULLANIMI	84
1. Genel Olarak	84
2. Düz Esas Hatlar Sisteminde Adalar	88
3. Düz Esas Hatlar Sisteminden Bağımsız Olarak Adalar	89
4. Körfez Ağzındaki Adalar	96
C. ADALARIN İLGİLİ KOŞUL OLARAK DİKKATE ALINMASI.....	98

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DENİZ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA

ADALARA TANINACAK ETKİLER VE

DİKKATE ALINAN HUSUSLAR

I. GENEL OLARAK.....	105
II. ADALARA TANINAN ETKİLER.....	107
A. TAM ETKİ	107
B. SINIRLI ETKİ	108
C. ADANIN ÇEVRELENMESİ	110
D. ADAYA HİÇ ETKİ TANINMAMASI (İHMAL EDİLMESİ)	111
III. ADALARA TANINANACAK ETKİNİN BELİRLENMESİNDE DİKKATE	
ALINAN HUSUSLAR	112
A. GENEL OLARAK.....	112
B. HAKÇA İLKELERE UYGUNLUK	113
C. COĞRAFİ ÇERÇEVE	116
1. Devletlerin Bitişiklik veya Karşılıklılık Durumu.....	117
2. Sınırlandırılacak Alanın Kapalı veya Yarı Kapalı Deniz Olması	119
D. ADANIN ÖZELLİKLERİ	120
1. Coğrafi Konum.....	120
2. Yüzölçümü	126
3. Nüfus	129
4. Ekonomik Özellik	130
5. Siyasi Özellik	131

E. ADALARA TANINACAK ETKİNİN BELİRLENMESİNDE DİKKATE
ALINACAK HUSUSLARIN BİRLİKTE DEĞERLENDİRİLMESİ

GEREKLİLİĞİ	132
SONUÇ	136
KAYNAKÇA	142
ÖZET	152

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASAM	: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi
AÜSBFD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
Bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
Ed.	: Editör
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
IBRU	: International Boundaries Research Unit
ICJ	: International Court of Justice
ILM	: International Legal Materials
K.T.	: Kabul Tarihi
m	: madde
para	: paragraf
RG.	: Resmi Gazete
s	: sayfa
S	: Sayı
TÜDAV	: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UK	: United Kingdom of Great Britain and the Northern Ireland
UN	: United Nations
UNCLOS	: United Nations Conference on the Law of the Sea
vd.	: ve devamı

Vol	: Volume
YILC	: Yearbook of International Law Commission
1958 KBBS	: 1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi
1958 KSS	: 1958 Kıta Sahanelığı Sözleşmesi
1982 BMDHS	: 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

GİRİŞ

Devletlerin deniz alanları üzerindeki yetkileri, karasuları ile sınırlı olduğu müddetçe deniz alanlarının komşu devletler arasında sınırlandırılması nadiren yargı konusu olmuştur. Nitekim Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davalarına dek Grisbadarna Davası¹ uluslararası yargılamaya konu edilen modern anlamda tek dava kabul edilmektedir.² 1945'te Truman Bildirisi'yle gündeme gelen ve devletlerarası uygulamada benimsenen kıta sahanlığı kavramı, 1958 Cenevre Sözleşmeleriyle düzenlenmiş ve açıklık kazanmıştır. Ancak, pek çok devletin taraf olduğu 1958 Cenevre Sözleşmelerinin kısa süre içinde değiştirilmesi ihtiyacı duyulmuş ve Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı sonunda, 1982 BMDHS ile kıta sahanlığı yanında münhasır ekonomik bölge deniz yetki alanı kabul edilmiş ve düzenlenmiştir. Kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin kıyı devletine karasularına göre çok daha geniş deniz yetki alanları sağlıyor olmaları, sınırlandırılması gereken pek çok alan meydana getirmiştir. Bugün için örneğin Ege Denizi'nde ve Doğu Akdeniz'de yer alan hidrokarbon yatakları sınırlandırmanın neden önemli olduğunu açıklayabilmektedir.

Deniz alanlarının sınırlandırılması meseleleri genellikle uyuşmazlık taraflarınca anlaşma yoluyla çözülmekle beraber bir kısmı da uluslararası yargı önüne taşınmaktadır. Uluslararası mahkeme veya hakemlik tarafından çözümlenen

¹ Arbitral Award Rendered on October 23, 1909, in the Matter of the Delimitation of a Certain Part of the Maritime Boundary Between Norway and Sweden (The Grisbadarna Case), <www.pca-cpa.org/showfile.asp?fil_id=166>, (18.02.2015).

² **ÖZBEK**, Dolunay: Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2004, s. 1.

uyuşmazlıkların büyük çoğunluğunda, tarafların üzerinde anlaşamadıkları hususlar, sıklıkla küçük, uzak ve ilk bakışta önemsiz olduğu görülen adalarla ilgili olmuştur.

Sınırlandırma uyuşmazlıklarında, adalarla ilgili öne çıkan iki meseleyi, adaların egemenliğine dair iddialar ile hukuki statüsü ve deniz alanlarına sahip olma hakkına ilişkin tartışmalar oluşturmaktadır. Bu iki mesele, kapsamaları birbirinden farklı olmakla birlikte, birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Adaların belirli bir sınırlandırmada rol ve etkilerinin söz konusu olabilmesi için uyuşmazlık tarafı devletlerden birinin egemenliğinde olmaları ve hangi devletin egemenliği altında bulduklarının belirli olması gerekmektedir. Egemenliği tartışmalı adaların mevcudiyeti halinde, öncelikle bu adalar üzerindeki egemenlik tespit edilmektedir. Ancak, çalışmanın konusu adaların rol ve etkisine özgülenmiş olduğundan egemenliğin tespitine ilişkin tartışmalar kapsam dışında bırakılmıştır. Deniz alanlarının sınırlandırılması sürecinde taraflar arasında daha da önemli bir sorun, adaların sınırlandırmada oynaması gereken role ilişkin olmaktadır.³

Adaların deniz alanlarına sahip olma hakları bugün için uluslararası hukukta kabul edilmektedir. Bu genel kuralın istisnasını oluşturacak şekilde yüzölçümü veya coğrafi konumu esas alan genel geçer kurallar söz konusu değildir. Sınırlandırılacak alanda bulunan ve taraflara ait adaların bu kural karşısında anakaralarla aynı etkiye sahip olup olamayacakları meselesi gündeme gelmektedir. Bugün için uluslararası yargı kararlarında ve öğretide, anakaraların adalar karşısında üstünlüğü kabul edilmekle birlikte tartışmalar adalara tanınacak etkinin nasıl belirleneceği noktasında yoğunlaşmaktadır. Bu kapsamda, ada kavramının tanımlanmasına ilişkin

³ **SCHOFIELD**, Clive: “*The Trouble with Islands: The Definition and Role of Islands and Rocks in Maritime Boundary Delimitation*”, **HONG**, Seoung- Yong/ **DYKE**, Jon M. (Ed.), *in* Maritime Boundary Disputes, Settlement Processes, and the Law of the Sea, Martinus Nijhoff, Leiden [etc.], 2009, s. 19.

tartışmaların yerini adalara tanınacak etkinin nasıl belirleneceği meselesine bıraktığı söylenebilir.

Ege Denizi'nde yapılacak olası bir sınırlandırmanın esas konusunu adalara verilecek etkinin oluşturacağı kuşkusuzdur.⁴ Yarı kapalı bir deniz olan Ege'de 3000'den fazla ada, adacık ve kayalık bulunmaktadır. Bu adaların büyük çoğunluğu, Yunanistan'a aittir ve adalardan bir kısmı (anakaralar arasında çizilecek) eşit uzaklık çizgisinin “yanlış tarafında” ve Türkiye anakarasının oldukça yakınında konumlanmaktadır. Bu adalara kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge deniz alanlarının tanınması, Türkiye Cumhuriyeti'nin deniz yetki alanlarını büyük ölçüde kısıtlayacak ve hakçılığa aykırı bir sonuç ortaya çıkacaktır. Aynı şekilde, Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilecek sınırlandırma bakımından da adaların rol ve etkisi meselesi son derece önem arz etmektedir.⁵ Bu kapsamda, Türkiye Cumhuriyeti'nin çözüm bekleyen sınırlandırma uyuşmazlıklarına ilişkin olarak da adaların rolü meselesi ve uluslararası yargı kararlarının analizi oldukça önem taşımaktadır.

Dünya üzerinde henüz sınırlandırılmamış pek çok alan ve çözüme kavuşturulamayan uyuşmazlık söz konusudur. Bu uyuşmazlıkların çözümünü büyük ölçüde engelleyen ve süreci zorlaştıran genellikle adalarla ilgili anlaşmazlıklardır. Tüm bu hususlar göz önüne alındığında konunun önemi ortaya çıkmaktadır.

⁴ **AÇIKGÖNÜL**, Yunus Emre: Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması, Legal, 2012, s. 122.

⁵ Doğu Akdeniz'de bulunan oldukça önemli hidrokarbon yataklarının zenginliklerini değerlendirmek için İsrail- Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)- Yunanistan işbirliği, Türkiye'yi bölgedeki zenginliklerden uzaklaştırmaya yönelik çalışmalar içindedir. Yunanistan Mısır'la, Yunanistan'a ait Meis, Rodos, Karpatos, Çoban ve Girit adaları ile Mısır kıyıları arasında orta hat çizilmesi hususunda anlaşma yapmaya çalışmaktadır. Bu anlaşmayı Yunanistan ile GKRY arasında yapılacak sınırlandırma anlaşması izleyecektir. Yunanistan ve GKRY'nin gerçekleştirmek istedikleri sınırlandırma, Türkiye'nin açık denizlere ulaşma olanağını ortadan kaldıracak gibi Türkiye'ye yalnızca Antalya körfezi açıklarında yaklaşık 30.000 km²'lik bir alan bırakacaktır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. **BAŞEREN**, Sertaç Hami: “Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Sınırlandırmaları ve Yeni Enerji Politikaları”, **DOĞRU**, Sami (Ed.): Deniz Hukuku Sempozyumu, Çağ Üniversitesi Yayınları, No: 18, 2012, s. 42-82.

Çalışma, adaların sınırlandırma sürecindeki işlevlerinin, adalara tanınan etkilerin ve tanınacak etkinin belirlenmesinde dikkate alınan hususların tespitini amaçlamaktadır.

Deniz alanlarının sınırlandırılması hukukunda, adalara veya kayalık, cezir yükseklikleri, mercan adaları, resifler gibi oluşumlara ne ölçüde ve hangi kriterlere göre etki tanınacağı, bağlayıcı ve genel geçer kurallarla tespit edilmemiştir. Sınırlanacak her bir alanın kendine özgü oluşu ve hakça sonuca ulaşılması gerekliliği karşısında bu türden kuralların tespiti de güçtür.⁶ Deniz alanlarının sınırlandırılmasında tek esas, sınırlandırmanın hakça sonuca ulaşmasıdır. Bu bakımdan, deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların rolü meselesinin tartışılabilmesi için de uluslararası yargı kararları ve devletlerarası uygulama birincil kaynak niteliğindedir. Belirtilen gerekçelerle, konuya ilişkin tartışmalar, uluslararası yargı kararlarının analizi yoluyla değerlendirilecektir.

Çalışmada, meselenin daha iyi açıklanabilmesi amacıyla öncelikle ada kavramı ve adaların sahip olabilecekleri deniz alanı hak ve yetkileri açıklanmaktadır. Ardından deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların işlevleri ve son olarak adalara tanınan etkiler ve tanınacak etkinin belirlenmesinde dikkate alınan hususlar incelenecektir. Bu kapsamda çalışma üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde, ada kavramı ve adaların hak kazanım esası bakımından sahip olabilecekleri deniz alanları ele alınmaktadır. Bunun için öncelikle, tarihsel süreç içinde geçirdiği değişikliklere değinilerek uluslararası hukukta kabul edilen “ada” tanımı ve tanımın unsurları açıklanacaktır. Adaların bir türü olduğu kabul edilen kayalıkların statüsüne de ada kavramının açıklanmasına ilişkin başlık altında yer verilmektedir. Ardından kural

⁶ **BÖLÜKBAŞI**, Deniz: Turkey and Greece Aegean Disputes: A Unique Case in International Law, Routledge-Cavendish, London 2004, s. 361.

olarak deniz alanlarına sahip olma hakkı bulunmayan fakat deniz alanlarının sınırlandırılmasına kimi etkileri olan cezir yükseklikleri ve resifler gibi diğer coğrafi oluşumlar, adalarla farkları ortaya konularak kısaca açıklanacaktır. Adaların ve “adasal oluşumlar”ın incelenmesinin ardından adasal oluşum kapsamına girmeyen ancak ada kavramının tanımlanması bakımından ilgili ve önemli görülen kimi yapıların statülerine kısaca yer verilecektir. Birinci bölümün ikinci kısmındaysa adaların hak kazanım esası bakımından sahip olabilecekleri deniz alanları, tarihsel süreçte ortaya çıkan gelişmeler ve tartışmalar ışığında açıklanacaktır. Bu kapsamda, adalara hangi sebeplerle deniz alanlarına sahip olma hakkı tanındığı deniz alanlarının özellikleri de belirtilerek incelenecektir.

İkinci bölümde, deniz alanlarının sınırlandırılması hukuku kapsamında adaların işlevleri irdelenmektedir. İkinci bölümün ilk kısmında, deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin ilke ve esaslar değerlendirilecektir. Bunun için teamül hukukunun tespit edildiği ve uluslararası sözleşmelerin yorumlandığı uluslararası yargı kararlarından yararlanılacaktır. İkinci bölümün ikinci kısmındaysa, adaların sınırlandırma hattının belirlenmesinde esas nokta olarak kullanımı veya ilgili koşul olarak dikkate alınması gibi işlevleri ve bu işlevlerin hangi koşullarda ortaya çıktığı tartışılacaktır.

Üçüncü ve son bölümde de deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların etkileri meselesi incelenecektir. Belirtildiği gibi adalar hak kazanım esası bakımından anakaralar gibi deniz alanlarına sahip olabilmektedirler; ancak sınırlandırmanın hakça sonuca ulaşması bakımından gerekli olduğu takdirde adalara tanınacak etkinin azaltılması söz konusu olmaktadır. Bu kapsamda, üçüncü bölümün ilk kısmında, adalara tanınan etkiler, uluslararası yargı kararları ve devletlerarası

uygulamadan örneklerle açıklanacaktır. Ardından, ikinci kısımda da adalara tanınacak etkinin belirlenmesinde dikkate alınan hususlar ve bu hususlar arasındaki ilişki, öğretilerdeki görüşlere de yer verilerek değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA ADA KAVRAMI VE

ADALARIN DENİZ ALANLARI

I. “ADA”, “ADASAL OLUŞUMLAR” VE DİĞER YAPILAR

A. “ADA” KAVRAMI VE UNSURLARI

1. Uluslararası Metinlerde “Ada” Tanımları

20. yüzyılın başlarında adaların deniz yetki alanlarının varlığına ilişkin iddialarla birlikte ada kavramının tanımlanması ihtiyacı gündeme gelmiştir.⁷ 19. yüzyılda, adaların deniz yetki alanlarının olup olmadığının tartışıldığı ulusal yargı kararları⁸ ve bu hak ve yetkileri tanıyan çok taraflı bir uluslararası sözleşme⁹ bulunmakla birlikte, ada kavramının tanımlanmasına yönelik çabalar ilk kez 1930

⁷ **SYMMONS**, Clive Ralph: *The Maritime Zones of Islands in International Law*, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague/Boston/London 1979, s. 1.

⁸ Bu davalara, Twee Gebroeders Davası (1801) ve Anna Davası (1805) örnek verilebilir. Ayrıntılı açıklama için bkz. **SYMMONS**, s. 1.

⁹ 06.05.1882 tarihli Convention Between Her Majesty, The German Emperor, King Of Prussia, The King Of The Belgians, The King Of Denmark, The President Of The French Republic, And The King Of The Netherlands, For Regulating The Police Of The North Sea Fisheries m. 2, http://iea.uoregon.edu/pages/view_treaty.php?t=1882-PoliceNorthSeasFishery.EN.txt, (15.01.2015).

Lahey Uluslararası Hukuk Kodifikasyonu Konferansı¹⁰,yla (1930 Lahey Konferansı) başlamıştır.¹¹

1930 Lahey Konferansı kapsamında ada kavramının tanımlanması gündeme gelmişse de bu konferanstan bir sonuç alınamamıştır. Ada kavramının ilk kez tanımlandığı metin 1958 Cenevre Kararları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi (1958 KBBS) olmuştur.

Ada tanımına ilişkin tartışmalar, 1958 KBBS'yle son bulmamış ve Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nın (Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı) da gündeminde yer almıştır. Genişleyen deniz yetki alanlarının adalara da tanınması nedeniyle çıkarları etkilenebilecek devletler, ada kavramının yeniden tanımlanmasına ilişkin öneriler sunmuşlardır.

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı sonucunda ortaya çıkan 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi¹²,yle (1982 BMDHS), adaların rejimi açısından ikili bir ayırım benimsenmiştir. Ada kavramı, 1958 Cenevre Sözleşmeleri'nde kabul edildiği şekliyle tanımlanırken “*insanların oturmasına elverişli olmayan veya*

¹⁰ Bundan sonra, çalışma içinde 1930 Lahey Konferansı olarak anılacaktır. Milletler Cemiyeti bünyesinde 3 Nisan 1930 tarihinde Lahey'de toplanan ve Türkiye de dahil 47 devletin katıldığı bu konferanstan bir sonuç alınamamıştır. 1930 Lahey Konferansı hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. **ÖZMAN**, Aydoğan: Deniz Hukuku I Kaynaklar, Kişiler, Nesnelere, Ulusal Deniz Alanları, Turhan Kitabevi, Ankara 2006, s. 32-33.

¹¹ 1924 Uluslararası Hukuk Derneği Raporu'nda takımadalar ve kayalıklara ilişkin tartışmalara bulunmakla birlikte, ada kavramının tanımlanmasına ilişkin bir ifade yer almamaktadır. **SYMMONS**, s. 9.

¹² 16 Kasım 1994 tarihinde yürürlüğe giren 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi bundan sonra 1982 BMDHS olarak anılacaktır. Sözleşme metninin gayriresmi çevirileri için Bkz. **GÜNDÜZ**, Aslan: Milletlerarası Hukuk, Konu Anlatımı, Temel Belgeler, Örnek Kararlar, **GÜNEL**, Volkan (Ed.), 6. B, Beta, İstanbul 2013, **ÖZMAN**, Aydoğan: Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Sözleşmesi, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul 1984. Metin içinde kimi çeviriler, Toluner'in veya Pazarcı'nın eserlerinden alıntılanacaktır. Bkz. **TOLUNER**, Sevin, Milletlerarası Hukuk Dersleri: Devletin Yetkisi (Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği), B.5, Beta, İstanbul 1996. **PAZARCI**, Hüseyin: Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap, B. 9, Turhan Kitabevi, Ankara 2013.

kendilerine özgü ekonomik bir yaşamları bulunmayan kayalıklar”a¹³ münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı hak ve yetkisi tanınmamıştır.

Sözü edilen uluslararası metinler, ada kavramının daha iyi açıklanabilmesi için tanımın zaman içinde geçirdiği değişikliklere yer verilerek kronolojik sıraya göre incelenecektir.

a. 1930 Lahey Konferansı’nda Yapılan Tanım

Uluslararası metinlerde ilk ada tanımı, 1930 Lahey Konferansı kapsamında yapılmıştır. II. Komisyon'a bağlı II. Alt Komisyon Raporu'ndaki ifadeye göre, “*bir ada, suların en yüksek olduğu zaman sürekli açıkta kalan, etrafı sularla çevrili bir kara parçasıdır.*”¹⁴ Bu tanımın şerhinde, yalnız cezir zamanı deniz yüzüne çıkan yüksekliklerin ada sayılmadığı, duba, şamandıra ve su üstünde yüzen diğer yapay tesisler hariç ülkenin “hakiki bir parçası” olan yapay adalarına ada sayılacağı ifade edilmiştir.¹⁵

Gidel, 1930 Lahey Konferansı’nda yapılan tanımdan rahatsızlığını bildirmiş¹⁶ ve adayı “*su ile çevrilmiş, devamlı surette en yüksek met hattının üstünde bulunan ve taazzuv etmiş insan gruplarının daimi surette ikametüne imkân veren tabii şartları*

¹³ 1982 BMDHS, m. 121/3.

¹⁴ Tanımın çevirisi için Bkz. **PAZARCI**, s. 296. Tanımın orijinal metindeki ifadesi: “*An island is an area of land, surrounded by water, which is permanently above the high-water mark.*” şeklindedir. Bkz. Report of the Second Commission (Territorial Waters) of the Hague Codification Conference, Report of Sub-Committee II, Report of Second Commission, L. N. Doc. C. 230, M. 117, 1930, Vol. V, s.13’ten aktaran **JAYEWARDENE**, Hiran W., The Regime of Islands in International Law, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London 1990, s. 4.

¹⁵ **GÖNLÜBOL**, s. 99.

¹⁶ **DYKE**, Jon M. Van/ **BROOKS**, Robert A.: “*Uninhabited Islands: Their Impact on the Ownership of the Oceans’ Resources*”, Ocean Development and International Law Journal, Vol. 12, N. 3-4, 1983, s. 272.

haiz, deniz yatağının tabii surette meydana getirdiği bir yükselti”¹⁷ olarak tanımlamıştır. Gidel’in tanımıyla 1930 Lahey Konferansı’nda yapılan tanım arasında iki önemli fark bulunmaktadır. Gidel’in tanımı, yapay adaları kapsam dışında bırakmakta ve insanların oturmasına elverişliliği bir unsur olarak kabul etmektedir.

II. Komisyon'un Raporu'nun eki olarak sunulan bu rapor ve tanım, 1930 Lahey Konferansınca incelenmemiş, dolayısıyla ne kabul edilmiş ne de reddedilmiştir.¹⁸

1930 Lahey Konferansı’ndan sonra kodifikasyon çalışmalarının tamamlanması, II. Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle Birleşmiş Milletler çatısı altında mümkün olabilmıştır.¹⁹

b. 1958 Cenevre Sözleşmeleri’nde Yapılan Tanım

BM Şartı’nda, BM Genel Kurulu’na uluslararası hukuku kodifiye etme görevi yüklenmiş ve BM Genel Kurulu bünyesindeki Uluslararası Hukuk Komisyonu²⁰ bu görev çerçevesinde 1949 ve 1956 yılları arasında deniz hukukuna ilişkin kural ve ilkeleri geliştirme ve kodifiye etme amacıyla çalışmalar yürütmüştür.²¹

¹⁷ **GIDEL**, Gilbert: *Le Droit International Public de La Mer*, C. III, Sirey, Paris 1934, s. 684’ten aktaran **DYKE/ BROOKS**, s. 291. Tanımın Türkçe çevirisi için bkz. **GÖNLÜBOL**, Mehmet: *Bariş Zamanında Sahil Sularının (Karasuları ve Bitişik Bölge) Hukuki Statüsü*, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1959, s. 99. Tanımın İngilizce çevirisi için bkz. **SOONS**, Alfred: *Artificial Islands and Installations in International Law*, Law of The Sea Institute Occasional Paper No.22, 1974, s. 17.

¹⁸ **PAZARCI**, s. 296.

¹⁹ **DUNDUA**: Nugzar, “*Delimitation of Maritime Boundaries Between Adjacent States*”, United Nations, The Nippon Foundation Fellow, 2006-2007, < http://www.un.org/depts/los/nippon/unfff_programme_home/fellows_pages/fellows_papers/dundua_0607_georgia.pdf>, (02.02.2015), s. 8.

²⁰ Uluslararası Hukuk Komisyonu, 1947 yılında göreve başladığında gündemindeki en önemli konulardan birini deniz hukuku oluşturmuştur ve faaliyete geçtiği ilk günden itibaren açık denizler ve karasuları konularındaki çalışmalara başlamıştır. **ÖZMAN (2006)**, s. 33.

²¹ Bu çalışmalar sonucunda hazırlanan dört sözleşme tasarısı, 24 Şubat- 28 Nisan 1958 tarihleri arasında Cenevre’de toplanan Birinci Deniz Hukuku Konferansı’na katılan devletlerin görüş ve tartışmalarına sunulmuş ve Birinci Deniz Hukuku Konferansı sonunda Cenevre Karasuları ve

1954 Uluslararası Hukuk Komisyonu Toplantısı'nda, Karasuları Komisyonu Raportörü François, 1930 Lahey Konferansı'nda II. Komisyon'a bağlı II. Alt Komisyon Raporu'ndaki tanımın²² kabul edilmesini önermiştir. Lautherpacht ise, suların en yüksek olduğu zaman su yüzünde kalma unsurunun istisnai durumları da kapsamı için “normal şartlar altında” ifadesinin eklenmesi yönünde öneri sunmuştur.²³ 1954 tasarısında kabul edilen “*Her adanın kendisine mahsus bir karasuları vardır. Bir ada, sularla çevrili ve 'normal şartlar altında' 'sürekli olarak' suların en yüksek olduğu zaman su yüzünde kalan kara parçasıdır.*” şeklindeki tanım, 1955 tasarısında ve 1956 tasarısında da tekrarlanmıştır.²⁴

1958 KBBS'de, normal olan ve olmayan mevsimsel gelgit hareketleriyle ilgili belirli bir devletlerarası uygulama mevcut olmadığından²⁵ “sürekli olarak” ve “normal koşullar altında” ifadeleri tanımdan çıkarılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) önerisiyle²⁶, “*Bir ada, sularla çevrili olan ve suların en yüksek olduğu zaman su yüzünde kalan, doğal olarak meydana gelmiş bir kara parçasıdır.*”²⁷ tanımı benimsenmiştir.

1958 KBBS'deki tanımla 1930 Lahey Konferansı çerçevesinde yapılan tanım arasında iki farklılık bulunmaktadır. İlk olarak, 1930 Lahey Konferansı kapsamındaki tanımda yer alan “sürekli olarak” terimi gereksiz bulunarak tanımdan

Bitişik Bölge Sözleşmesi, Açık Deniz Sözleşmesi, Kıta Sahaneliği Sözleşmesi ve Balık Avlama ve Açık Denizlerin Biyolojik Kaynaklarının Korunması Sözleşmesi olmak üzere dört uluslararası sözleşme kabul edilmiştir. **ÖZMAN (2006)**, s. 34.

²² 1930 Lahey Konferansı'nda II. Komisyon'a bağlı II. Alt Komisyon Raporu'ndaki tanım: “*bir ada, suların en yüksek olduğu zaman sürekli açıkta kalan, etrafı sularla çevrili bir kara parçasıdır.*” şeklindedir.

²³ **JAYEWARDENE**, s. 4.

²⁴ Gayriresmi çeviri için bkz. **MERAY**, Seha: “*Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonu Yedinci Toplantısı*”, AÜSBFD, Ankara 1955, c. X, No. 4, s. 251. **MERAY**, Seha: “*Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonu Sekizinci Toplantısı*”, AÜSBFD, Ankara 1957, c. XII, No. 3, s. 123.

²⁵ A/CONF.13/C.1/L.112, Official Records, Vol. III, s. 242.

²⁶ A/CONF.13/C.1/L.112, Official Records, Vol. III, s. 242.

²⁷ 1958 KBBS, m. 10.

çıkarılmıştır. İkinci olarak, kara parçasının doğal olarak oluşması koşulu getirilmiştir.²⁸ İkinci farklılığın bir sonucu olarak, 1930 Lahey Konferansı'nda yapılan tanım, yapay adaları da kapsarken 1958 KBBS'de yer alan tanım yalnızca doğal adaları kapsamaktadır.

Gidel'in 1930 Lahey Konferansı sonrasında önerdiği ada tanımında yer alan “*taazzuv etmiş insan gruplarının daimi surette ikametine imkân veren tabii şartları haiz*” unsurununsa 1958 Cenevre Sözleşmelerinde ve taslak metinlerinde yer almadığı görülmektedir.

c. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde Yapılan Tanım

Siyasi ve ekonomik nedenlerle, yeterli sayıda devlet tarafından onaylanarak yürürlüğe giren 1958 Cenevre Sözleşmelerinin değiştirilmesi ihtiyacı doğmuştur. Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı, 1958 Cenevre Sözleşmelerinin aksayan yönlerini düzeltmek ve yeni birtakım kurallar kabul etmek amacıyla düzenlenmiş ve bu konferans sonunda 1982 BMDHS kabul edilmiştir.²⁹

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda, özellikle genişleyen deniz yetki alanları ve adaların bu yetki alanlarının belirlenmesinde mevcut etkisinin kaygı uyandırması³⁰ “ada” kavramının yeniden tanımlanmasını gündeme getirmiştir.

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda yüzölçümü baz alınarak “ada”, “adacık” ve “kayalık” kavramlarının ayrı ayrı tanımlanması ve bu oluşumların

²⁸ PAZARCI, s. 296.

²⁹ ÖZMAN (2006), s. 34.

³⁰ JAYEWARDENE, s. 5.

statülerinin farklı şekilde düzenlenmesine dair pek çok öneri sunulmuştur.³¹ Ancak bu yöndeki öneriler kabul görmemiştir. Ada kavramı, 1982 BMDHS'nin 121. maddesinin 1. fıkrasında “*Bir ada, sularla çevrili olan ve suların en yüksek olduğu zaman su yüzünde kalan, doğal olarak meydana gelmiş bir kara parçasıdır.*”³² şeklinde tanımlanmıştır. Böylelikle, 1958 KBBS’de yer alan tanım tekrar edilmiştir.

“Adaların Rejimi” başlığı altındaki 1982 BMDHS’nin 121. maddesinin 3. fıkrasında, “*İnsanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgeleri ve kıta sahanlıkları olmayaca*”³³ düzenlenmiştir. 1982 BMDHS ile ilk kez “kayalık” kavramına yer verilmiş; ancak kavram sözleşmede tanımlanmamıştır. Öğretide, kayalıkların “Adaların Rejimi” başlığı altında düzenlenmesi nedeniyle ve hükmün lafzından anlaşıldığı şekliyle adaların özel bir türünü oluşturduğu kabul edilmektedir. Buna göre, ada tanımında yer verilen unsurları taşıyan ve ancak 3. fıkradaki ölçütleri karşılayan oluşumlar, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge deniz alanlarına sahip olamayacaklardır.³⁴

³¹ Bu kapsamda, ada, adacık ve kayalıkların büyüklüklerine veya fiziksel özelliklerine göre tanımlanmasına ilişkin öneriler getirilmiştir. Önerilerin ayrıntılı açıklaması için bkz. **JAYEWARDENE**, s. 5.

³² Tanımın çevirisinde belirli bir çeviri birebir kullanılmamıştır. Gündüz’ün yaptığı çeviri, “*Bir ada, su ile çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalan, doğal olarak oluşmuş bir arazi sahasıdır.*” şeklindedir. **GÜNDÜZ**, s. 253. Özman, ada tanımını “*Bir ada, sularla çevrili olan ve sular yükseldiğinde su üstünde kalan doğal olarak meydana gelmiş bir kara parçasıdır.*” şeklinde çevirmektedir. **ÖZMAN(1984)**, s. 54. Pazarıcı ise, “*Bir ada, suların en yüksek olduğu zaman açıkta kalan, etrafta sularla çevrili bir doğal kara parçasıdır.*” olarak aktarmaktadır. Ayrıca Pazarıcı yaptığı açıklamalarda “su yüzünde kalma” koşulundan söz etmektedir. **PAZARCI**, s. 296. Ayrıca bkz. **TOLUNER**, s. 71. **MERAY (1955)**, s. 252.

³³ Gayriresmi çeviri için bkz. **ÖZMAN(1984)**, s. 54.

³⁴ **CHARNEY**, Jonathan: “*Rocks that Cannot Sustain Human Habitation*”, American Journal of International Law, Vol. 93, No.4, 1999. **ÖZMAN(2006)**, s. 230, dn. 53.

2. “Ada” Tanımının Unsurları

1958 KBBS’de ve 1982 BMDHS’de yer alan tanıma göre, “ada” dört unsurdan oluşmaktadır: (a) kara parçası olma, (b) doğal olarak oluşma, (c) suyla çevrilmiş olma ve (d) suların en çok yükseldiği zaman su yüzünde kalma.³⁵

1930 Lahey Konferansı’nda kimi devletler, yerleşmeye ve oturmaya elverişliliğin ada tanımının unsurlarından olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.³⁶ Bu ölçüt, 1954 Uluslararası Hukuk Komisyonu’nun görüşmelerinde tekrar gündeme gelmiş; fakat benimsenmemiştir.³⁷ Buna ek olarak, adaların yüzölçümlerine bağlı olarak hukuki rejimlerinin de değişmesi gerektiği, konferans görüşmelerinde ve öğretilerde tartışılmış³⁸; ancak bu ölçüte ne 1930 Lahey Konferansı’nda ne 1958 KBBS’de ve ne de 1982 BMDHS’de yapılan ada tanımlarında yer verilmiştir.

Adaların karasuları hak ve yetkileri ile donatılmalarıyla ada kavramının tanımlanması ihtiyacı birbirine paraleldir. Resifler, cezir yükseklikleri gibi kimi diğer coğrafi oluşumlarınsa kural olarak karasuları bulunmamaktadır. Öğretilerde, ada tanımı yapılırken adaları diğer oluşumlardan ayırt edecek şekilde temel fiziksel özelliklerin esas alındığı ifade edilmektedir.³⁹

³⁵ **PAZARCI**, s. 296. Doğal olarak oluşma ve kara parçası olma unsurlarının birleştirildiği üçlü tasnifler (Bkz. **DURAN**, Gökhan Yaşar/ **ERGÜN**, Çağdaş Evrim: Uluslararası Hukukta Adalar, Çakmak Yayınevi, 2011, s. 6) ve bu dört unsura ek olarak yüzölçümü, yerleşime elverişlilik ve kendine ait ekonomik yaşamın bulunması unsurlarının tartışıldığı yedili tasnifler (BKZ. **SYMMONS**, s. 20) de bulunmaktadır. Bowett, doğal olarak oluşma ve sular yükseldiğinde üzerinde kalma unsurlarının ön plana çıktığını ifade etmekte ve bunlar üzerinde durmaktadır. Bkz. **BOWETT**, Derek W.: The Legal Regime of Islands in International Law, Oceana Publications, Dobbs Ferry, New York 1979.

³⁶ **BOWETT**, s. 7.

³⁷ A/CN.4/SR.260, 1954 YILC, Vol. I, s. 92.

³⁸ **SYMMONS**, s. 37-38.

³⁹ **JENNINGS**, Robert/ **WATTS**, Arthur (Ed.), Oppenheim’s International Law, Vol. I, Parts 2 to 4, Ed. 9, Longman, London, New York 1996, s. 604.

1982 BMDHS'yle "insanların oturmasına elverişli olma" ve "kendine ait bir ekonomik yaşamı bulunma" ölçütlerine yer verilmişse de bu ölçütler, ada tanımının unsurları olarak değil; kimi adaların kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge hak kazanımı esası bakımından öngörülmüştür.

Ada tanımının unsurları, kara parçası olma, doğal olarak oluşma, suyla çevrili olma ve suların en yüksek olduğu zaman su yüzünde kalmadır. Bu dört unsur, ada kavramının daha iyi ortaya konulabilmesi amacıyla sırasıyla açıklanacaktır.

a. Kara Parçası Olma

Symmons, bir yapının kara parçası olmasını iki faktörün bir arada bulunmasıyla açıklar. Bunlardan birincisi, bu yapının deniz tabanı ile bağlantısı olması, ikincisi ise *terra firma* karakterde ve kalıcı nitelikte olmasıdır.⁴⁰ Bu tanıma göre, denizde demirli gemiler, doğal olarak oluşmuş yüzer yapılar, ikamet etmek amacıyla denizde dikilen kazıklar üzerinde inşa edilmiş konutlar kara parçası olarak nitelenemeyecektir. Örneğin, su yüzeyinde hareket eden ve deniz tabanı ile bağlantılı olmayan buzdağları, kara parçası ve dolayısıyla ada olarak kabul edilemeyecektir.⁴¹

Mercan adalarınınsa (atol) kara parçası olduğu konusunda tereddüt yoktur.⁴² Yüzyıllar içinde resiflerden oluşan mercan adaları, jeolojik olarak deniz tabanı ile bağlantılı olmasalar da doğal olarak oluşmuşlardır ve bu oluşumların ada statüsünde

⁴⁰ **SYMMONS**, s. 21.

⁴¹ **SYMMONS**, s. 21.

⁴² **SYMMONS**, Clive R.: "Some Problems Relating to the Definition of 'Insular Formations' in International Law: Islands and Low-Tide Elevations", in *Maritime Briefing*, Vol. 1, No. 5, International Boundaries Research Unit, 1999, s. 9.

oldukları kabul edilmektedir.⁴³ Özellikle Pasifik ve Hint Okyanuslarında yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkmasıyla mercan adalarının statüsü meselesi önem kazanmıştır.⁴⁴ 1982 BMDHS'nin 6. maddesiyle de deniz alanlarına sahip olacakları kabul edilmiştir.⁴⁵ Bu düzenlemeden de açıkça görülebileceği üzere mercan adaları, ada statüsünde kabul edilmektedirler.

Öğretide, toprak yapısının kara parçası olma unsuru bakımından bir etkisinin bulunmadığı belirtilmektedir. Adaların hukuki statülerinin konu edildiği ilk davalardan olan 1805 tarihli Anna Davası'nda İngiliz mahkemesi, adaların toprak yapısının hukuki statülerini etkilemeyeceğini ifade etmiştir.⁴⁶ Bir başka deyişle, adanın çamurdan, balçıktan, topraktan, çakıldan oluşması veya yapısı itibarıyla kaya olması onun kara parçası olma özelliğini ve statüsünü etkilememektedir.⁴⁷ Bu kapsamda, örneğin, alüvyon yığıntıları ada olarak kabul edilmektedir.⁴⁸

Adalara ilişkin tartışmalarda, kara parçası olma, öne çıkan bir unsur değildir. Bununla birlikte, ABD ile Alaska arasındaki "*Dinkum Sands Uyuşmazlığı*"⁴⁹ gibi kimi istisnai hallerde diğer unsurlarla bağlantılı olarak gündeme gelebilmektedir.⁵⁰ Dinkum Sands uyuşmazlığında, oluşumun %50'si donmuş deniz suyundan

⁴³ **BOWETT**, s. 5.

⁴⁴ **ÖZMAN(2006)**, s. 235.

⁴⁵ Öğretide, kimi yazarlar (**PAZARCI**, s. 304; **ÖZMAN(2006)**, s. 236.) çizilen hatların ada tarafında kalan suların (lagunalar) iç su sayılmaları gerektiğini bildirirken kimi yazarlar (**CHURCHILL**, Robin/ **LOWE**, Vaughan: *The Law of the Sea*, Ed. 3, Juris Publishing, 1999, s. 125.) takımda suyu olarak değerlendirilmeleri gerektiğini ifade etmektedir.

⁴⁶ **GÖNLÜBOL**, s. 100. **O'CONNELL**, D. P.: *The International Law of the Sea*, Vol. I, **SHEARER**, I. A. (Ed.): Clarendon Press, Oxford 1989, s. 186.

⁴⁷ **DIPLA**, Hartini: *Le Regime Juridique des Iles dans le Droit International de la Mer*, Paris 1984. s. 19'ten aktaran **DURAN/ ERGÜN**, s. 9. **O'CONNELL**, s. 186.

⁴⁸ **GÖNLÜBOL**, s. 101.

⁴⁹ *United States v. Alaska*, 521 U.S. 1 (1997), Supreme Court of the United States, October Term, 1996, <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/521/1/case.html>>, (18.02.2015).

⁵⁰ **SYMMONS**, Clive, "*When is an 'Island' Not an 'Island' in International Law? The Riddle of Dinkum Sands in the Case of US. v. Alaska*", **BRADLEY**, Rachael/ **SCHOFIELD**, Clive (Ed)., *Maritime Briefing*, Vol. 2, N. 6, International Boundaries Research Unit, Durham, 1999, s. 28.

oluşmaktadır ve oluşum yaz aylarında su seviyesinin altında kalmaktadır.⁵¹ Öğretide, ada olduğu iddia edilen fakat gerçekte döngüsel erozyon ve birikmeye bağlı kum setlerinden fazlası olmayan küçük oluşumların statüsü de tartışılmaktadır.⁵²

b. Doğal Olarak Oluşma

Adaların doğal olarak oluşması koşuluna ilişkin tartışmalar, denizde kurulan yapay adaların, teknolojik tesis ve düzenlerin karasuları olup olamayacağı meselesiyle eş zamanlı olarak gündeme gelmiştir.⁵³

20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren 'ada' tanımıyla ilgili en çok üzerinde durulan hususlardan biri, deniz yatağında veya cezir yükseklikleri üzerinde inşa edilen yapıların statüsü olmuştur.⁵⁴ Yapay adalara ilişkin tartışmanın bir yönünü ada olarak nitelendirilip nitelendirilemeyecekleri diğer yönünü ise nitelendirilmeseler dahi kendilerine ait deniz alanlarının bulunup bulunmayacağı meselesi oluşturmuştur.⁵⁵

1930 Lahey Konferansı'nda önerilen ada tanımının şerhinde, duba, şamandıra ve su üstünde yüzen diğer yapay tesisler hariç ülkenin hakiki bir parçası olan yapıların ada sayılacağı belirtilmiştir.⁵⁶ 1954, 1955 ve 1956 Uluslararası Hukuk Komisyonu Toplantılarındaki belge ve raporlarda da yapay adalar, ada tanımı kapsamındadır. Ancak Uluslararası Hukuk Komisyonu, 1956 Taslağı'nda yer alan

⁵¹ WESTINGTON, Meredith A./ SLAGEL, Matthew J.: “U.S. Maritime Zones and the Determination of the National Baseline”, s. 10, <http://www.thsoa.org/hy07/11_01.pdf>, (27.11.2014).

⁵² SCHOFIELD, Clive Howard: The Trouble with Islands, A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Laws in The Faculty of Graduate Studies, The University of British Columbia, Vancouver 2009, s. 79.

⁵³ DURAN/ ERGÜN, s. 6.

⁵⁴ SYMMONS (1979), s. 29.

⁵⁵ SYMMONS (1979), s. 29.

⁵⁶ GÖNLÜBOL, s. 99.

ada tanımına ilişkin yorumunda, cezir yükseklikleri üzerinde kurulan yapay tesislerin statüsüne ilişkin şu açıklamada bulunmuştur: “*Bir tesis, yükseklik [cezir yüksekliği] üzerinde kurulmuş olsa ve kendisi sürekli suyun üzerinde kalsa dahi -örneğin, deniz feneri- bu tesis, bu maddeden anlaşıldığı şekliyle “ada” değildir.*”⁵⁷

Doğal olarak oluşma koşulu, ilk kez 1958 KBBS'de ada tanımının bir unsuru olarak kabul edilmiş; ardından 1982 BMDHS'deki düzenlemede de -1958 KBBS'deki tanım yinelenerek- bu unsura yer verilmiştir.⁵⁸

Öğretide, kara parçasının ortaya çıkmasında veya korunmasında insanların dolaylı veya doğrudan etkisinin bulunduğu hallerde, bu yapının statüsüne ilişkin çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. **Symmons**, kara parçasının ortaya çıkmasında insanların dolaylı etkisinin bulunduğu hallerde, bu kara parçalarının doğal olarak oluştuklarının kabulünün gerektiğini ifade etmektedir.⁵⁹ Örneğin, çevrede su çıkarılması nedeniyle bu bölgede suların ve buna bağlı olarak gel-gitlerin azalması sonucu su yüzeyine çıkan kara parçalarının doğal olduğu kabul edilmelidir.⁶⁰ Benzer şekilde, erozyonla yok olma tehlikesi altındaki kara parçasının korunması ve yok olmasının engellenmesi halinde de bu kara parçasının doğal kara parçası olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir.⁶¹ **McDougal ve Burke**, eğer kara parçası yalnızca adanın deniz alanlarından faydalanma düşüncesiyle korunuyorsa bu kara parçasının ada olarak değerlendirilmemesi gerektiğini bildirmektedir.⁶² **Gidel**'e

⁵⁷ Uluslararası Hukuk Komisyonu Raporu, 1956 YILC, Vol. II, s. 270. Bering Denizi Tahkimi'nde (1893), Büyük Britanya'yı temsil eden Sir Charles Russell, deniz fenerlerinin karasularına sahip olduğunu ileri sürmüştü; fakat bu iddia, öğreti ve devlet uygulamalarında benimsenmemiştir. Uluslararası Hukuk Komisyonu, ayrıca deniz fenerlerinin karasuları hak ve yetkisine sahip olmadığını belirtmiştir. **BOWETT**, s. 3.

⁵⁸ **SYMMONS (1979)**, s. 30-31; **PAZARCI**, s. 296. 1958 KBBS, m. 10; 1982 BMDHS, m. 121(1).

⁵⁹ **SYMMONS (1979)**, s. 33.

⁶⁰ **SYMMONS (1979)**, s. 33.

⁶¹ **SYMMONS (1979)**, s. 33.

⁶² **MCDOUGAL**, Myres/ **BURKE**, William, The Public Order of the Oceans, New Haven Press, New Haven 1985, s. 387-388.

göreyse, doğal olaylar neticesinde meydana gelmiş bir yapının ada haline getirilmesi, yapay olarak tamamlanmışsa da bu yapının ada olarak kabulü gerekmektedir.⁶³

c. Suyla Çevrili Olma:

Adaların suyla çevrili olması gerekliliği, öğretide, anlamı kendinden menkul ve geleneksel bir unsur olarak değerlendirilmektedir.⁶⁴ Buna göre, herhangi bir şekilde anakaraya bağlı olan yükseklikler, ada olarak kabul edilmemekte ve anakaranın parçası sayılmaktadırlar.⁶⁵

Söz konusu unsur, adanın '*sürekli olarak*' suyla çevrili olmasını gerektirmektedir. Buna göre, cezir zamanında ortaya çıkan bir oluşumla anakaraya bağlanan kara parçası, sürekli olarak suyla çevrili olmadığı için ada statüsünde kabul edilemeyecektir.⁶⁶

d. Suların En Yüksek Olduğu Zaman Su Yüzünde Kalma:

Suların en yüksek olduğu zaman su yüzünde kalma unsuru, adalar ile cezir yükseklikleri⁶⁷ ve adasal oluşum kapsamına girmeyen⁶⁸ su altı yükseklikleri arasında

⁶³ GIDEL, s. 684'ten aktaran GÖNLÜBOL, s. 99.

⁶⁴ SYMMONS (1979), s. 41.

⁶⁵ SYMMONS (1979), s. 42.

⁶⁶ SYMMONS (1979), s. 42.

⁶⁷ Cezir yükseklikleri suların yükseldiği zaman su üzerinde kalmayan; fakat cezir zamanı su üzerinde kalan yapılardır ve hukuki statüleri adalardan farklılık gösterir.

⁶⁸ Öğretide, adasal oluşumlar kavramı içine adalar, kayalıklar, cezir yükseklikleri ve resifler dâhil edilmektedir. Uluslararası sözleşmelerde hukuki statüleri birbirlerinden farklı düzenlenmekle birlikte bu oluşumlar doğal olarak oluşma, suyla çevrili olma, sürekli olarak veya yılın belirli zamanlarında dönemsel olarak suyun üzerinde kalma, ait olduğu devlet bakımından deniz alanları hak ve yetkisi yaratabilme, deniz alanları sınırlandırmalarında kimi etkilere sahip olma özelliği gösterirler. Örneğin su altı yükseklikleri, yılın belirli dönemlerinde periyodik olarak veya sürekli su yüzünde kalmadıklarından adasal oluşumlar kavramına dahil edilemezler. Bkz. SYMMONS (1999), s. 1.

ayrım yapılması için hayati önem taşımaktadır⁶⁹ ve ada tanımının en tartışmalı unsuru olduğu ifade edilebilir.⁷⁰

Ada tanımının yer aldığı uluslararası belgelerin İngilizce resmi metinlerinde suların en yüksek olduğu zaman su yüzünde kalma koşulunu ifade etmek üzere iki farklı terim kullanılmıştır. 1930 Lahey Konferansı'nda⁷¹ yapılan tanımda “*high-water mark*” terimi kullanılırken 1958 KBBS'de ve 1982 BMDHS'de yer alan tanımlarda “*high-tide*” terimi tercih edilmiş; ancak tanımlanmamıştır. *High-tide* teriminin Türkçe'de “*met hattı*”na⁷² karşılık geldiği ifade edilebilir. **Jennings ve Watts**, bu terimle bahar met zamanının mı yoksa astronomik değişimlere bağlı olarak gerçekleşen met zamanının mı kastedildiğinin tartışılabilir olduğu belirtmişlerdir.⁷³ Çalışmada, söz konusu unsur, **Özman, Pazarcı ve Gündüz** tarafından yapılan çeviriler dikkate alınarak 1930 Lahey Konferansı, 1958 KBBS ve 1982 BMDHS'deki tüm ada tanımları bakımından “*suların en yüksek olduğu zaman su yüzünde kalma*” olarak ifade edilmiştir.⁷⁴

1930 Lahey Konferansı'nda benimsenen tanımda “*suların en yüksek olduğu zaman sürekli olarak su yüzünde kalma*” şartına yer verilirken 1954 Uluslararası Hukuk Komisyonu Taslağı'nda “*normal koşullar altında sürekli olarak suların en yüksek olduğu zaman su yüzünde kalma*” koşulu kabul edilmiştir.

1954 Uluslararası Hukuk Komisyonu Toplantısı'nda, Karasuları Komisyonu Raportörü François, 1930 Lahey Konferansı'nda II. Komisyon'a bağlı II. Alt

⁶⁹ **SCHOFIELD (2009b)**, s. 80.

⁷⁰ **SYMMONS (1979)**, s. 42.

⁷¹ “*An island is an area of land, surrounded by water, which is permanently above the high-water mark.*” şeklindedir. Bkz. Report of the Second Commission (Territorial Waters) of the Hague Codification Conference, Report of Sub-Committee II, Report of Second Commission, L. N. Doc. C. 230, M. 117, 1930, Vol. V, s.13'ten aktaran **JAYEWARDENE**, s. 4.

⁷² **MERAY (1955)**, s. 252

⁷³ **JENNINGS/ WATTS**, s. 604-605, dipnot. 2.

⁷⁴ Bkz. **PAZARCI**, s. 296; **GÜNDÜZ**, s. 253; **ÖZMAN(1984)**, s. 54; **TOLUNER**, s. 71.

Komisyon Raporu'ndaki tanımın kabul edilmesini önermiştir.⁷⁵ Lautherpacht'sa, "sürekli olarak" ifadesinin önüne istisnai durumları da kapsamak üzere "normal şartlar altında" ibaresinin eklenmesi gerektiğini savunmuştur.⁷⁶ "*Normal koşullar altında*" ibaresi, suların en yüksek olduğu zaman su yüzünde kalabilen; fakat istisnai hallerde bu şartı sağlamayan kara parçalarını kapsamaya yönelik olarak önerilmiştir.⁷⁷ Kimi üyelerse bu türden bir ifadenin eklenmesinin gerekmediğini, François'in önerdiği tanımın "*normal koşullar altında*" ifadesini örtülü olarak içerdiğini belirtmişlerdir.⁷⁸ Ancak yapılan görüşmeler sonucunda, Lautherpacht'ın önerisi, 1954 tasarısında kabul edilmiştir. Tasarıda, ada kavramı, "*sularla çevrili ve normal şartlar altında sürekli olarak suların en yüksek olduğu zaman su yüzünde kalan bir kara parçasıdır.*" şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanım, 1955 Uluslararası Hukuk Komisyonu Tasarısı'nda ve 1956 Uluslararası Hukuk Komisyonu Tasarısı'nda da aynı şekilde yer almıştır.⁷⁹

ABD, '*sürekli olarak*' ve '*normal koşullar altında*' terimlerinin birbirleriyle çeliştiğini ve normal olan ve olmayan mevsimsel gelgit hareketleriyle ilgili belirli bir devletlerarası uygulamanın mevcut olmadığını gerekçe göstererek '*sürekli olarak*' ve '*normal koşullar altında*' ifadelerinin her ikisinin de tanımdan çıkarılmasını önermiştir.⁸⁰ ABD'nin bu önerisi kabul edilerek 1958 KBBS'nin 10. maddesinde, "*Bir ada, sularla çevrili olan ve suların en yüksek olduğu zaman su yüzünde kalan, doğal olarak meydana gelmiş bir kara parçasıdır.*" tanımı benimsenmiştir.

⁷⁵ A/CN.4/77, 1954 YILC, Vol. II, s. 5. Metinde Fransızca orijinaliyle yer verilen öneriyi aktaran **SYMMONS (1979)**, s. 42.

⁷⁶ A/CN.4/77, 1954 YILC, Vol. I, s. 92.

⁷⁷ **BOWETT**, s. 6. **JAYEWARDENE**, s. 4.

⁷⁸ 1954 YILC, Vol. I, s. 93.

⁷⁹ **MERAY (1955)**, s. 251. **MERAY (1957)**, s. 123.

⁸⁰ A/CONF.13/C.1/L.112, UNCLOS Official Records, Vol. III, 1958, s. 242.

Unsurun anlamının daha iyi ortaya konulabilmesi için uluslararası hakemlik ve yargı kararlarına bakıldığında aydınlatıcı bir yorumla karşılaşılamamaktadır. Bir oluşumun söz konusu unsurla ilişkili olarak statüsünün gündeme geldiği Birleşik Krallık ile Fransa arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin tahkimde, Birleşik Krallık, Eddystone Kayalıklarının ‘ada’ olduklarını iddia etmiştir. İddiasını Eddystone Kayalıklarının bahar met zamanında su yüzünde kalmalarına dayandıran⁸¹ Birleşik Krallık, bu iddiasına 25 Eylül 1964 tarihli ulusal düzenlemesinin 5. maddesinde yer alan ada tanımını gerekçe göstermektedir. Bu maddede ada, suyla çevrili olan ve *'bahar met zamanında su yüzünde kalan'* doğal olarak meydana gelmiş bir kara parçası olarak tanımlanmıştır.⁸² Fransa, Birleşik Krallık’ın iddiasına karşılık uluslararası teamül hukukunda, met zamanlarına ilişkin bir ayırım olmadığını⁸³ ve bir adanın suların en yüksek olduğu zaman su yüzünde kalması gerektiğini ifade etmiştir.⁸⁴ Hakem Mahkemesi, Eddystone Kayalıkları’nın ada olup olmamalarının verilecek kararla doğrudan ilgili olmadığını belirtmiş⁸⁵ ve söz konusu unsura ilişkin aydınlatıcı bir yorum getirmemiştir.

3. Kayalıkların Özel Durumu

1982 BMDHS ile “kayalık” kavramı ilk kez uluslararası bir sözleşmede yer almış ve adaların rejimi bakımından bir ayırma gidilerek 121. maddenin 3. fıkrasında

⁸¹ The Arbitration Between the United Kingdom of Great Britain and the Northern Ireland and the French Republic on the Delimitation of the Continental Shelf, (The UK- France Arbitration), Decision of the Court Arbitration, 30 June 1977, para. 122, <http://legal.un.org/riaa/cases/vol_XVIII/3-413.pdf>, (03.07.2014). (Dava, metin içinde Birleşik Krallık- Fransa Tahkimi olarak anılacaktır.)

⁸² Limits in the Seas, No.23, Straight Baselines: United Kingdom, June 26 1970, <<http://www.state.gov/documents/organization/61604.pdf>>, (03.07.2014).

⁸³ The UK- France Arbitration, para. 125.

⁸⁴ The UK- France Arbitration, para. 138.

⁸⁵ The UK- France Arbitration, para. 139, 144.

insanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine ait ekonomik yaşamı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgeleri veya kıta sahanlıkları bulunmayacağı kabul edilmiştir. Kayalıklara ilişkin uyuşmazlıklar, bu hükmün getirdiği sınırlamaya tabi olacağı iddia edilen oluşumların kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge deniz alanlarının sınırlandırılmasına etkileriyle ilgili olmaktadır.⁸⁶

Kayalıklar, “Adaların Rejimi” başlığı altında düzenlenmiştir ve öğretide adaların özel bir türünü oluşturdukları kabul edilmektedir.⁸⁷ Sözleşme metninde “kayalık” tanımına veya kayalıklarla adalar arasındaki farka yer verilmemiştir. Buna ek olarak, “yerleşmeye elverişli olmayan” “veya” “kendine ait ekonomik yaşamı bulunmayan” ifadeleri de belirsizlikler içermektedir.⁸⁸

Öğretide, bir adanın kayalık olarak adlandırılabilmesi için jeolojik açıdan “kaya”dan oluşması gerekmediği, toprak veya kumdan teşekkül etmiş oluşumların da bu hüküm kapsamında değerlendirilebileceği ifade edilmektedir.⁸⁹

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı görüşmeleri sırasında ada, adacık ve kayalık’ların tanımlanması ve bunun için yüzölçümü ölçütünün benimsenmesine yönelik veya kayalıkların fiziksel özelliklerini ele alan öneriler⁹⁰ kabul edilmemiştir. 1982 BMDHS’de kayalık tanımı yer almamakla birlikte 1982 BMDHS ve 1958 KBBS'deki ada tanımlarında yüzölçümü veya toprak yapısı ölçütlerinin kabul

⁸⁶ CHARNEY, s. 863.

⁸⁷ ÖZMAN(2006), s. 230, dn. 53. Bu yorumun bir diğer gerekçesini aksi halde 1982 BMDHS m. 121/2’de yer alan istisna hükmüne gerek kalmayacağı düşüncesi oluşturmaktadır. Bkz. CHARNEY, s. 863. LAVALLE, Roberto: “Not Quite a Sure Thing: The Maritime Areas of Rocks and Low-tide Elevations Under the UN Law of the Sea Convention”, The International Journal of Marine and Coastal Law, Vol. 19, No.1, Koninklijke Brill NV, 2004, 43-69, s. 44.

⁸⁸ CHURCHILL/ LOWE, s. 50.

⁸⁹ ELFERINK, s. 59. KWIATKOWSKA, Barbara; SOONS, Alfred H. A.: “Entitlement to Maritime Areas of Rocks Which Cannot Sustain Human Habitation or Economic Life of Their Own”, Netherland Yearbook of International Law, 1990, s. 151-153. DYKE/ BROOKS, s. 435. Karşı görüş için bkz. PRESCOTT, Victor: “The Uncertainties of Middleton and Elizabeth Reefs”, Boundary and Security Bulletin, 6(1), 1998, s. 74.

⁹⁰ Öneriler için Bkz. SYMMONS (1979), s. 38-41.

edilmediği görülmektedir. Dolayısıyla 121. maddenin 3. fıkrası kapsamında değerlendirilebilecek oluşumların jeolojik açıdan “kaya” olmalarının gerekmediği ifade edilebilir. **Başeren**, Eritre-Yemen Tahkimi’nde, Hakem Mahkemesi’nin Al Tayr ve Al Zubayr Adalarının çorak ve barınmaya elverişli olmadığını bildirerek eşit uzaklık çizgisinin belirlenmesinde dikkate alınmayacaklarına ilişkin kararını⁹¹ söz konusu hükmün yalnız coğrafi olarak kayalık kavramına dahil oluşumlara uygulanabileceğine dair Yunanistan tezinin reddedildiğini gösterir bir değerlendirme olarak yorumlamaktadır.⁹²

“Kendine ait ekonomik yaşam” ve “insanların oturmasına elverişlilik” ölçütlerinin doğrudan insanoğlunun yaşamına ve gösterdiği teknolojik gelişmeye bağlı olduğu ve adaların statülerinin ileride değişmesinin olası görüldüğü öğretilere dile getirilen bir başka eleştiridir.⁹³ Önceki tasarlarda, iki ölçüt arasında “ve” bağlacı kullanılmışken 1982 BMDHS’de “veya” bağlacı tercih edilmiştir.⁹⁴ Bu ölçütlerin alternatif mi yoksa kümülatif mi olduğu noktasında “veya” ifadesinin ne şekilde yorumlanması gerektiğine dair öğretilere görüş birliği söz konusu değildir. Bir adanın söz konusu hüküm kapsamında değerlendirilmesi için bu ölçütlerden birinin yeterli olduğu yönünde görüşler olmakla birlikte ölçütlerin bir arada bulunması gerektiğini ileri sürenler de mevcuttur.⁹⁵ **Charney**, bu ölçütlerden birini karşılayan – örneğin insanların oturmasına elverişli olan- adaların hükmün getirdiği sınırlamaya tabi olmayacağını ifade etmektedir.⁹⁶ Bir diğer deyişle, insanların oturmasına

⁹¹ The Arbitration between Yemen and Eritrea, the Award of 17 December 1999 of the Arbitration Court Established by Yemen and Eritrea (The Eritrea- Yemen Arbitration), para. 148, <http://legal.un.org/riaa/cases/vol_XXII/335-410.pdf>, (15.02.2015). (Dava, metin içinde Eritre- Yemen Tahkimi, olarak anılacaktır.)

⁹² **BAŞEREN**, Sertaç Hami: Ege Sorunları, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, Ankara 2005, s. 170.

⁹³ **CHARNEY**, s. 867.

⁹⁴ **CHARNEY**, s. 868, dn. 26.

⁹⁵ **KWIATKOWSKA/ SOONS**, s. 136-165.

⁹⁶ **CHARNEY**, s. 868.

elverişli olan fakat kendine ait bir ekonomik yaşamı bulunmayan adalar kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge deniz alanlarına sahip olabilecektir.

Bu ölçütlerin yıl boyunca sürekli olarak karşılanmasının gerekli olup olmadığı noktasındaysa **Charney**, hazırlık çalışmalarını gerekçe göstererek bu ölçütlerin yıl boyunca sürekli olarak sağlanmasının gerekli olmadığını ifade etmektedir.⁹⁷

“*Kendine ait ekonomik yaşamı bulunma*” ölçütünün anlamı da öğretide tartışılan bir diğer meseledir. **Kwiatkowska ve Soons**, adalar üzerinde bulunan deniz feneri ve benzeri yön buldurucu yapıların denizcilik faaliyetleri için önemine bağlı olarak adalara ekonomik bir yaşam sağladığına ilişkin görüşlerin arttığını ifade etmektedirler.⁹⁸ Kimi yazarlar, dışarıdan yardım alan adaların ekonomik ölçütü sağladığını savunurlarken⁹⁹ kimi yazarlarsa adanın ekonomik yaşamının dışarıdan bir destek olmaksızın kendi doğal kaynakları üzerine kurulu olması gerektiğini belirtmektedirler.¹⁰⁰

Öğretide işaret edilen tartışmalı noktalar, uluslararası yargı ve hakemlik kararlarına başvurularak aydınlatılamamaktadır. Danimarka'nın Grönland Adası ile Norveç'e ait Jan Mayen Adası arasındaki sınırlandırmanın söz konusu olduğu Danimarka- Norveç Davası'nda 121. maddenin 3. fıkrası gündeme gelmiştir. Danimarka, Norveç'e ait Jan Mayen Adası'nın kayalık kapsamında kabul edilmesi gerektiğini iddia etmiş; fakat UAD, yaptığı değerlendirmede söz konusu hükmü

⁹⁷ **CHARNEY**, s. 868.

⁹⁸ **KWIATKOWSKA/ SOONS**, s. 167-168.

⁹⁹ **KWIATKOWSKA/ SOONS**, s. 167.

¹⁰⁰ **DYKE/ BROOKS**, s. 265-300. **CHARNEY**, s. 871.

yorumlamaktan kaçınmıştır.¹⁰¹ UAD, bu kararında, sosyo-ekonomik koşulların hakça bir çözüme ulaşmak için değerlendirilebilecek ilgili koşullardan olduğunu belirtmiş; fakat 121. maddenin 3. fıkrasına herhangi bir atıfta bulunmamıştır.¹⁰² Öğretide, uyuşmazlık tarafı olmayan İzlanda'ya ait Kolbeinsey Adası'nın statüsü de tartışılmaktadır. UAD, uyuşmazlığa konu sınırlandırılacak alanın tespitinde ve güney sınırının belirlenmesinde İzlanda'nın son derece küçük Kolbeinsey adasına tam etki tanınarak oluşturulan 200 millik münhasır ekonomik bölge iddiasını dikkate almıştır.¹⁰³ Davada, adanın söz konusu hüküm kapsamına girip girmediği tartışılmamıştır. Buna ek olarak İzlanda'nın iddiasının sınırlandırılacak alanın tespitinde kullanılmış olması, Kolbeinsey Adası'nın esas nokta olarak kullanımının UAD tarafından onaylandığı anlamını taşımamaktadır.¹⁰⁴

Bir oluşumun 1982 BMDHS 121/3. maddesinin kapsamına girip girmediğinin gündeme geldiği ancak tartışılmadığı bir diğer dava da Romanya- Ukrayna Davası'dır.¹⁰⁵ Romanya, bu davada, Ukrayna'ya ait Serpents Adası'nın kayalık statüsünde olduğunu iddia etmiştir. UAD, sınırlandırmada Serpents Adası'nı ihmal etmiştir; ancak UAD'nin gerekçesini adanın boyutunun küçüklüğü ve Ukrayna kıyısından yaklaşık 20 deniz mili mesafede olması dolayısıyla kıyının bir parçası

¹⁰¹ The Case Concerning Maritime Delimitation in the Area Between Greenland and Jan Mayen., (Denmark v. Norway), Judgment of 14 June 1993, ICJ Reports 1993, para. 80. (Dava, metin içinde Danimarka- Norveç Davası olarak anılacaktır.)

¹⁰² Denmark v. Norway, para. 78-80.

¹⁰³ The Case Concerning Maritime Delimitation in the Area Between Greenland and Jan Mayen, (Denmark v. Norway), Judgment of 14 June 1993, ICJ Rep., 1993, , para. 18. Karar, metin içinde Danimarka- Norveç Davası olarak anılacaktır. Kolbeinsey adasının esas nokta olarak kullanılıp kullanılmayacağı İzlanda ve Grönland arasında deniz alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlığındaki en önemli sorunlardan biridir. **CHURCHILL**, R. R., "The Greenland-Jan Mayen Case and its Significance for the International Law of Maritime Boundary Delimitation" , 9 Int'l J. Marine & Coastal L. 1 1994, s. 12.

¹⁰⁴ **CHURCHILL (1994)**, s. 12.

¹⁰⁵ Maritime Delimitation in the Black Sea, (Romania v. Ukraine), Judgment of 3 February 2009, ICJ Reports, 2009, para. 16. (Dava, metin içinde Romanya- Ukrayna Davası anılacaktır.)

olarak kabul edilemeyeceği oluşturmaktadır.¹⁰⁶ Bu bakımdan UAD, Serpents Adası'nın statüsünü 121. maddenin 3. fıkrasında yer alan ölçütler bakımından tartışmamıştır.

1982 BMDHS'nin 121. maddesinin tüm fıkraları birlikte değerlendirildiğinde, insanların yerleşmesine elverişli olmayan veya kendine ait ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıkların içsular, karasuları ve bitişik bölge hak ve yetkisine sahip oldukları ve ancak kıta sahanlığı ile münhasır ekonomik bölge hak ve yetkisine sahip olamayacakları görülmektedir. Ancak bu ölçütlerin ve kayalıklar ifadesinin anlamını açıklığa kavuşturmaya yardımcı olacak herhangi bir uluslararası yargı kararı bulunmamaktadır.

Deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uyumsuzluklarda bir adanın kayalık olup olmadığı bu adanın kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasına etkisi bakımından önem taşımaktadır.¹⁰⁷ Bu nedenle, genellikle adaların statüsüne değil sınırlandırmaya etkilerine yönelik tartışmalar yapıldığı görülmektedir.¹⁰⁸ Bu durum, deniz alanlarının sınırlandırılması hukukuna ilişkin kuralların benimsediği esneklikle açıklanmaktadır. Bu kurallar, deniz alanlarının sınırlandırılmasında hakça çözümün sağlanması gerekliliğini ifade etmektedir ve buna bağlı olarak, hakça çözümün sağlanmasında 1982 BMDHS'nin 121. maddesinin 3. fıkrasına başvurulması zorunlu değildir.¹⁰⁹

Öğretide, söz konusu hükme ilişkin kesin bir yorum yapılamayacağı genel olarak kabul edilmektedir.¹¹⁰ Belirtilmelidir ki bu hüküm, adaların deniz alanları hak ve yetkisine açık bir istisna teşkil etmektedir. Bu istisna hükmünün önemi, deniz

¹⁰⁶ Romania v. Ukraine, s. 65, para. 185, 187.

¹⁰⁷ **ELFERINK**, s. 63.

¹⁰⁸ **O'CONNELL**, Vol. II, s. 732.

¹⁰⁹ **ELFERINK**, s. 63.

¹¹⁰ **ELFERINK**, s. 58.

alanlarının sınırlandırılmasında adaların etkisine ilişkin olarak ortaya çıkmakla birlikte komşu devletler arasındaki herhangi bir sınırlandırmaya bağlı olmaksızın tüm durumlarda “İnsanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine ait ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgeleri veya kıta sahanlıkları bulunmayaca”ğı kabul edilmiştir.

Öğretide, söz konusu ölçüt ve ifadelerin açıklığa kavuşturulabilmesi için getirilen bir öneri, uzmanların bu konuda hazırlayacakları bir raporla BM Sekreterliği bünyesinde birtakım rehber ilkeler belirlenmesi şeklindedir.¹¹¹

B. ADA KAVRAMINA GİRMEYEN ADASAL OLUŞUMLAR

1. Genel Olarak

Öğretide, adalar, kayalıklar, cezir yükseklikleri ve resifler, “adasal oluşumlar” kavramıyla ifade edilmektedir.¹¹² Uluslararası sözleşmelerde hukuki statüleri birbirlerinden farklı düzenlenmekle birlikte doğal olarak oluşmuş, suyla çevrili olan, sürekli olarak veya yılın belirli zamanlarında dönemsel olarak su yüzünde kalan, - koşulları taşıdıkları takdirde- ait olduğu devlet bakımından deniz alanları hak ve yetkisi yaratabilen ve komşu devletler arasındaki deniz alanları sınırlandırmalarında kimi etkileri olabilen oluşumlar bu kapsamda kabul edilmektedir.¹¹³

Adalar, adaların bir türü olarak kayalıklar, cezir yükseklikleri ve resifler, 1982 BMDHS düzeninde yer verilen adasal oluşumlardır. Çalışmanın bu kısmında, ada tanımının tüm unsurlarını taşımamakla ve ada statüsünde olmamakla birlikte

¹¹¹ Sözü edilen öneriye ilişkin açıklama ve diğer öneriler için bkz. **ELFERINK**, s. 64.

¹¹² **BÖLÜKBAŞI**, s. 363.

¹¹³ **SYMMONS (1999b)**, s.1.

deniz alanlarının sınırlandırılmasında kimi etkileri olabilen cezir yükseklikleri ve resiflere kısaca yer verilecektir.

2. Cezir Yükseklikleri

1982 BMDHS'nin 13. maddesinin 1. fıkrasında tanımlandığı şekliyle, cezir yükseklikleri, suyla çevrilmiş olan, cezir zamanı açıkta kalan ve suyun en yüksek olduğu zaman örtülen doğal kara yükseklikleridir. Cezir yükseklikleri, öğretilde, "adasal oluşumlar" içinde kabul edilmektedirler.¹¹⁴ Suların en yüksek olduğu zaman su yüzünde kalma unsurunu taşımadıkları için ada değildirler ve adalardan farklı bir rejime tabi tutulmuşlardır.

Cezir yüksekliklerinin hukuki rejimi, ilk kez 1958 KBBS'nin 11. maddesinde düzenlenmiş ve bu rejim 1982 BMDHS'de de aynı şekilde benimsenmiştir. Buna göre, *"bir cezir yüksekliğinin tamamen veya kısmen anakaradan veya bir adadan itibaren karasularını aşmayan bir mesafede bulunduğu yerlerde, o yükseklik üzerinde en düşük cezri hattı karasularının ölçülmesi için esas hat olarak kullanılabilir."*¹¹⁵ Ancak kıtadan veya bir adadan karasuları genişliğini aşan bir uzaklıkta buldukları takdirde, bunların kendilerine ait karasuları yoktur. Dolayısıyla, cezir yükseklikleri, karasuları içinde bulunuyorlarsa, karasularının genişlemesine yol açabileceklerdir.¹¹⁶

UAD, Katar- Bahreyn Davası'na ilişkin kararında, karasuları dışında kalan cezir yüksekliklerinin karasuları bulunmadığını ve dolayısıyla cezir yüksekliklerinin

¹¹⁴ SYMMONS (1999b), s. 11.

¹¹⁵ Gayriresmi çeviri için bkz. GÜNDÜZ, s. 224.

¹¹⁶ TOLUNER, s. 73.

kıyı devletine adaların sağladığı hakları sağlamayacağını ifade etmiştir.¹¹⁷ Anılan kararda, 1958 KBBS’de ve 1982 BMDHS’de cezir yüksekliklerinden başlamak üzere düz esas hatlar çizilebileceğinin kabul edilmemesinin de cezir yüksekliklerinin adaların sağladığı hakları sağlayamayacağını bir diğer kanıtı olduğu belirtilmiştir.¹¹⁸

Cezir yüksekliklerinin deniz alanlarının komşu devletler arasında sınırlandırılmasına kimi etkileri bulunmakla beraber, bu oluşumlar ada statüsünde değerlendirilemezler ve adalardan farklı bir hukuki rejime tabi tutulmuşlardır. Cezir yükseklikleri, çalışmanın konusu kapsamı dışında kaldıkları gerekçesiyle ayrıntılı bir inceleme ve değerlendirmeye konu edilmemiştir.

3. Resifler

1958 Cenevre Sözleşmeleriyle getirilen düzende, resiflerden söz edilmemiş; ancak özellikle Pasifik ve Hint Okyanuslarında yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkmasıyla mercan adalarının ve resiflerin statüsüne ilişkin meseleler önem kazanmıştır.¹¹⁹ 1982 BMDHS’de resiflere deniz alanlarının belirlenmesine ilişkin olarak iki farklı düzenlemede yer verildiği görülmektedir.

Resiflerden söz edilen ilk düzenleme 6. maddedir. Buna göre, “*Atoller [mercan adaları] üzerinde yer alan adalar veya resiflerle [fringing reefs] çevrili adalar söz konusu olduğunda, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hat, resif*

¹¹⁷ Case Concerning Maritime Delimitation and Territorial Questions Between Qatar and Bahrain, (Qatar v. Bahrain), Judgment of 16 March 2001, ICJ Reports 2001, para. 207. Dava, metin içinde Katar- Bahreyn Davası olarak anılacaktır.)

¹¹⁸ Qatar v. Bahrain, para. 208. 1958 KBBS, m.7; 1982 BMDHS, m. 7.

¹¹⁹ ÖZMAN (2006), s. 235.

üzerinde açık deniz tarafındaki en düşük cezir hattı”dır.¹²⁰ “Fringing reefs”¹²¹ (kıyı resifleri) terimi, sözleşmede tanımlanmamıştır. Buna ek olarak, bu oluşumların mercan resifi olmaları zorunluluğu da kabul edilmemiştir. Dolayısıyla mercan resifi olmayan resifler de bu kapsamda kabul edilebilecektir.¹²²

Coğrafi anlamları bakımından resiflerin sürekli veya dönemsel olarak su yüzünde kalmaları gerekli değildir. Ancak, bu oluşumların “en düşük cezir hattının” esas hat olarak kabul edilebileceği ifadesi, resiflerin belirli bir dönemde su yüzünde kalmaları gerektiği şeklinde yorumlanabilecektir.¹²³ Bu görüşe karşıt olarak, pratik nedenlerle resiflerin deniz tarafındaki en uç noktalarının cezir hattı olarak kabul edilebileceğine ve resifi bölen kanalları kapatacak şekilde düz hatlar çizilebileceğine ilişkin görüşler ileri sürülmekteyse de¹²⁴ “cezir hattı” ifadesinin sualtı resiflerini kapsam dışında bıraktığı yorumunu yapmak gerekmektedir. Bir başka deyişle su altı resifleri, deniz tabanının yüzeyine dahildir ve kendine özgü bir hukuksal kategori oluşturur.¹²⁵

1982 BMDHS’de resiflere yer verilen bir diğer düzenleme, takımada esas hatlarının çizimine ilişkindir ve 47. maddede yer alır. Buna göre, “Bir takımda devleti, takımdanın en dışındaki adalarının ve takımdanın resiflerinin [drying reefs] en dışındaki noktalarını birleştiren takımda esas hatlarını çizebilir.”¹²⁶ Bu

¹²⁰ Gayriresmi çeviri için bkz. ÖZMAN(2006), s. 235. Özman, daha önce Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi isimli eserinde yaptığı çeviride, “resif” yerine “kayalıklar” ifadesini kullanmıştır. Bkz. ÖZMAN (1984), s. 4. Ancak bu çeviri, Özman’ın daha yeni tarihli Deniz Hukuku I eserinde tekrarlanmadığı gibi, kayalıklar ifadesi 1982 BMDHS’nin 121/3. maddesinde de geçmektedir ve farklı bir statüye sahiptir. Bu gerekçelerle çalışmada da “reefs” teriminin karşılığı olarak resif ifadesi tercih edilmiştir.

¹²¹ “Fringing reefs” teriminin Türkçe’ye kıyı resifi olarak çevrilebileceği kanaatindeyiz.

¹²² SYMMONS (1999b), s. 9.

¹²³ HERMAN, L.L.: “The Modern Concept of the Off-Lying Archipelago in International Law”, XXIII Canadian Yearbook of International Law, 1985, 172-188, 193. SYMMONS (1999b), “Insular Formations”, s. 9.

¹²⁴ JAYEWARDENE, s. 95-96.

¹²⁵ SYMMONS (1999b): s. 9-10.

¹²⁶ Gayriresmi çeviri için bkz. GÜNDÜZ, s. 233.

düzenlemede 6. maddeden farklı olarak “*drying reefs*” ifadesi kullanılmıştır. Öğretide, bu türden resiflerle “*drying*”¹²⁷ ifadesinin kullanımı nedeniyle cezir yükseklikleri arasında benzerlik kurulmuş ve bu resiflerin de cezir zamanında su yüzünde kalmaları gerektiği ifade edilmiştir.¹²⁸

Aynı sözleşme metni içinde “*fringing reefs*” ve “*drying reefs*” olmak üzere iki farklı ifadenin kullanılmış olması, söz konusu iki düzenlemede farklı türden resiflerin kastedildiği yorumunu yapmayı zorunlu kılmaktadır. Her iki kavramın da sözleşmede tanımlanmamış olması uygulamada soruna yol açabilecek niteliktedir.

Belirtilmesi gereken önemli bir husus, her iki düzenlemede de resiflere cezir yüksekliklerinden daha geniş bir yetki tanınmasıdır. Sözü edilen ilk düzenlemede “*fringing*” ifadesi geçmekle birlikte her iki düzenleme de -cezir yüksekliklerinin aksine- karasuları içinde bulunma şartı getirmemiştir.¹²⁹ Öğretide, kuralın uygulanması esnasında resiflerin anakaraya veya adaya mesafesinin ne olması gerektiği hususunun sorun teşkil edebileceği belirtilmektedir.¹³⁰ **Özman**, esas hatlarla ve özellikle düz esas hatlarla ilgili temel ilkelerin -örneğin sahile yeter derecede bağlı olma, ekonomik çıkarlar gibi- göz önünde bulundurulmasını önermektedir.¹³¹

Resiflere deniz alanlarının tanınması bakımından kıyı resifi olmaları dışında herhangi bir ölçüt getirilmemiş olması ve resiflerin tanımlanmamış olması, 1982 BMDHS'nin kayalıklara ilişkin hükmünün adalara uygulanacağı yönündeki yorum

¹²⁷ 1956 Uluslararası Hukuk Komisyonu Tasarısı m. 11'de yer alan “*drying rocks*” ve “*drying shoals*” ifadeleri, 1958 KBBS metninde yer almamıştır. 1956 YILC, s. 270.

¹²⁸ **HERMAN**, s. 193. **SYMMONS (1999b)**, s. 10.

¹²⁹ **SYMMONS (1999b)**, s. 10.

¹³⁰ **ÖZMAN (2006)**, s. 235.

¹³¹ **ÖZMAN (2006)**, s. 235.

bakımından bir başka çelişki meydana getirmektedir.¹³² İnsanların oturmasına elverişli olmayan veya kendine özgü ekonomisi bulunmayan resiflerin 1982 BMDHS'nin 121/3. maddesinin getirdiği sınırlamaya tabi olup olmayacağı tartışmalıdır.

Resiflerin deniz alanlarının sınırlandırılmasına kimi etkileri bulunmakla beraber çalışmanın konusu deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların rolüne özgülenmiştir ve resiflere ilişkin tartışmalara ayrıntılı şekilde yer verilmemiştir.

C. ADASAL OLUŞUMLAR KAPSAMI DIŞINDA KALAN YAPILAR

Öğretide, kimi yazarlarca adaların hukuki statüsü, adaların durumu gibi başlıklar altında incelenmeleri ve “ada” kavramının tanımlanması bakımından da önemli görülmeleri nedeniyle adasal oluşum olarak değerlendirilemeyecek ilgili diğer kavramlardan yapay ada, tesis ve yapılar ile takımda kavramlarına çalışmada kısaca değinilecektir.

1. Yapay Ada, Tesis ve Yapılar

Yapay adaların (suni ada) tanımlanmasına, özelliklerine ve kuruluş amaçlarına ilişkin kapsamlı bir sözleşme olmaması nedeniyle öğretilerde yapılan tanımlar çeşitlilik göstermektedir. **Pazarci**'nin yaptığı tanıma göre, “*Yapay ada, doğal ada tanımı dışında kalan ve insanın katkısıyla yapılmış her türlü su yüzeyinde*

¹³² **CHARNEY**, s. 874. Tartışmalar için bkz. **SONG**, Yann-huei: “*The Application of Article 121 of the Law of the Sea Convention to the Selected Geographical Features Situated in the Pacific Ocean*”, 9 Chinese J. Int'l L. 663, 2010, s. 680-683.

*kalan*¹³³ *çıkıntıları belirtmektedir.*”¹³⁴ Buna karşılık, öğretilerde *yapay ada, tesis ve yapılar* arasında ayrıma gidildiği de görülmektedir.¹³⁵ **Özman**'ın tüm bu tanımları göz önünde bulundurarak yaptığı tanıma göre, “*Yapay ada, tesis veya yapı, insan eliyle ve başta ekonomik amaçlar olmak üzere, çeşitli amaçlarla, deniz tabanına bağlı olarak ve sürekli su üzerinde kalacak şekilde, beton, kaya, toprak ve benzeri maddelerle oluşturulan toprak alanlar veya çelik ve benzeri maddelerden inşa edilen deniz tabanına bağlı veya su üzerinde yüzen nesnelere.*”¹³⁶ Yapay ada, tesis ve yapılarla ilişkin temel özellik, insan eliyle yapılmış olmalarıdır¹³⁷ ve bunlar, hukuki nitelikleri bakımından ada statüsünde değildirler. Yapay ada, tesis ve yapılar, deniz fenerleri, fener kuleleri, meteoroloji aletleri, sondaj platformları ve bunun gibi yapılar olarak örneklendirilebilir.¹³⁸

20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren deniz yataklarından ve toprak altında bulunan kaynaklardan yararlanılması ve bunların işletilmesine yönelik yapıların inşasıyla birlikte bu yapılarla ilgili çeşitli sorunlar da gündeme gelmiştir.¹³⁹ Sorunların en başta geleni yapay ada, tesis ve yapılarla karasuları hakkının tanınıp tanınmayacağı meselesidir.

Öğretilerde, ilk yapay tesisin 1928 yılında Venezuela'da Maracaibo gölünde petrol çıkarılması için kurulduğu ve gelişmelerin henüz yeni olması nedeniyle 1930 Lahey Konferansı'nda yapay ada ve tesislerin gündeme gelmediği ifade

¹³³ Özman, yapay adaların sürekli su yüzünde kalmaları gerekliken yapay tesis ve yapılar için böyle bir gereklilik olmadığını turistik ve bilimsel amaçlı su altı yaşam merkezlerinin kurulmasıyla örneklendirerek belirtmektedir. Bkz. **ÖZMAN(2006)**, s. 201.

¹³⁴ **PAZARCI**, s. 300.

¹³⁵ **ÖZMAN(2006)**, s. 200.

¹³⁶ **ÖZMAN(2006)**, s. 201.

¹³⁷ **ÖZMAN(2006)**, s. 201.

¹³⁸ **BOWETT**, s. 4.

¹³⁹ **ÖZMAN(2006)**, s. 198.

edilmektedir.¹⁴⁰ Çalışmanın önceki kısımlarında ifade edildiği gibi, 1930 Lahey Konferansı kapsamında yapılan ada tanımında adaların doğal olarak oluşması gerekliliği kabul edilmemiş ve dolayısıyla yapay adalar da ada kavramı kapsamında değerlendirilmiştir.

Uluslararası Hukuk Komisyonu, 1956 Uluslararası Hukuk Komisyonu Tarası'na ilişkin yorumunda, kıta sahanlığından yararlanma amacıyla kullanılan tesisler gibi deniz dibinden itibaren inşa edilmiş teknolojik tesis ve düzenlerin, saldırıya açık oldukları düşünüldüğünde, çevrelerinde bir emniyet bölgesi tesis edilebileceğini fakat deniz fenerleri için aynı önlemin gerekliliğinden söz edilemeyeceğini ifade etmiştir.¹⁴¹

1958 KSS ile devletlerin kıta sahanlığından yararlanmak üzere tesisler inşa edebileceği düzenlenmiştir. 1958 KSS ve 1982 BMDHS'de yer alan düzenlemelerde, bu tesis ve yapıların ada statüsünde olmadıkları ve kendilerine ait karasuları bulunmadığı kabul edilmiş, deniz alanlarının sınırlandırılmasını etkilemeyeceği de açıkça ifade edilmiştir.¹⁴² Bununla birlikte, devletler, yapay ada ve tesislerin etrafında 500 metreye dek güvenlik bölgeleri oluşturabileceklerdir.¹⁴³

Uluslararası hukukta, yapay ada, tesis ve yapılar, ada tanımı dışında kalırlar ve bu yapıların deniz alanları bulunmadığı gibi deniz alanlarının sınırlandırılmasına etkisi de söz konusu değildir. Bu nedenle, yapay ada, tesis ve yapılara tez kapsamında ilgili bir kavram olarak yer verilerek bu yapıların statüsü üzerinde ayrıntılı şekilde durulmamıştır.

¹⁴⁰ ÖZMAN(2006), s. 199.

¹⁴¹ 1956 YILC, C. II, s. 270. BOWETT, s. 4.

¹⁴² 1958 KSS, m. 5/4. 1982 BMDHS, m. 60/8.

¹⁴³ 1958 KSS, m. 5/3. 1982 BMDHS, m. 60/4 ve m.60/5.

2. Takımadada ve Takımadada Devleti

Takımadada, iki veya daha fazla adadan meydana gelen ve coğrafi bakımdan bir bütün olan bir doğal oluşum olarak tanımlanabilir.¹⁴⁴ Takımadalarda karasularının iç sınırının tespitine ilişkin bir hüküm ne 1958 Cenevre Sözleşmelerinde ne de Uluslararası Hukuk Komisyonu Tasarılarında yer almaktadır.¹⁴⁵ 1956 Uluslararası Hukuk Komisyonu Tasarısı'nın 10. maddesinin şerhinde "teknik malumat" eksikliği nedeniyle herhangi bir hüküm konulmadığı belirtilmektedir.¹⁴⁶

Takımadada sorunu, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nın gündemindeki önemli meselelerden biri olmuş ve 1982 BMDHS ile "takımadada" ve takımadada sularına sahip olma hakkı tanınan "takımadada devleti" kavramları açıklık kazanmıştır. 1982 BMDHS'nin 46. maddesinde yer alan tanıma göre, "“Takımadada Devleti”, *tamamıyla bir veya daha fazla takımadadan oluşan ve başka adaları da içine alabilen bir devlet demektir.*"¹⁴⁷ ve "“Takımadada” coğrafi, ekonomik ve siyasi bir bütün oluşturacak veya tarihi olarak bu şekilde addedilecek kadar birbiriyle yakından bağlantılı suları ve diğer doğal özellikleri birbirine bağlayan bir adalar grubu ve bölümleri anlamına gelir."¹⁴⁸

Bir takımadada, bir adalar grubunu, bunlar arasındaki suları ve kayalık vb. diğer doğal öğeleri kapsamaktadır.¹⁴⁹ 1982 BMDHS ile takımadada devleti ve takımadada kavramına açıklık kazandırılmadan önce devletlerarası uygulamada, kimi devletler,

¹⁴⁴ **TOLUNER**, s. 66.

¹⁴⁵ **KURAN**, Selami: Uluslararası Deniz Hukuku, Beta, İstanbul 2014, s. 85.

¹⁴⁶ 1956 YILC, Vol. II, s. 270. Ayrıca bkz. **GÖNLÜBOL**, s. 104.

¹⁴⁷ 1982 BMDHS, m. 46/a. Gayriresmi Türkçe çeviri için bkz. **GÜNDÜZ**, s. 232.

¹⁴⁸ 1982 BMDHS, m. 46/b. Gayriresmi Türkçe çeviri için bkz. **GÜNDÜZ**, s. 233.

¹⁴⁹ **PAZARCI**, s. 300.

“yakın” mesafelerle birbirinden ayrılmış ada gruplarının “tarihi sebeplerle” veya “zamanaşımı” yoluyla takımadalar teşkil ettiklerini iddia etmişlerdir.¹⁵⁰

Takımada devletin karasuları, bitişik bölgesi, münhasır ekonomik bölgesi ve kıta sahanlığı takımada esas hatlarından itibaren ölçülür.¹⁵¹ Bir takımada devleti, takımadanın en dışındaki adaların ve resiflerinin en dışarıdaki noktalarını birleştiren takımada esas hatlarını çizebilir.¹⁵² Takımada düz esas hatlarının gerisinde kalan sular karanın dokuz katını,¹⁵³ düz hatların uzunluğu da 100 deniz milini aşmamalıdır. Kullanılacak düz hatların en çok %3’ü 125 deniz mili uzunluğunda olabilir.¹⁵⁴

Derinliği ve kıyıdan uzaklığı ne olursa olsun esas hatlar ile çevrilmiş olan takımada suları üzerinde takımada devletin egemenliği mevcuttur. Ayrıca egemenlik, takımada suları üzerindeki hava sahasını, bu suların deniz yatağını, toprak altını ve burada yer alan kaynakları da kapsar.¹⁵⁵

Bazı özel durumlarda egemenlik yetkisi kısıtlanmış olmakla birlikte, takımada devlete takımada suları üzerinde egemenlik yetkisi tanınmıştır. Böylelikle, 1982 BMDHS ile takımada devletleri özelinde kıyı devletinin egemenliğinin söz konusu olduğu karasuları ve içsular rejimi yanında takımada suları rejimi kabul edilmiştir.¹⁵⁶

¹⁵⁰ Örneğin, Küba, güney sahillerinde bulunan ve 100 deniz miliden daha geniş bir alanı kaplayan Los Canarios Adalarını takımadalar topluluğu olarak ilan etmişti. Endonezya ise, 1957’de kendisine ait bütün adaların bir adalar topluluğu oluşturduğunu ifade etmiştir. Bkz. **MERAY**, Seha L.: Devletler Hukukuna Giriş, C. I., Ajans Türk Matbaası, Ankara 1960, s. 322.

¹⁵¹ 1982 BMDHS, m. 48.

¹⁵² 1982 BMDHS, m. 47/1.

¹⁵³ 1982 BMDHS, m. 47/1.

¹⁵⁴ 1982 BMDHS, m. 47/2. **KURAN**, s. 85.

¹⁵⁵ 1982 BMDHS, m. 49.

¹⁵⁶ **ÖZMAN(2006)**, s. 281.

Takımada sularına sahip olma yetkisi, yalnızca takımada devletlerine tanınmıştır ve tanıma göre, takımada devletinin hiçbir kara ülkesine sahip olmaması gerekir.¹⁵⁷

Takımada devleti ve takımada suları kendine özgü bir rejimi ifade eder. Çalışmanın konusu deniz alanlarının sınırlandırılmasında, sınırlandırılacak alanda bulunan taraf devletlere ait adaların rolüne özgülenmiş olduğu için takımada kavramı ve takımada suları ayrıntılı şekilde incelemeye tabi tutulmamış, bu kavramlara ada kavramıyla ilgili olmaları nedeniyle kısaca yer verilmiştir.

II. ADALARA TANINABİLECEK DENİZ ALANI HAK VE YETKİLERİ

A. GENEL OLARAK

Komşu devletler arasında sınırlandırılacak alanda adaların bulunması halinde, adaların deniz alanı hak ve yetkilerine sahip olup olmadığına ilişkin tartışmalar gündeme gelmektedir. “Ada” kavramının tanımlanmasından sonra bu kısımda, hak kazanım esası bakımından adaların sahip olabileceği deniz alanları incelenecektir.

Uluslararası hukuk açısından denizler, farklı hukuki rejimlere tabi tutulan kısımlara ayrılır. Denizler, devletlerin egemenliğine tabi olan deniz alanları ve açık denizler olmak üzere temelde iki kısma ayrılır. Devletin egemenliğine tabi deniz alanları için iki ayrı hukuki rejim öngörülmüştür. Bunlar, içsular ve karasuları rejimleridir. Ayrıca, açık denizin kıyıya yakın kesiminde, kıyı devleti lehine bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge rejimleri tesis edilmiştir.¹⁵⁸

¹⁵⁷ PAZARCI, s. 300.

¹⁵⁸ TOLUNER, s. 66.

1958 Cenevre Sözleşmelerinde ve 1982 BMDHS’de hak kazanım esası bakımından adaların deniz alanı hak ve yetkilerine sahip oldukları kabul edilmiştir.

1982 BMHDS’nin 121. maddesinin birinci fıkrasında ada kavramını tanımlandıktan sonra ikinci ve üçüncü fıkralarda adaların sahip olabilecekleri deniz alanları belirlenmiştir. Buna göre, insanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine ait ekonomik yaşamı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgeleri ve kıta sahanlıkları olmayacak¹⁵⁹ ve ancak bu hüküm kapsamına girmeyen adaların karasuları, bitişik bölgesi, münhasır ekonomik bölgesi ve kıta sahanlığı olabilecektir.¹⁶⁰

Adalar, hem 1958 Cenevre Sözleşmeleri hem de 1982 BMDHS ile deniz alanları hak ve yetkisi ile donatılmışlardır. Devletlerin uygulamaları ve uluslararası yargı kararları da bu hususu destekleyici niteliktedir. Ancak belirtmelidir ki adaların deniz alanları hak ve yetkisine sahip olmaları ile deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların sahip olacakları etki meselesi birbirlerinden ayrıdır. Bu kısımda, adaların üzerinde hak ve yetkilere sahip olduğu deniz alanları karasuları, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge olmak üzere sırasıyla incelenecek, çalışmanın ikinci bölümünde ise deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların rol ve etkisi meselesi tartışılacaktır.

¹⁵⁹ 1982 BMDHS, m. 121/3.

¹⁶⁰ 1982 BMDHS, m. 121/2.

B. KARASULARI HAK VE YETKİSİ

Karasuları, devletlerin egemenlik alanı içindedir¹⁶¹ ve devletin deniz ülkesini oluşturur.¹⁶² Karasuları, devletin sahilleri veya içsularının dış sınırı (normal esas çizgi veya düz esas çizgi) ile açık deniz arasında belirli genişlikteki bir deniz alanını ifade eder.¹⁶³

Karasuları, kıyıların herhangi bir özellik göstermediği durumlarda, normal esas çizgiyi oluşturan en düşük su düzeyindeki kıyı çizgisinden (cezir hattından) başlar. Kıyıların iç sulara sahip olması halindeyse karasuları, iç suların dış sınırından başlamaktadır.¹⁶⁴

Tarihsel süreç içinde¹⁶⁵ karasuları ile ilgili gündeme gelen en önemli sorunlardan biri karasularının genişliği meselesi olmuştur.¹⁶⁶ Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı toplandığında gündemdeki en önemli konulardan biri o tarihte henüz üzerinde uzlaşılmamış olan karasularının genişliği meselesidir.¹⁶⁷ Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı sonucu ortaya çıkan 1982 BMDHS ile karasularının genişliği en çok 12 deniz milii olarak tespit edilmiştir.¹⁶⁸ 12 deniz mili karasularının tespitinde azami bir sınır olarak belirlenmiştir.

¹⁶¹ Karasularının devletin egemenliği altında olduğu görüşünün devletlerin ulusal ve uluslararası uygulamaları ile uluslararası antlaşma metinlerinde uzun süreden bu yana kabul edildiği görülmektedir. Karasularının hukuki niteliğine ilişkin tartışmalar ve ayrıntılı bilgi için bkz. **ÖZMAN (2006)**, s. 288-294.

¹⁶² **PAZARCI**, s. 316.

¹⁶³ **ÖZMAN(2006)**, s. 285.

¹⁶⁴ **PAZARCI**, s. 316.

¹⁶⁵ Karasularının tarihçesi için Bkz. **BROWNLIE**, Ian: Principles of Public International Law, Ed. 7, Oxford University Press, New York 2008, s. 174-175, 180-181.

¹⁶⁶ Bir diğer ifadeyle, sahile bitişik bu deniz alanında sahildevlete tanınan hak ve yetkiler sahildevletten itibaren hangi uzaklığa dek ileri sürülebilecektir. **ÖZMAN(2006)**, s. 294.

¹⁶⁷ **ÖZMAN(2006)**, s. 299.

¹⁶⁸ 1982 BMDHS, m. 3.

Düzenlemeyle devletlere 12 deniz miline kadar karasuyu ilan etme hakkının tanınması, bu hakkın tümüyle ilgili kıyı devletinin egemenlik hakları içinde bulunduğu anlamını taşımamaktadır.¹⁶⁹ UAD de Birleşik Krallık- Norveç Balıkçılık Davası'na ilişkin kararında bu durumu bildirmiş ve Birleşik Krallık- İzlanda Davası'na ilişkin kararında da tekrarlamıştır. Buna göre, *“Deniz alanlarının sınırlandırılmasının her zaman uluslararası bir yönü vardır; bu, yalnızca kıyıdaş devletin iç hukukunda açıkladığı biçimiyle onun iradesine bağlı olamaz. Her ne kadar, tek kıyı devletinin bunu gerçekleştirme vasfına sahip olması nedeniyle, sınırlandırma işlemi zorunlu olarak tek taraflı bir işlemse de buna karşılık bu sınırlandırmanın üçüncü devletler bakımından geçerliliği uluslararası hukuku ilgilendirmektedir.”*¹⁷⁰

Karasularının genişliğinin tespitinde devletler özellikle karşılıklı sahillerde ve özel durumların varlığı halinde diğer devlet veya devletlerin haklarını göz önünde bulundurmak zorundadırlar¹⁷¹ Örneğin, *“karşılıklı kıyıların uzaklığı 18 deniz mili olan iki komşu devletten biri 6 deniz millik karasuyu ilan etmişse ötekinin 12 deniz milinin tümüne sahip olması”*¹⁷² 1982 BMDHS'nin 300. maddesinde yer alan *“iyi niyet ve hakkın kötüye kullanılmaması ilkeleri”*ne aykırılık¹⁷³ teşkil edecektir.

Karasuları, kara ülkesindeki egemenliğin bir işlevi olarak ve kara ülkesindeki çıkarların korunması amacıyla kıyı devletinin egemenliğine tabi kılınmıştır ve

¹⁶⁹ PAZARCI, s. 318.

¹⁷⁰ Fisheries Case (UK v. Norway), Judgment of December 18th, 1951, ICJ Reports 1951, s. 132. Fisheries Jurisdiction Case, (UK v. Iceland), Judgment of 25 July 1974, ICJ Reports 1974, s. 22. Kararın ilgili kısmının çevirisi için bkz. PAZARCI, s. 319.

¹⁷¹ ÖZMAN(2006), s. 299. 1982 BMDHS, m. 15.

¹⁷² ÖZMAN(2006), s. 299. PAZARCI, s. 318.

¹⁷³ KWIATKOWSKA, Barbara: *“Equitable Maritime Boundary Delimitation- A Legal Perspective”*, IJECL, Vol. 3, 1988, s. 294-295.

dolayısıyla, kara parçası niteliğini taşıyan her doğal yapıya aynı gereksinmeye bağlı olarak aynı hakların tanınması söz konusudur.¹⁷⁴

19. yüzyılın başlarında, adaların kendilerine ait karasuları bulunup bulunmadığı meselesi gündeme gelmiş ve süreç içinde yargı kararları¹⁷⁵, öğreti ve devletlerin resmi beyanları neticesinde adaların kendilerine ait karasuları olduğu kuralı yerleşmiştir.¹⁷⁶ Buna ek olarak, 1930 Lahey Konferansı görüşmelerinde, her adanın kara ülkesinden uzaklığına bakılmaksızın kendi karasularına sahip olduğu görüşü hakim olmuştur.¹⁷⁷ 1930 Lahey Konferansı'nda, İkinci Komisyonun İkinci Alt Komisyonu, her adanın kendi karasularına sahip olduğunu ifade etmiştir.¹⁷⁸ Bu dönemde, devletler arasındaki ikili anlaşmalarda¹⁷⁹ ve devletlerin ulusal düzenlemelerinde¹⁸⁰ adaların karasularına sahip oldukları kabul edilmiştir.

1954, 1955 ve 1956 Uluslararası Hukuk Komisyonu Tasarıları'nda¹⁸¹ da her adanın kendisine ait karasuları bulunduğu belirtilmiştir. 1958 KBBS'nin 10. maddesinin birinci fıkrasında 'ada' tanımı yapılmış, ikinci fıkrasında adaların karasuları olduğu kabul edilmiştir. Burma'nın Birinci Deniz Hukuku Konferansı kapsamında sunmuş olduğu “*Şu şartla ki bir devlete ait bir ada bir başka devletin*

¹⁷⁴ **TOLUNER**, s. 71.

¹⁷⁵ Anna Davası'na (1805) ilişkin ulusal mahkeme kararı, adaların kendilerine ait karasuları olduğuna ilişkin yargı kararlarının ilk örneklerinden ve en çok atıf yapılan yargı kararlarından biridir. Bir diğer davaysa 1929 tarihli United States v. Middleton Davası'dır. Bu davada ulusal mahkeme, adaların üzerinde yerleşim bulunmasa dahi ABD'ye ait oldukları ve karasuları alanına sahip oldukları hükmüne varmıştır. Bkz. **JAYEWARDENE**, s. 10.

¹⁷⁶ **JAYEWARDENE**, s. 9.

¹⁷⁷ **JAYEWARDENE**, s. 11.

¹⁷⁸ Acts of the Hague Conference, 1930, Vol. III, s. 212'ten aktaran: **SYMMONS**, s. 82.

¹⁷⁹ Bkz. 1942 Treaty Between Great Britain and Northern Ireland and Venezuela Relating to the Submarine Areas of the Gulf of Paria, Signed in Caracas, Venezuela on 26 February 1942, <<http://cil.nus.edu.sg/rp/il/pdf/1942%20Treaty%20Relating%20to%20the%20Submarine%20Areas%20of%20the%20Gulf%20of%20Paria-pdf.pdf>>, (08.07.2014).

¹⁸⁰ Örneğin, Suudi Arabistan (1949), Mısır (1951), Küba (1956) ve Finlandiya (1956) ulusal düzenlemelerle adaların kendi karasularına sahip olduklarını düzenlemişlerdir. Bkz. **JAYEWARDENE**, s. 11.

¹⁸¹ 1954 YILC, Vol. II, s. 156. 1955 YILC, Vol. II, s. 37. 1956 YILC, Vol. II, s. 257.

karasuları dahilinde ise mezkur adanın kendine mahsus karasuları olamaz”¹⁸² ifadesinin eklenmesi önerisiyse kabul görmemiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin de 25 Mayıs 1964 tarihinde yürürlüğe giren 476 sayılı Karasuları Kanunu¹⁸³,nda adaların karasuları hak ve yetkisi olduğu düzenlenmiştir.

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı’nda, 15 devletin sunduğu 14 Ağustos 1974 tarihli öneride¹⁸⁴, adaların doğal yapıları ve coğrafi konumları bakımından bir ayırım yapılması ve adaların karasularının hakkaniyete uygun biçimde belirlenmesi teklif edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ise, karasuları dışında olan ve kendine özgü ekonomik hayatı bulunmayan adalar, kayalıklar ve cezir yüksekliklerinin karasuları olmamasını önermiştir.¹⁸⁵ Bu öneriler, nihai sözleşme metninde yer almamış ve 1982 BMDHS’de de adaların karasuları hak ve yetkisi bulunduğu kabul edilmiştir. Buna göre adalar, büyüklüklerine, karadan uzaklıklarına, yerleşmeye elverişli olup olmadıklarına veya kendilerine ait ekonomik bir yaşamı bulunup bulunmadığına bakılmaksızın kural olarak karasuları hak ve yetkisine sahiptir.¹⁸⁶

Türkiye Cumhuriyeti ise Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı sonrasında iç hukukunda kabul ettiği 20 Mayıs 1982 tarihli 2674 sayılı Karasuları Kanunu¹⁸⁷,nda, 476 Sayılı Kanun’un aksine adaların karasuları hak ve yetkisi bulunduğuna ilişkin açık bir düzenlemeye yer vermemiştir. 2674 sayılı kanunla 476 Sayılı Kanun’un

¹⁸² A/CONF. 13/C. 1/L. 3. I. Önerinin gayriresmi Türkçe çevirisi için bkz. LÜTEM, İlhan, Deniz Hukukunda Gelişmeler Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı, Balkanoğlu Matbaacılık, Ankara 1959, s. 91-95.

¹⁸³ K.T. 15.5.1964, R.G. 25.5.1964, Sayı: 11711. 476 Sayılı Karasuları Kanunu m. 6’ya göre, “Adaların karasuları yukarıdaki esaslara göre tespit edilir.”

¹⁸⁴ Cezayir, Dahomey, Gine, Fildişi Sahili, Liberya, Madagaskar, Mali, Sudan, Mauritania, Fas, Senegal, Tunus, Yukarı Volta, Zambia, Sierra- Leone’nin önerisi (A/CONF.62/C.2/L.62, Rev.1, Official Records, Vol. III, s. 232). Benzer bir öneri, bu öneriden önce Kamerun, Kenya, Madagaskar, Tunus ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından Deniz Yatağı Komitesi’ne sunulmuştur. (A/AC.138/SC.II/L.43, Report of the Committee, G.A. Official Records, Twenty Eighth Session, supplement, No. 21 (A/9021), Vol. III, s. 98-99).

¹⁸⁵ A/CONF.62/C.2/L.55, Official Records, Vol. III, s. 230.

¹⁸⁶ 1982 BMDHS m. 121/2 ve m. 121/3.

¹⁸⁷ K.T. 20 Mayıs 1982. R.G., 29 Mayıs 1982, Sayı: 17708.

tamamının mı yoksa 2674 sayılı kanuna aykırı hükümlerinin mi yürürlükten kaldırıldığı konusunda iki farklı görüş mevcuttur. Bu görüşlerden birincisine göre, 476 sayılı kanunun tümü yürürlükten kalkmıştır. Bu durumda, önemli bazı konularda boşluk oluşmuştur. Diğer görüşe göreyse 2674 Sayılı Kanuna aykırı olmayan hükümler hala geçerlidir.¹⁸⁸ 2674 sayılı kanunun 6. maddesinin¹⁸⁹ okunuş tarzına göre iki yorumu da yapmanın mümkün olduğu ifade edilebilirse de¹⁹⁰ Türkiye Cumhuriyeti'nin Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda savunduğu görüşlerle bağdaşmayan ve adalara karasuları hakkı tanıyan hükmün 2674 sayılı kanunun 2. maddesiyle¹⁹¹ yürürlükten kaldırıldığı¹⁹² yorumu yapılabilir.

Toluner, coğrafi konumu açısından özellik gösteren bazı dar denizlerde - özellikle yüzölçümü küçük- adalara kara ülkesiyle eşit miktarda karasuları verilmesi halinde kara ülkesine tanınan hakların kısıtlanması ve açık deniz alanlarının daralması sonucunun doğabileceğini belirtmektedir.¹⁹³ 1982 BMDHS'nin 121/2. maddesinde, adalara tanınacak deniz alanları konusunda anakara ülkesi ile ada ülkesi arasında bir ayırım yapılmamıştır. Ancak belirli bir sınırlandırmada adaların rolü ve etkisi ile adalara ne ölçüde deniz alanı tanınacağı meselesi, deniz alanlarının sınırlandırılması hukuku kapsamında değerlendirilecektir. Bu hususa ilişkin tartışmalara çalışmanın ikinci bölümünde yer verilecektir.

¹⁸⁸ **AKİPEK**, İlhan: “Devletler Hukuku Açısından Türkiye'nin Ulusal Deniz Politikası”, Prof. Dr. Jale AKİPEK'e Armağan, Selçuk Üniversitesi Yayınları No: 100, Hukuk Fakültesi Yayınları No: 11, Konya, 1991, s. 19-20.

¹⁸⁹ 2674 Sayılı Karasuları Kanunu m.6'ya göre, “15/5/1964 tarih ve 476 sayılı Kanunla, diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.”

¹⁹⁰ **AKİPEK**, s. 19-20.

¹⁹¹ 2674 Sayılı Karasuları Kanunu m.2'ye göre, “Türkiye ile kıyıları bitişik veya karşılıklı olan Devletler arasında karasuları anlaşma ile sınırlandırılır. Bu anlaşma bölgenin bütün ilgili özellikleri ve durumları gözönünde bulundurularak, hakkaniyet ilkesine göre yapılır.”

¹⁹² **TOLUNER**, s. 84.

¹⁹³ **TOLUNER**, s. 71.

C. BİTİŞİK BÖLGE HAK VE YETKİSİ

Bitişik bölge, karasularına bitişik olan ve kıyı devletine birtakım denetleme yetkileri tanınan¹⁹⁴ açık denizlere dahil¹⁹⁵ bir deniz alanıdır. Bitişik bölge kavramının varlık nedeni, karasularını dar tutan anlayıştır. Kıyı devleti, bitişik bölge deniz alanını gümrük, maliye, sağlık ve muhaceret konusundaki çıkarlarının korunması için ihdas edebilir¹⁹⁶ ve bitişik bölge, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 24 deniz milini geçemeyecektir.¹⁹⁷

Öğretide, 1982 BMDHS’de, 1958 KBBS’deki tanımın aynı şekilde kabul edilmesinin bu konudaki farklı görüşlerin terk edilmesi olarak yorumlanabileceği; ancak ulusal yetkiye tabi deniz alanlarının genişletilmesi eğilimi karşısında kavramın önemini yitirmesiyle de açıklanabileceği ifade edilmektedir.¹⁹⁸

Bitişik bölge kavramı, 1982 BMDHS’de geleneksel anlamıyla düzenlenmiş olmakla beraber, 303. maddenin 2. fıkrasıyla bitişik bölgenin düzenlendiği 33. maddeye gönderme yapılarak arkeolojik bitişik bölge kavramının ortaya çıkması sağlanmıştır. Böylelikle, arkeolojik ve tarihsel zenginliklerin korunması bakımından kıyı devletine kimi yetkiler tanınmıştır. İlgili düzenlemede, geleneksel anlamıyla yalnız su tabakasını kapsamına alan bitişik bölge kavramı, toprak altını da

¹⁹⁴ PAZARCI, s. 360.

¹⁹⁵ JAYEWARDENE, s. 13.

¹⁹⁶ TOLUNER, s. 191.

¹⁹⁷ Bitişik bölge kavramı, ilk kez 1958 KBBS’de tanımlanmış ve bu tanım genişliğe ilişkin küçük bir değişiklik dışında 1982 BMDHS’de de aynı şekilde ifade edilmiştir. 1982 BMDHS m. 33’e göre:
“1. Bitişik bölge olarak tanımlanan ve karasularına bitişik bir bölgede, kıyı devleti,
a. gümrük, maliye, muhaceret veya sağlıkla ilgili kanunlarının ve düzenlemelerinin ülkesinde veya karasularında ihlal edilmesini önlemek;
b. yukarıda anılan kanunların ve düzenlemelerinin ülkesinde veya karasularında vuku bulan ihlalini cezalandırmak için gerekli olan her türlü kontrolü icra edebilir.
2. Bitişik bölge, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 24 deniz milini geçemez.”
Gayriresmi çeviri için bkz. GÜNDÜZ, s. 279.

¹⁹⁸ TOLUNER, s. 190.

kapsamaktadır. Ayrıca, arkeolojik ve tarihsel zenginliklere ilişkin suçlara karasularında uygulanan yasaların uygulanması imkanının getirilmiş olması, kıyı devletinin ülkesinin bir parçası gibi değerlendirilmesi sonucunu doğurmaktadır. Öğretide, arkeolojik bitişik bölgenin deniz yatağını ilgilendirmesi ve diğer deniz alanlarıyla çakışması nedeniyle sınırlandırma bakımından da sorun oluşturabileceği ifade edilmektedir.¹⁹⁹

1958 KBBS'de adaların karasularına sahip olabileceği açıkça belirlenmesine karşın bitişik bölge deniz alanına sahip olabilecekleri açıkça düzenlenmemiştir. Bununla birlikte, öğretide, adaların bitişik bölge hak ve yetkisine sahip olduğu kabul edilmektedir.²⁰⁰

1982 BMDHS'de, 1958 KBBS'nin aksine adaların bitişik bölge hak ve yetkisine sahip oldukları açıkça belirtilmektedir. Karasularında olduğu gibi, büyüklüklerine, coğrafi konumlarına, yerleşime elverişliliklerine veya kendilerine ait ekonomik yaşamları bulunup bulunmadığına bakılmaksızın tüm adalar, hak kazanım esası bakımından bitişik bölge hak ve yetkisine sahiptir.²⁰¹

D. KITA SAHANLIĞI HAK VE YETKİSİ

Kıyı devletinin kara ülkesinin deniz altında devam eden doğal uzantısı, coğrafi anlamda kıta sahanlığı olarak ifade edilmektedir.²⁰² 20. yüzyılın ilk

¹⁹⁹ PAZARCI, s. 362.

²⁰⁰ JAYEWARDENE, s. 13. SYMMONS (1979), s. 103.

²⁰¹ 1982 BMDHS m. 121/2 ve m. 121/3.

²⁰² PAZARCI, s. 365.

çeyreğinden itibaren balıkçılıkla ilgili olarak gündeme gelmiş²⁰³, sonrasında bu tartışmalara deniz altı madenciliği²⁰⁴ eklenmiştir.

Kıta sahanlığını hukuki bir kavram olarak ilk kez ortaya atan²⁰⁵ ve uluslararası hukuk bakımından devletlerin açık denizlerin kimi kısımları üzerinde egemenlik iddiasında bulunmalarına yol açan²⁰⁶ ABD Başkanı Truman'ın 28 Eylül 1945 tarihli Bildirisi²⁰⁷'dir. Kıta sahanlığı kavramının devletlerarası uygulamada yaygın şekilde benimsenmesi, Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından göz önüne alınmasını gerektirmiştir.²⁰⁸ 1945 Truman Bildirisi'nde adaların kıta sahanlığı hak ve yetkisine sahip oldukları açıkça ifade edilmemişse de Şili, KostaRika, Honduras, Peru, Brezilya, Birleşik Krallık (Falkland Adalarına ilişkin olarak), Kore, Portekiz, İran, Srilanka, Ekvator, İzlanda, Hindistan, İtalya, Meksika ve Venezuela ulusal düzenlemeleri ile adaların kıta sahanlığı hak ve yetkisine sahip olduklarını düzenlemiştir.²⁰⁹

²⁰³ İspanya'da oceanograf Odon de Buen, karasularının kıta sahanlığını kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiğini ifade etmiş ve bunu balık türlerinin en fazla bu bölgede bulunmasına dayandırmıştır. Bkz. **MERAY**, Seha: “Devletler Hukukunda “Kıt'a Sahanlığı” Meseleleri”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 1, 1955, s. 85.

²⁰⁴ Birleşik Krallık ve Venezuela arasında 26 Şubat 1942'de imzalanan ve Paria Körfezi'nin deniz altı bölgelerine ilişkin anlaşma, kıta sahanlığı kavramının uygulanmasında dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. Bkz. **MERAY (1955b)**, s. 86. Anlaşma metni için bkz. 1942 Treaty Between Great Britain and Northern Ireland and Venezuela Relating to the Submarine Areas of the Gulf of Paria, Signed in Caracas, Venezuela on 26 February 1942, <<http://cil.nus.edu.sg/rp/il/pdf/1942%20Treaty%20Relating%20to%20the%20Submarine%20Areas%20of%20the%20Gulf%20of%20Paria-pdf.pdf>>, (08.07.2014).

²⁰⁵ **TOLUNER**, s. 196.

²⁰⁶ Bu iddiada bulunan devletler için Bkz. **MERAY (1955b)**, s. 87.

²⁰⁷ Truman, 28 Eylül 1945'te biri kıta sahanlığındaki doğal kaynaklara diğeri açık denizlerdeki deniz mahsullerinin muhafazasına ilişkin olarak iki tebliğde bulunmuştur. Truman, kıta sahanlığı konusunda ABD'nin politikasını şu şekilde ifade eder: “*Tabii kaynaklarını muhafaza ve ihtiyatlı kullanma acil zaruretini göz önünde tutan Birleşik Devletler Hükümeti, açık denizlerin altında fakat Birleşik Devletler sahillerine bitişik kıta sahanlığının yeraltı veya deniz yatağı tabii kaynaklarının Birleşik Devletler'e ait ve Birleşik Devletler'in murakabe ve yetkisi altında bulunduğunu beyan eder. Kıta sahanlığının bir başka devletin sahillerine kadar uzaması veya kendisiyle hemhudut bir devletçe paylaşılması halinde, sınır Birleşik Devletlerle ilgili arasında nasafet prensiplerine uygun olarak tesbit edilecektir. Kıta sahanlığı üzerindeki suların açık deniz vaşfi ve serbest seyrişefer hakkı bu suretle hiçbir veçhile haleldar edilmiş olmayacaktır.*” Çeviri için Bkz. **MERAY (1955b)**, s. 88-89.

²⁰⁸ **MERAY (1955b)**, s. 87.

²⁰⁹ **DIPLA**, s. 89-90'ten aktaran **DURAN/ ERGÜN**, s. 18.

1956 Uluslararası Hukuk Komisyonu Tasarısı'nın 67. maddesinde, kıta sahanlığı kavramına yer verilmiş; ancak adaların kıta sahanlığı hak ve yetkisine sahip olduğundan ayrıca söz edilmemiştir. Madde şerhindeyse “kıta sahanlığı” teriminin adalara bitişik su altı alanlarını da kapsadığı ifade edilmiştir.²¹⁰

1958 KSS m.1'de, kıta sahanlığı teriminin, “(a) *sahillere bitişik fakat karasuları bölgesinin dışında kalan ve 200 metre derinlikten sonra üzerini örten suların denizaltı bölgelerindeki tabii kaynakların işletilmesine imkan verdiği derinliği geçmeyen, deniz altı bölgelerinin deniz yatağı ve toprak altı ile (b) adaların sahillerine bitişik bu çeşit bölgelerin deniz yatağı ve toprak altı*”nı²¹¹ ifade ettiği düzenlenmiştir. Buna göre, kıta sahanlığının tanımlanmasında iki ölçüt öngörülmüştür: (i) 200 metre derinlik ölçütü ve (ii) doğal kaynakların işletilmesi olanağının bulunduğu derinlik ölçütü.²¹² Bu düzenlemeyle adaların kıta sahanlığının saptanmasında da aynı usullere başvurulacağı kabul edilmiştir. Böylelikle, adalar ilk kez yüzölçümüne veya anakara ülkesine uzaklığına bakılmaksızın kıta sahanlığı hak ve yetkisiyle donatılmıştır.²¹³

1958 KSS'de adaların kıta sahanlığı hak ve yetkisine sahip olduklarının bildirilmesine karşın bu sözleşme metninde herhangi bir ada tanımının bulunmaması tartışmalara yol açmıştır. 1958 KBBS'de yer alan tanımının 1958 KSS bakımından da geçerli olup olmayacağı tartışılmıştır.²¹⁴ Yunanistan ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki Ege Kıta Sahanlığı Davası'nda, Profesör **O'Connell**, 1958 KSS'de 1958 KBBS'deki tanıma örtülü bir gönderme olduğunu ifade etmiştir. **O'Connell** ayrıca

²¹⁰ A/3159, s. 297, s. 10. 14 Ağustos 1953 tarihli Uluslararası Hukuk Komisyonu Tasarısı'nda da, kıta sahanlığına ilişkin maddelerin açıklamasında kıta sahanlığının adalara da tanındığı belirtilmektedir. A/2456, s. 214, s. 67.

²¹¹ Gayriresmi çeviri için bkz. **TOLUNER**, s. 197. 1958 KSS'nin bu hükmü, bütün ülkesi adalardan meydana gelen Filipinler'in önerisi üzerine kabul edilmiştir. A/CONF.13/C.4/L.26.

²¹² **TOLUNER**, s. 197.

²¹³ **BOWETT**, s. 139. **EROĞLU**, Hamza, Devletler Umumi Hukuku, Turhan, Ankara 1984, s. 216.

²¹⁴ **SYMMONS (1979)**, s. 132.

1958 KBBS'deki ada tanımının teamül kuralı niteliğinde olduğunu belirtmiştir.²¹⁵ Bu tanımın benimsenmesi, büyüklüğü ve konumuna bağlı olmaksızın tüm adalara hak kazanım esası bakımından kıta sahanlığı hak ve yetkisi tanınmasına yol açabileceği, bu durumun da hakkaniyete aykırı kimi sonuçların ortaya çıkmasına sebep olabileceği gerekçesiyle itirazla karşılanmıştır.²¹⁶ Bu kapsamda, 1982 BMDHS'de adaların kimi özellikleri dikkate alınarak kıta sahanlığına sahip olamayacağını düzenlendiği belirtilebilir.

UAD, Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davalarında verdiği kararda, 1958 KSS'nin ilk üç maddesinin teamül kuralı oluşturduğunu ifade etmiştir.²¹⁷ Hazırlık çalışmalarına bakıldığında adaların kıta sahanlığına sahip olmasını öngören kurala 31 devletin lehte, 10 devletin aleyhte oy verdiği ve 25 devletin çekimser kaldığı ve dolayısıyla bu kurala 35 devletin onay vermediği görülmektedir. Ayrıca devletlerarası uygulamada da bu kuralın aksine uygulamalar mevcuttur. Bu gerekçelerle öğretide adalara kıta sahanlığı hak ve yetkisi tanıyan hükmün teamül kuralı oluşturduğunu ifade etmenin mümkün görünmediği belirtilmektedir.²¹⁸ UAD'nin Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davalarına ilişkin kararındaki ifadesi yorumlanırken devletlerin genel olarak kıta sahanlığı kavramına onay verdikleri kabul edilmelidir.²¹⁹

²¹⁵ CR 1976, Oral arguments on the Request for the indication of Interim Measures of Protection - Minutes of the Public Sittings held at the Peace Palace, The Hague, from 25 to 27 August and on 11 September 1976, President Jiménez de Aréchaga presiding, s. 96, <http://www.icj-cij.org/docket/files/62/13066.pdf>, (09.01.2015).

²¹⁶ **GOLDIE**, L. F. E.: *"The International Court of Justice's "Natural Prolongation" and the Continental Shelf Problem of Islands"*, Netherlands Yearbook of International Law, 1973/4, s. 237,246. **SYMMONS (1979)**, s. 132.

²¹⁷ North Sea Continental Shelf Cases, (Federal Republic of Germany v. Denmark; Federal Republic of Germany v. Netherlands), Judgment of 20 February 1969, ICJ Reports 1969, s. 38-46. (Dava, metin içinde Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları olarak anılacaktır.)

²¹⁸ **BAŞEREN (2005)**, s. 166.

²¹⁹ **GÜNDÜZ**, Aslan: *"Discord between Greece and Turkey over the Extend of Their Continental Shelves in the Aegean"*, Etudes Helleniques/ Hellenic Studies, Vol. 4, No.2, Automne/Autumn 1996, s. 107'den aktaran **BAŞEREN (2005)**, s. 166. Başeren, ayrıca bu kuralın teamül kuralı haline

Teknolojik gelişmeler, kısa süre içinde 1958 KSS'de yer alan kıta sahanlığı tanımının yetersiz kalmasına yol açmıştır.²²⁰ BM Genel Kurulu'nun 28 Aralık 1968 tarihli kararıyla kurulan “Ulusal Yetki Sınırları Ötesindeki Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanının Barışçı Amaçlar için Kullanılması Komitesi”nde hem kıta sahanlığı tanımına hem de adaların kıta sahanlığına sahip olmalarına itiraz edilmiştir.²²¹ Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda kıta sahanlığının tanımlanması yeniden gündeme gelmiş ve adaların kıta sahanlığı hak ve yetkilerine ilişkin olarak ada - kayalık ayrımı yapılarak bir istisna hükmü tesis edilmiştir.

1982 BMDHS'nin 76. maddesinde kıta sahanlığı, “*kıta uzantısının en dış sınırına kadar kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca karasularının ötesine uzanan su altı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını...*”²²² kapsayan deniz alanı olarak tanımlanmıştır. Tanımda, kıta sahanlığı, kıyı devletinin kara ülkesinin deniz altındaki uzantısı anlamında²²³ kullanılmıştır. UAD de, Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davalarında verdiği 20.02.1969 tarihli kararda, kıyı devletinin ülkesinin deniz altındaki doğal uzantısının kıta sahanlığı kavramının temeli olduğunu belirtmiştir.²²⁴

Kıta sahanlığı, kural olarak kıta uzantısının uç noktasına kadar devam eder; ancak kıta uzantısının en uç noktası, karasularının ölçülmesinde esas alınan çizgiden itibaren 200 deniz milin berisinde kalıyorsa kıta sahanlığı kural olarak 200 deniz miline ulaşır.²²⁵ Kıta uzantısının karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan

geldiği kabul edilse dahi bu kuralın deniz alanlarının sınırlanmasında tatbik edilecek kesin bir kural olmadığını vurgular. Bu hususa, çalışmanın ikinci bölümünde ayrıca yer verilecektir.

²²⁰ **TOLUNER**, s. 197.

²²¹ **BAŞEREN (2005)**, s.166.

²²² Gayriresmi çeviri için Bkz. **GÜNDÜZ**, s. 243.

²²³ **PAZARCI**, s. 365. **TOLUNER**, s. 201.

²²⁴ **PAZARCI**, 368. Bkz. 1969 tarihli North Sea Continental Shelf Cases, s. 22, 29, 31 ve 51.

²²⁵ 1982 BMDHS, m. 76/1.

itibaren 200 deniz milin ötesine geçtiği yerlerde²²⁶, “dış sınırı belirleyen sabit noktalar, ya karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 350 deniz milii aşmayacak ya da 2500 metrelik derinliği birbirine bağlayan bir hattan ibaret olan 2500 metre izobandından itibaren 100 deniz milii aşmayacaktır.”²²⁷ 200 deniz milin ötesinde belirlenecek olan düz hatların uzunluğuysa 60 deniz milini aşamaz.²²⁸ UAD, Libya-Malta Davası'nda verdiği 3 Haziran 1985 tarihli kararda, kıta sahanlığının belirlenmesinde, jeolojik ve jeomorfolojik unsurların 200 deniz mili genişliğe dek olan kısımda dikkate alınmayacağını belirtmiştir.²²⁹ Kıta sahanlığının 200 milin ötesinde ve 350 mil genişliğe dek olan kısmınaysa “dış kıta sahanlığı” adı verilmektedir.²³⁰

Kıta sahanlığı üzerinde hak ve yetkilerin kullanımı için kıta sahanlığının ilan edilmesine gerek yoktur. UAD'nin Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davalarında verdiği kararda, kıyı devletinin haklarının fiilen (*ipso facto*) ve başlangıçtan itibaren (*ab initio*) olduğu teyit edilmiştir.²³¹ Kıta sahanlığı üzerindeki haklar, münhasıran kıyı devletine aittir ve sabit (sedanter) türlere ait canlı organizmalarla deniz yatağı ve toprak altının mineral ve diğer canlı olmayan kaynaklarını araştırma ve işletmeyi

²²⁶ Kıyı devleti kıta uzantısının karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milinin ötesine geçtiği yerlerde kıta sahanlığının dış sınırını “ya her bir noktasında çökel kaya kalınlığı buradan kıta yamacının ayağına olan en kısa mesafenin en az %1'i kadar olan en dışarıdaki sabit noktalar esas alınarak veya kıta yamacı ayağından en fazla 60 deniz mili uzaklıktaki sabit noktaları esas alarak... sabit noktaları birleştiren enlem ve boylam koordinatlarına göre belirlenen ve uzunluğu 60 deniz milini aşmayan düz hatlarla” belirler. Bkz. 1982 BMDHS m. 76/4 ve m. 76/ 7.

²²⁷ 1982 BMDHS m. 76/5. “Beşinci paragraf hükümlerine bakmaksızın kıta sahanlığının dış sınırı sualtı sirtları üzerinde karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 350 deniz milii geçmeyecektir. Bu paragraf, platolar, yükselimler, tepeler, taş katmanlar ve çıkıntılar gibi kıta uzantısının tabii unsurlarına uygulanmaz.” Bkz. 1982 BMDHS m. 76/6. Gayriresmi çeviri için bkz. GÜNDÜZ, s. 243.

²²⁸ 1982 BMDHS, m. 76/7.

²²⁹ Case Concerning the Continental Shelf, (Libyan Arab Jamahiria v. Malta), Judgment of 3 June 1985, ICJ Reports 1985, para. 33-39. (Dava, metin içinde Libyan- Malta Davası olarak anılacaktır.)

²³⁰ SCHOFIELD, Clive/ TELESETSKY, Anastasia: “Grey Clouds or Clerarer Skies Ahead? Implications of the Bay of Bengal Case”, Law of the Sea Reports, Vol. 3, No. 1, 2012, s. 1.

²³¹ North Sea Continental Shelf Cases, s. 22, 29, 31.

içerir.²³² Bu hakların kullanımı, kıta sahanlığı üzerinde bulunan su alanı ve onun üzerindeki hava sahasının rejimini etkilememektedir.²³³

1982 BMDHS’de “adaların rejimi” başlığı altında, insanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine ait bir ekonomik yaşamı bulunmayan kayalıkların kıta sahanlığı olamayacağı²³⁴ istisnası kabul edilerek adaların kural olarak deniz alanları hak ve yetkisini haiz oldukları düzenlenmiştir. Öğretide kayalık kavramına ve hükümde yer alan ölçütlere ilişkin tartışmalar bulunmakla birlikte bu hüküm kapsamına girdiği kabul edilen oluşumların hak kazanım esası bakımından münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı deniz alanları bulunmayacaktır.

1982 BMDHS’de yer alan kayalıklara ilişkin hükmün teamül kuralı haline gelip gelmediği noktasında da öğreti ikiye ayrılmış durumdadır.²³⁵ Devletlerarası uygulamaya bakıldığında devletlerin tüm adasal oluşumlara kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge deniz alanlarını tanıma eğiliminde olduğu²³⁶ söylenebilir. Mexican Federal Act, kayalıklara ilişkin istisna hükmüne yer vermesiyle bu eğilime istisnai bir örnek teşkil eder. Buna göre tüm adalar, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye sahiptir; ancak yerleşmeye elverişli olmayan veya kendine ait ekonomik yaşamı bulunmayan kayalıkların kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesi yoktur.²³⁷ Birleşik Krallık, 1982 BMDHS’yle gelen söz konusu hüküm karşısında Rockall Kayalıklarının balıkçılık bölgesi için geçerli bir esas nokta

²³² 1982 BMDHS, m . 77.

²³³ 1982 BMDHS, m. 87/1.

²³⁴ 1982 BMDHS, m. 121/3.

²³⁵ Konuya ilişkin farklı görüşler için bkz. **KWIATKOWSKA/ SOONS**, s. 174-175. Teamül oluşturmadığı yönünde bkz. **O’BRIEN**, John: International Law, Taylor & Francis, 2001, s. 400-401; **BROWNLIE**, s. 183.

²³⁶ **DYKE/ BROOKS**, s. 267-268. **SYMMONS (1979)**, s. 125-126.

²³⁷ Bkz. Mexican Federal Act Relating to the Sea of 8 January 1986, m. 51 ve m. 63. <http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/MEX_1986_Act.pdf>, (21.01.2015).

olmadığı açıklamasını yaparak Fishery Limits Order 1997 ile Rockall Kayalıklarının esas nokta olarak kullanımından vazgeçmiştir.²³⁸

Günümüzde, kayalıklara ilişkin istisna dışında adaların kıta sahanlığına sahip oldukları genel olarak kabul edilmektedir.²³⁹

E. MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE HAK VE YETKİSİ

Münhasır ekonomik bölge, karasularının ölçülmeye başladığı esas hattan itibaren en çok 200 deniz mili genişlikteki deniz alanlarının deniz yatağı ve toprak altını ve ayrıca üzerindeki suların canlı olan ve olmayan doğal kaynakları üzerinde kimi ekonomik haklara²⁴⁰ ek olarak yargısal ve yönetsel hakların da tanınmasını öngören kavramdır.

Münhasır ekonomik bölge kavramı, 1945'ten sonra kimi Latin Amerika devletlerince²⁴¹ uygulamaya konulan ve tartışmalı bir kavram olan 200 millik “miras denizi”²⁴² ile 1960'lı yılların başlarında yerleşmeye başlayan “balıkçılık bölgesi” kavramının etkisiyle ortaya çıkmıştır.²⁴³ Münhasır ekonomik bölge kavramı, kıta

²³⁸ Bkz. Statutory Instrument 1997 No. 1750 of 22 July 1997. Ayrıntılı açıklama için bkz. ANDERSON, D. H., “British Accession to the UN Convention on the Law of the Sea”, *International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 46(4), October 1997, s. 764, 778, 779.

²³⁹ DONALD, E. Karl, “*Islands and the Delimitation of Continental Shelf: A Framework for Analysis*”, *The American Journal of International Law*, C. 71, S. 4, Ekim 1977, s. 642. CHURCHILL/ LOWE, s. 41-42.

²⁴⁰ TOLUNER, s. 272.

²⁴¹ Münhasır ekonomik bölge kavramının ilk kez Şili'nin kıta sahanlığı ve ona bitişik 200 deniz millik bir alan üzerinde egemenlik iddiasında bulunduğu 23 Temmuz 1947 tarihli başkanlık açıklamasıyla gündeme geldiği belirtilmektedir. 1945 sonrası Latin Amerika Devletlerin münhasır ekonomik bölge uygulamalarına ilişkin ayrıntılı açıklama için Bkz. BOZKURT, Enver, “*Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı*”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C.2, No: 5, 2006, s. 57, 59-65.

²⁴² Ayrıntılı açıklama için Bkz. BOZKURT, s. 65-66.

²⁴³ PAZARCI, s. 381.

sahanlığı, balıkçılık bölgesi ve açık denizde balıkçılık konusunda kıyı devletlerine tanınan hak ve yetkileri kapsamına alan yeni bir kavramdır.²⁴⁴

Münhasır ekonomik bölge hak ve yetkisi, kıta sahanlığı hak ve yetkilerinin tümünü kapsamına²⁴⁵ karşın kıta sahanlığı deniz yetki alanı, kıyı devletinin jeomorfolojik özellikleri el verdiği durumlarda 200 deniz mili genişliğin ve münhasır ekonomik bölgenin ötesine uzanabilmesiyle münhasır ekonomik bölge deniz yetki alanından farklıdır.²⁴⁶ Ayrıca münhasır ekonomik bölge, ihtiyari ve ilana bağlıken kıta sahanlığı hak ve yetkisi fiilen ve başlangıçtan itibaren mevcuttur ve ilana bağlı değildir.²⁴⁷

Münhasır ekonomik bölge kavramı, ilk kez 1982 BMDHS ile kabul edilmiş ve düzenlenmiştir. 1982 BMDHS’de adalara da hak kazanım esası bakımından anakara ülkeleri gibi münhasır ekonomik bölge deniz alanı tanınmıştır. Bu kuralın istisnasını, yerleşmeye elverişli olmayan veya kendine ait ekonomik yaşamı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgesi olamayacağına dair kural oluşturur.²⁴⁸ Kıta sahanlığı konusunda kayalıklar hakkında yapılan açıklamalar münhasır ekonomik bölge deniz yetki alanı bakımından da geçerlidir.

²⁴⁴ **TOLUNER**, s. 273.

²⁴⁵ **KURAN**, s. 217.

²⁴⁶ 1982 BMDHS, m. 76.

²⁴⁷ Kıta sahanlığı ile münhasır ekonomik bölge karşılaştırması için Bkz. **BROWNLIE**, s. 214; **KURAN**, s. 260-262.

²⁴⁸ 1982 BMDHS, m. 121/3.

İKİNCİ BÖLÜM

DENİZ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI VE ADALARA TANINAN İŞLEVLER

I. GENEL OLARAK

Adaların deniz alanlarına sahip olup olamayacakları meselesi, deniz alanlarının belirli bir sınırlandırmada ne genişlikte olacağı meselesinden ayrıdır. Örneğin, Fransa ile Kanada arasındaki tahkimde St. Pierre ve Miquelon adalarının hak kazanım esası bakımından 200 millik münhasır ekonomik bölgeye sahip olabilecekleri kabul edilmiş; fakat bu azami ölçüdeki deniz alanı, güney sektöründe Kanada'nın haklarını engellemeyecek şekilde tanınmıştır.²⁴⁹

Bitişik veya karşılıklı devletler arasında deniz alanlarının sınırlandırılmasına adaların etkileri söz konusu olduğunda bu ikinci mesele -adalara ne kadar genişlikte deniz alanı tanınacağı meselesi- zorunlu olarak gündeme gelmektedir.²⁵⁰ Adaların deniz alanlarının sınırlandırılması meselesi -kayalıklara ilişkin hüküm saklı olmak üzere²⁵¹ - anakara ülkesinin sınırlandırılmasına ilişkin kurallara tabidir²⁵²

Sınırlandırma, uyumsuzluk tarafı devletlerin haklarının yarıştığı bir bölgede her birinin kıyılarına ne kadar etki tanınacağı uluslararası hukuka uygun ve hakça sonuca ulaşacak şekilde belirlenmesi işlemidir. Sınırlandırmanın yapılacağı alanda

²⁴⁹ The Case Concerning the Delimitation of Maritime Areas Between Canada and the French Republic, (Canada v. The French Republic), Arbitration Decision, 10 June 1992, 31ILM, 1992, para. 70. (Dava, metin içinde St. Pierre ve Miquelon Tahkimi olarak anılacaktır.)

²⁵⁰ **BOWETT**, s. 34.

²⁵¹ İnsanların oturmasına elverişli olmayan veya kendine ait ekonomik yaşamı bulunmayan kayalıkların kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesi bulunmamaktadır. Bkz. 1982 BMDHS m. 121/3.

²⁵² Libya Arab Jamahiriya v. Malta, para. 52; Qatar v. Bahrain, para. 185. 1982 BMDHS, m . 121/2.

yer alan adaların egemenliği altında oldukları devletten ayrıca deniz alanları bulunmamaktadır. Adalar ve anakara bir bütün olarak deniz alanı hak ve yetkisine sahiptir.²⁵³ 1982 BMDHS'nin 121. maddesi genel hüküm niteliğindedir ve karasuları, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair özel hükümlere²⁵⁴ atıf yaparak adaların deniz alanlarının sınırlandırılmasında söz konusu özel düzenlemelerin uygulanacağını belirtmektedir.²⁵⁵

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle sınırlandırma hukukunun ilke ve esasları ele alınacaktır. Ardından sınırlandırma sürecinde adaların işlevleri belirlenerek esas nokta olarak kullanımı ve ilgili koşul olarak değerlendirilmesi işlevleri devletlerarası uygulama ile uluslararası hakemlik ve yargı kararları ışığında açıklanacaktır.

II. DENİZ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI HUKUKU

A. GENEL OLARAK

Denizlerden eskiden beri balıkçılık, ulaşım, ticaret, taşımacılık gibi faaliyetler için yararlanılmakla birlikte deniz yatağında var olan özellikle doğal gaz, petrol gibi değerli kaynakların çıkarılmasının teknolojiyle mümkün olması devletlerin açık denizler üzerindeki egemenlik iddialarının artmasına ve açık denizler üzerinde deniz

²⁵³ ÖZBEK (2004), s. 32.

²⁵⁴ 1982 BMDHS, m. 15, m. 74 ve m. 83.

²⁵⁵ BAYILLIOĞLU, Uğur: "Uluslararası Adalet Divanı'nın Romanya ile Ukrayna Arasındaki Deniz Alanı Sınırlandırmasında Serpents Adasının Etkisine İlişkin Tespitleri", Çankaya University Journal of Law, S. 7/1, Mayıs 2010, s. 26.

yetki alanlarının oluşturulmasına²⁵⁶ yol açmıştır.²⁵⁷ Her bir coğrafi bölgenin kendine has özellikleri²⁵⁸ nedeniyle ve özellikle dar deniz alanlarında komşu devletlerin hak ve yetki iddialarının çakışması ve çatışması gündeme gelmiştir. Bu uyuşmazlıkların uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde çözümlenmesine ve sınırlandırma hattının belirlenmesine ilişkin normlar bütünü deniz alanlarının sınırlandırılması hukuku olarak adlandırılabilir.

Deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlık, ancak her iki tarafın da uluslararası hukuk uyarınca hak iddia edebildiği bir alanın olması durumunda ortaya çıkmaktadır.²⁵⁹ UAD, Tunus ile Libya Arap Jemahiriyesi Davası'nda, kıta sahanlığı alanlarının sınırlandırılması ihtiyacının tarafların egemenlik yetkilerini kullanma iddialarının uluslararası hukuka göre mümkün olduğu deniz altı alanlarında ortaya çıkabileceğini bildirmiştir.²⁶⁰ UAD'nin Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davalarında da belirttiği üzere, sınırlandırma, kural olarak zaten kıyı devletine ait olan bir alanın sınırlarını saptama işlemidir ve böyle bir alanı *de novo* (yeniden) belirleme işlemi değildir.²⁶¹

Deniz alanlarının sınırlandırılması hukukunun uluslararası hukukta yeni deniz alanlarının tesis edilmesiyle birlikte önemi artmış ve uluslararası yargı kararlarıyla tespit edilen teamül hukuku, uluslararası sözleşmelere yön vermiştir. Ayrıca teamül

²⁵⁶ 1958 KSS ile kıta sahanlığı ve 1982 BMDHS ile münhasır ekonomik bölge deniz yetki alanları ilk kez çok taraflı bir sözleşmeyle kabul edilmiş ve düzenlenmiştir.

²⁵⁷ **AÇIKGÖNÜL**, s. 6.

²⁵⁸ Örneğin, uyuşmazlık tarafı devletlerin kıyı uzunlukları arasında önemli ölçüde farklılık olması, kıyıların içbükey veya dışbükey olması, sınırlandırılacak alanın yarı kapalı bir deniz olması, sınırlandırılacak alanda adaların bulunması ve taraf devletlerden birinin adaların esas nokta olarak kullanımına ilişkin iddiasının uyuşmazlık tarafı diğer devletlerin deniz alanı hak ve yetkilerini önemli ölçüde kısıtlaması gibi.

²⁵⁹ Canada v. The French Republic, para. 70.

²⁶⁰ Case Concerning the Continental Shelf, (Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya), Judgment of 24 February 1982, ICJ Reports 1982, para. 34. (Dava, metin içinde Tunus- Libya Davası olarak anılacaktır.) Ayrıca North Sea Continental Shelf Cases, para. 20.

²⁶¹ North Sea Continental Shelf Cases, para. 18.

hukuku, uluslararası sözleşmelerin yorumlanması ve tamamlanmasında esaslı bir araç niteliğindedir.²⁶² Çalışmada, teamül hukuku ve uluslararası yargı kararları ışığında, deniz alanlarının sınırlandırılması hukukuna dair uluslararası sözleşmeler, kronolojik sıraya göre incelenecektir.

B. DENİZ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA UYGULANACAK KURALIN GELİŞİMİ

1. Sözleşmeler Öncesi Dönem

Deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin ilke ve kuralların kodifiye edilmesine yönelik ilk çalışma 1930 Lahey Konferansı kapsamında gerçekleşmiş; ancak herhangi bir sonuç alınamamıştır.²⁶³ Alt komisyon tarafından hazırlanan taslakta karasularının sınırlandırılmasında normal koşullar altında – coğrafi, tarihi ve diğer koşullar aksini gerektirmedikçe- eşit uzaklık çizgisinin uygulanması önerilmiş; ancak herhangi bir kural üzerinde uzlaşma sağlanamamıştır.²⁶⁴

Uluslararası deniz hukuku ile deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin kuralların kodifiye edildiği ilk metin 1958 Cenevre Sözleşmeleridir. 1958 Cenevre Sözleşmeleri'ne gelinen süreçte, Lahey Sürekli Hakemlik Mahkemesince 1909 yılında karara bağlanan Grisbadarna Davası, modern anlamda ilk ve tek dava kabul edilmektedir.

²⁶² The UK v. France Arbitration, para. 75. **CHURCHILL/LOWE**, s. 117.

²⁶³ **TOLUNER**, s. 57.

²⁶⁴ **DUNDUA**, s. 7.

2. 1958 Cenevre Sözleşmeleri

1958 Cenevre Sözleşmeleri, deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin kurallar üzerinde uzlaşma sağlanan ilk uluslararası metinlerdir. 1958 KBBS'de karasuları ve bitişik bölgenin sınırlandırılmasına ilişkin hüküm yer alırken 1958 KSS ile ilk kez kıta sahanlığı deniz yetki alanına ve sınırlandırılmasına ilişkin düzenleme yapılmıştır.

1958 KBBS'de yer alan karasularının sınırlandırılmasına dair 12. maddesinin birinci fıkrasına göre, *“İki devlet kıyısının karşı-karşıya veya yan-yan (bitişik) olduğu durumlarda, iki devletten hiç birisi aralarında aksini öngören bir anlaşma olmadıkça, karasularını her noktası iki devletten her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalara eşit uzaklıkta olan orta hattın ötesine geçirmeye yetkili değildir. Bununla beraber, tarihi hak veya diğer özel şartlar sebebiyle iki devletin karasularını bu hükümle bağdaşmayan bir tarzda sınırlandırmalarının gerekli olduğu durumlarda, bu paragraf hükümleri uygulanmaz.”*²⁶⁵

1958 KBBS'nin bitişik bölgenin sınırlandırılmasına ilişkin hükmüne göre ise, *“İki devletin kıyılarının karşılıklı veya bitişik olduğu durumlarda bu iki devletin hiçbirisi, aralarında aksine anlaşma olmadıkça, bitişik bölgesini her noktası iki devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalardan eşit uzaklıkta olan hattın ötesine geçiremez.”*²⁶⁶

1958 KSS'de kıta sahanlığı deniz yetki alanı ilk kez düzenlenmiştir ve kıta sahanlığının komşu devletler arasında sınırlandırılmasına ilişkin hükme 6. maddede

²⁶⁵ Gayriresmi çeviri için bkz. GÜNDÜZ, s. 200.

²⁶⁶ 1958 KBBS, m. 24. Gayriresmi çeviri için Bkz. GÜNDÜZ, s. 202.

yer verilmiştir:“(1) Aynı kıta sahanlığının kıyıları karşı karşıya olan iki veya daha fazla devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, bu devletlere ait kıta sahanlığının sınırı, bu devletler arasında anlaşmayla tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her noktası her bir devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hattır. (2) Aynı kıta sahanlığının kıyıları yan yana olan iki devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, kıta sahanlığının sınırı bu devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her bir devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından itibaren eşit uzaklık ilkesinin uygulanması suretiyle tespit edilecektir.”²⁶⁷

1958 Cenevre Sözleşmeleri'nde yer alan sınırlandırma hükümleri son derece benzerlik göstermektedir. Kuralın ortak kökeni, 1953 Eksperler Komitesi Raporu'nda yer alır.²⁶⁸ Eksperler Komitesi raporunda, eşit uzaklık ilkesi özel durumlar istisnası kabul edilmeksizin önerilmişse de “adaların, cezir yüksekliklerinin ve ulaştırmaya elverişli su yollarının” bulunması durumunda eşit uzaklık ilkesinin “hakça bir çözüme ulaşılmasına” olanak sağlamaması halinde eşit uzaklık yönteminin uygulanmaması ve sınırlandırmanın anlaşma yoluyla çözümlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Eksperler Komitesi'ne göre bu ilkeler, kıta sahanlığının sınırlandırılmasında da uygulanmalıdır.²⁶⁹ Uluslararası Hukuk Komisyonu, Eksperler Komitesi Raporu'nda önerilen çözümü öncelikle kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin tartışmalarda ele almış ve karasularının sınırlandırılmasına ilişkin

²⁶⁷ Gayriresmi çeviri için Bkz. GÜNDÜZ, s. 206.

²⁶⁸ BOWETT, s. 35. Karasularının sınırlandırılmasına ilişkin hükümlerin oluşumunda tarihsel süreç için bkz. McDOUGAL/ BURKE, s. 428-437.

²⁶⁹ TOLUNER, s. 80.

tartışmalarda da kıta sahanlığı için kabul edilen ilkelerin karasuları sınırlandırılmasında da aynı şekilde benimsenmesi gereği üzerinde durmuştur. Her iki sınırlandırma açısından da anlaşma-eşit uzaklık- özel durumlar kuralının kabulü uygun bulunmuştur.²⁷⁰

1958 Cenevre Sözleşmelerinde benimsenen kurala göre deniz alanlarının sınırlandırılmasında aksi taraflarca belirlenmedikçe veya özel durumlar –ve karasularının sınırlandırılmasında ayrıca tarihi haklar da- gerektirmedikçe eşit uzaklık yöntemi uygulanabilir. 1958 Cenevre Sözleşmeleri, deniz alanlarının öncelikli olarak devletler arasında yapılacak anlaşmalarla sınırlandırılmasını öngörür. Sınırın taraflar arasında anlaşmayla belirlenmediği durumlarda, eşit uzaklık yöntemi uygulanabilir; ancak özel durumların -ve karasuları sınırlandırılmasında ayrıca tarihi hakların- gerekli kıldığı durumlarda sınırlandırma bu gerekliliklere göre yapılacaktır.

“*Tarihi haklar*”²⁷¹ ve “*özel durumlar*” ifadeleri, 1958 Cenevre Sözleşmelerinde tanımlanmamıştır. **Özman**, “*tarihi haklar*” ifadesini, “*uzun süreden beri kullanılan ve başka devletlerin karşı çıkmamaları nedeniyle bir anlaşmayla tanınan haklar gibi hukuki değeri olan haklar*” şeklinde tanımlamaktadır.²⁷²

“Özel durumlar” ifadesinin ne anlama geldiği ve kapsamına girebilecek durumların tespitinde hazırlık çalışmalarının da yeterince aydınlatıcı olmadığı söylenebilir.²⁷³ Ancak, belirtilebilir ki Uluslararası Hukuk Komisyonu, seyrüsefer durumları ve balıkçılıkla ilgili çıkarları özel durumlara örnek göstermiştir.²⁷⁴

²⁷⁰ 1953 YILC, Vol. I, s. 125-135.

²⁷¹ Tarihi haklar ibaresi, 1958 KBBS’de benimsenmiş ve karasularının sınırlandırılmasına ilişkin kuralda yer verilen bu ifade, 1982 BMDHS’de de korunmuştur.

²⁷² **ÖZMAN(2006)**, s. 305, Pazarcı, tarihsel haklara ilişkin tanımında devletlerin olağan ölçülerin dışındaki uygulamalarından söz etmektedir. Bkz. **PAZARCI**, s. 320.

²⁷³ **TOLUNER**, s. 205.

²⁷⁴ 1954 YILC, Vol. I, s. 100; 1954 YILC, Vol. II, s. 158.

Hakkaniyete uygun bir sınırlandırma için sınırlandırılacak bölgenin coğrafi, ekonomik vb. özellikleri göz önünde tutularak her faktörün ayrı ayrı değerlendirilmesi ve o bölge için özel bir durum oluşturup oluşturmadığının tespiti gerekir.²⁷⁵ Bu sebeple “*özel durumlar*” ibaresinin sözleşme metinlerinde tanımlanmamış olmasının bir nedeni olarak her bir bölgenin özelliklerinin bir diğerinden farklı oluşu gösterilebilir.

Konferans görüşmelerinde sınırlandırılacak alanda adaların varlığı meselesi de tartışılmış²⁷⁶; fakat deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların rolüyle ilgili bir düzenleme sözleşme metninde yer almamıştır. Raportör François’in karşılıklı devletler arasında karasularının sınırlandırılmasına ilişkin eşit uzaklık çizgisinin belirlenmesinde anakara ülkesi gibi ada ülkesinin de esas alınmasını açıkça belirten önerisiyse Uluslararası Hukuk Komisyonu’nda, adaların özel durumlar kapsamında değerlendirilmiş olduğu da gerekçe gösterilerek kabul edilmemiştir.²⁷⁷

Devletlerarası uygulama, öğretisi, uluslararası hakemlik ve yargı kararlarına bakıldığında, “*jeolojik, jeomorfolojik, topografik unsurlar, kıyıların durumu, adalar, körfezler, adaların kıta ülkesine ve diğer ülkeye mesafesi, büyüklüğü, ekonomik ve beşeri durumu, söz konusu deniz alanında başka deniz sınırlarının varlığı, seyrüsefer güvenliği, petrol yataklarının varlığı*”²⁷⁸ gibi hususların özel durumlar olarak nitelendirildiği görülmektedir.²⁷⁹

1958 Cenevre Sözleşmeleri, sınırlandırma esası olarak hem karasuları hem kıta sahanlığı bakımından anlaşma- eşit uzaklık-özel durumlar kuralını kabul

²⁷⁵ ÖZMAN(2006), s. 305.

²⁷⁶ Görüşmelerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. JAYEWARDENE, s. 260.

²⁷⁷ 1954 YILC, vol. I, s. 100-103.

²⁷⁸ ÖDMAN, Tefvik, Karasularının Genişliği Sorunu, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1990, s. 150.

²⁷⁹ ÖZMAN(2006), s. 306.

etmiştir. UAD, 1958 Cenevre Sözleşmelerinde yer alan eşit uzaklık- özel durumlar kuralını teamül hukukunun kodifiye edilmiş yazılı metinleri olarak değerlendirmektedir.²⁸⁰ Uluslararası hakemlik ve yargı kararlarında, kuralın uyuşmazlığın hakça çözüme kavuşturulmasını amaçladığı belirtilmektedir.²⁸¹

UAD, 1958 Cenevre Sözleşmeleri'nin akdedilmesinden sonra verdiği Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davalarına ilişkin kararında, kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin teamül kuralını tespit eder: “*Kıta sahanlığının sınırlandırılması, sınırlandırmanın bütün şartları dikkate alınarak hakça ilkeler ışığında ve tarafların doğal uzantıları mümkün olduğunca korunarak yapılmalıdır.*”²⁸² Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davalarına konu uyuşmazlık, Federal Almanya ile Hollanda ve Danimarka arasındadır. Uyuşmazlık, Federal Almanya'nın bu iki devletle arasındaki yan sınırlarının saptanmasına ilişkindir. UAD, bu davaya ilişkin kararında Danimarka ve Hollanda'nın 1958 KSS'nin 6. maddesinin teamül kuralı niteliği kazandığı ve 1958 KSS'ye taraf olmayan devletleri de bağladığı yönündeki iddiasını reddetmiştir. UAD, 1958 KSS'nin 6. maddesini, ilk üç maddenin aksine mevcut kuralları beyan eden bir hüküm olarak değerlendirmemiş ve bu hükmün sözleşmenin akdinden sonraki uygulamayla da teamül kuralı niteliği kazanmadığını belirtmiştir.²⁸³ UAD, ayrıca, maddede tarafların anlaşmasına öncelik tanınması ve özel durumların varlığı halinde farklı bir yöntemin tatbiki imkanının saklı tutulmuş olmasının eşit uzaklık ilkesini genel bir kural olarak kabul edilmesi

²⁸⁰ Qatar v. Bahrain, para. 176.

²⁸¹ North Sea Continental Shelf Cases, para. 55; Denmark v. Norway, para. 54.

²⁸² **ACER**, Yücel: “İngiltere- Fransa Kıt'a Sahanelığı Sınırlandırma Davası: Ege Kıt'a Sahanelığı Sınırlandırma Uyuşmazlığına Yansımalar”, **LAÇİNER**, Sedat (Ed.), Bir Başka Açıdan İngiltere, ASAM Yayınları, Ankara 2001, s. 292. North Sea Continental Shelf Cases, para. 55, 58, 101.

²⁸³ North Sea Continental Shelf Cases, para. 72.

için bulunması gerekli olan norm yaratma niteliğinden yoksun kıldığını ifade etmiştir.²⁸⁴

Toluner, kıta sahanlığı sınırlandırmasının her devlete diğer bir devletin aynı nitelikteki haklarına tecavüz etmeden olanaklar ölçüsünde kara ülkesinin deniz altındaki doğal uzantısının verilmesini sağlayacak biçimde hakça ilkeler uyarınca anlaşma yoluyla gerçekleştirileceğine ilişkin kararın 1969 yılından itibaren içtihadta benimsenmiş olduğunu ve Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'ndaki tartışmalara yön verdiğini belirtmektedir.²⁸⁵

Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davalarının ardından kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin bir diğer uyuşmazlık, Birleşik Krallık ile Fransa arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin tahkimdir. Bu davada, Hakem Mahkemesi, sınırlandırılacak alanı iki sektöre bölmüştür. Fransa'nın 1958 KSS'nin 6. maddesine koyduğu çekincelerin²⁸⁶ kapsamına giren ve Kanal Adaları'nın bulunduğu sektörde sınırlandırmanın teamül kurallarına göre gerçekleştirilmesine; taraflar arasında tartışmalı olan ve çekince kapsamına girmeyen Atlantik Sektörü'nde ise 1958 KSS'nin 6. maddesinin uygulanmasına karar vermiştir.²⁸⁷ Ancak Hakem Mahkemesi, "eşit uzaklık" ve "özel durumlar"ın tek bir kural oluşturduğunu ve bunun da hakkaniyet esasına dayalı olduğunu belirtmiştir.²⁸⁸ Eşit uzaklık- özel durumlar kuralının kıta sahanlığının hakça ilkelere göre

²⁸⁴ Buna ek olarak, UAD, bir örf ve adet hukuku kuralının doğması için gerekli olan unsurların – çıkarları özel olarak etkilenen devletler de dahil olmak üzere yaygın ve temsil edici bir çoğunluk tarafından yeknesak bir biçimde kabul edilmiş olması (maddi unsur) ve bu ilkenin hukuki bir yükümlün ifası inancıyla (manevi unsur) uygulanmakta olduğu hususunun doğrulanması- eşit uzaklık yönteminin uygulanması bakımından bulunmadığı kararına varmıştır. Bkz. North Sea Continental Shelf Cases, para. 72-74.

²⁸⁵ **TOLUNER**, s. 210.

²⁸⁶ Fransa 1958 KSS'ye katılırken özel koşulların bulunduğu hallerde 1958 KSS m. 6'nın uygulanmayacağına ilişkin çekince koymuştur.

²⁸⁷ **ACER**, s. 295.

²⁸⁸ The UK- France Arbitration, para. 70.

sınırlandırılmasını öngören teamül hukuku kuralıyla aynı içerikte olduğunu²⁸⁹ ve 1958 KSS'nin 6. maddesinin teamül kurallarına göre yorumlanması ve tamamlanması gerektiğini ifade etmiştir.²⁹⁰ Hakem Mahkemesi, hakkaniyete uygun bir sınırlandırma için eşit uzaklık yöntemi veya diğer herhangi bir sınırlandırma yönteminin uygulanmasının her davanın kendine has coğrafi ve diğer koşullarının bir yansıması olduğunu belirtmiştir. Uluslararası sözleşmeler veya teamül kuralları çerçevesinde, sınırlandırma yöntem veya yöntemlerinin seçimi, davanın şartları ve sınırlandırmanın hakça ilkelere uygun yapılacağı temel normu ışığında yapılacaktır.²⁹¹

İlgili uluslararası hakemlik ve yargı kararlarında da belirtildiği üzere, 1958 Cenevre Sözleşmelerinde sınırlandırmaya ilişkin kabul edilen hükümler, teamül hukuku ile aynı içeriktedir. Buna göre, karasuları, bitişik bölge veya kıta sahanlığı sınırlandırmalarında geçerli olan tek esas hakça çözüme ulaşılmasıdır. Eşit uzaklık yöntemiye, hakça çözüme ulaşılması için tatbik edilebilecek yöntemlerden yalnız biridir. Eşit uzaklık yönteminin tatbikiyse, yalnız sınırlandırmanın hakça sonuca ulaşmasına engel teşkil etmediği durumlarda mümkündür.

3. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

1958 Cenevre Sözleşmelerinden sonra akdedilen 1982 BMDHS'de karasularının sınırlandırılmasına ilişkin hüküm korunmuştur.²⁹² **Toluner**, bu hükmün, karasularının komşu devletler arasında sınırlandırılması bakımından hukuk

²⁸⁹ The UK- France Arbitration, para. 70.

²⁹⁰ The UK- France Arbitration, para. 75.

²⁹¹ The UK- France Arbitration, para. 97. Ayrıca bkz. **ACER**, s. 295-296.

²⁹² 1982 BMDHS, m. 15.

olarak kabul edilmiş genel bir uygulamanın delili olduğu ve 1982 BMDHS'ye taraf olmayan devletleri de bağlayıcı hale geldiğinin öne sürülebileceğini; ancak Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda bu düzenlemeye itiraz eden devletlerin sayısı ve nitelikleri göz önüne alındığında yorumun kabulünün güçleştiğini ifade etmektedir.²⁹³ **Kuran** ise, hükmün teamül kuralı haline geldiği söylenebilecek olsa dahi 1982 BMDHS'ye başından beri açık ve tutarlı şekilde itiraz eden devletleri bağlamayacağını belirtmektedir.²⁹⁴

1958 KSS'de bitişik bölgenin komşu devletler arasında sınırlandırılmasına ilişkin hüküm bulunmakla birlikte 1982 BMDHS'de bu husus düzenlenmemiştir. Öğretide, bitişik bölge alanına giren deniz kesiminin münhasır ekonomik bölge alanı içinde olduğu ve sınırlandırma bakımından münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasına ilişkin hükümlerin uygulanabileceği belirtilmektedir.²⁹⁵

1982 BMDHS'de kıta sahanlığının sınırlandırılmasına dair kural, 1958 KSS'den farklı düzenlenmiştir. UAD'nin Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davalarına ilişkin kararı, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda kıta sahanlığıyla ilgili tartışmalara yön vermiş ve farklı bir düzenlemenin benimsenmesinde etkili olmuştur.²⁹⁶ Kıta sahanlığı sınırlandırmasında sözleşme-eşit uzaklık-özel durumlar kuralı terk edilerek bunun yerine, hakça çözüme ulaşmak üzere uluslararası hukuka uygun bir sözleşme yapılması ilkesi benimsenmiştir.²⁹⁷ 1982 BMDHS'nin 83. maddesine göre, *“Kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletler arasında münhasır ekonomik bölge/kıta sahanlığının sınırlandırılması, hakça bir çözüm*

²⁹³ **TOLUNER**, s. 78.

²⁹⁴ **KURAN**, s. 91.

²⁹⁵ **TOLUNER**, s. 196.

²⁹⁶ **TOLUNER**, s. 202.

²⁹⁷ 1982 BMDHS, m. 83.

bulmak üzere, UAD Statüsü m. 38'de zikredilen uluslararası hukuka göre anlaşma ile gerçekleştirilecektir."²⁹⁸

Münhasır ekonomik bölge deniz yetki alanı ise 1982 BMDHS ile ilk kez düzenlenmiş ve sınırlandırılması hakkındaki kural da kıta sahanlığı sınırlandırılmasıyla aynı şekilde belirlenmiştir.²⁹⁹ Bu ilkeye göre, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasında herhangi bir yöntem öncelikli değildir ve sınırlandırma teamül hukukuna paralel olarak hakça ilkelere göre ve hakça sonuca ulaşmak üzere her bir uyumsuzluğa dair ilgili koşullar dikkate alınarak gerçekleştirilecektir.³⁰⁰

UAD, Maine Körfezi Davası'nda henüz yürürlüğe girmemiş olmakla birlikte 1982 BMDHS'nin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasına ilişkin hükümlerini inceleyerek benimsenen ilkenin içtihatla ortaya çıkan gelişmenin devamını sağladığını ifade etmiştir.³⁰¹

4. 1958 ve 1982 Sözleşmelerinin Birlikte Değerlendirilmesi

1982 BMDHS'nin yürürlüğe girmesiyle, 1958 Cenevre Sözleşmeleri yürürlükten kaldırılmamıştır. Ancak 1982 BMDHS'nin 311. maddesiyle iki sözleşmenin çatıştığı hallerde 1982 BMDHS hükümlerinin üstün olduğu kabul edilmiştir.³⁰² Uluslararası yargı ve hakemlik kararlarıyla teyit edildiği üzere her iki

²⁹⁸ Gayriresmi çeviri için bkz. GÜNDÜZ, s. 245.

²⁹⁹ 1982 BMDHS, m. 74.

³⁰⁰ CHARNEY, Jonathan: "Progress in International Maritime Delimitation Law", 88 Am. J. Int'l L., 1994, s. 230.

³⁰¹ Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area, (Canada v. United States of America), Judgment of 12 October 1984 Given by the Chamber Constituted by the Order Made by the Court on 20 January 1982, ICJ Reports 1984, para. 94. (Dava, metin içinde Maine Körfezi Davası olarak anılacaktır.)

³⁰² 1982 BMDHS, m. 311/1.

sözleşme de hakça ilkelere dayalı olarak tüm ilgili koşullar gözetilerek hakça çözüme ulaşılmasını hedeflemektedir.

1982 BMDHS’de karasularının sınırlandırılması ile kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasına ilişkin hükümler farklı şekilde ifade edilmiştir. Ancak, UAD, Katar-Bahreyn Davası’nda karasularının sınırlandırılmasında uygulanan eşit uzaklık/özel durumlar kuralı ile kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasında 1958’den itibaren içtihat ve devletlerarası uygulamada yerleşen hakça ilkeler/ilgili koşullar kuralının sıkı sıkıya bağlantılı³⁰³ olduğunu belirtmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti de, 1982 BMDHS’yi ve 1982 BMDHS’nin Son Senedini imzalamamasının gerekçelerini sunduğu 10 Aralık 1982 tarihli kapanış oturumunda, karasuları sınırlandırmasına dair şu açıklamada bulunmuştur: *“Her ne kadar 15. maddenin lafzı, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı sınırlandırmalarına ilişkin 74. ve 83. maddelerinkinden farklı ise de hakkaniyet (equity) ilkesi, karasularının sınırlandırılmasında da yine yönlendirici ilkedir. Zira bu maddeyi kaleme almış olanların niyetlerinin hakkaniyete aykırı bir sınırlandırmaya olanak vermek olduğunu düşünmek mümkün değildir. Maddede hakkaniyete uygun bir sonuca ulaşmanın bir yolu olan özel şartlara [özel durum] yapılan atıf da yine bu görüşü doğrulamaktadır. Maddede orta çizgiye yapılan atıf, orta çizgi yöntemine, diğer yöntemlere göre, bir ağırlık vermemektedir. Orta çizgi ancak hakkaniyete uygun bir sınırlandırma sağlıyorsa uygulanabilir.”*³⁰⁴

³⁰³ Qatar v. Bahrain, para. 231.

³⁰⁴ 10 Aralık 1982 tarihli konuşma metninin resmi olmayan Türkçe çevirisi için bkz. ÖZMAN(2006), s. 47. Metin için bkz. A/CONF.62/SR.189, 189th Plenary Meeting, UNCLOS III Official Records, Vol. XVII, s. 76-78.

Öğretide de, 1982 BMDHS’de yer alan karasuları ile kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasına ilişkin hükümlerin arasında özünde bir fark olmadığı, özel durumların dikkate alınması gerekliliğinin hakça çözümü ifade ettiği yorumu getirilmiştir.³⁰⁵ Eşit uzaklık yöntemi uygulandığında hakçılığa uygun olmayan her sonuç özel durum oluşturmaktadır. Bu durum, karasuları sınırlandırmasında da hakça ilkelerin uygulanmasının kabul edildiği anlamını taşımaktadır.³⁰⁶ Ayrıca, karasularının komşu devletler arasında sınırlandırılmasında, eşit uzaklık yönteminin ilkeyi ve özel durumların gerektirdiği yöntemlerin uygulanmasının kural dışılığı oluşturduğu yönündeki görüş, öğretilerde bugün kabul edilmemektedir.³⁰⁷

Çalışmada, uluslararası hakemlik ve yargı kararlarında belirtildiği gibi eşit uzaklık-özel durumlar kuralının eşit uzaklık yöntemini öncelikli kılmadığı³⁰⁸ ve kuralın sınırlandırmanın hakça çözüme ulaşılması amacını ifade ettiği gerekçeleriyle deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin tek bir kural belirlenmiş ve bundan sonraki açıklamalar buna göre yapılmıştır.

1958 Cenevre Sözleşmeleri ve 1982 BMDHS’de belirlenen düzende, sınırlandırmanın öncelikle tarafların aralarında akdedecekleri uluslararası hukuka

³⁰⁵ **KWIATKOWSKA**, Barbara, “Equitable Maritime Boundary Delimitation, as Exemplified in the Work of the International Court of Justice During the Presidency of Sir Robert Yewdall Jennings and Beyond”, *Ocean Development and International Law*, Vol. 28 (2), 1997, s. 291. **KWIATKOWSKA**, Barbara, “*Maritime Boundary Delimitation Between Opposite and Adjacent States in the New Law of the Sea- Some Implications dor the Aegean*”, **TASHAN**, Seyfi (Ed.): *The Aegean Issues: Problems and Prospects, Conference Papers, Foreign Policy Institute, December 1989*, s. 184. **ÖZBEK**, Dolunay, “*Islands and Maritime Boundary Delimitation in the Semi-Enclosed Sea of Aegean*”, **ÖZTÜRK**, Bayram/ **ALGAN**, Nesrin (Ed.), *in* *Problems of Regional Seas*, 2001, s. 158.

³⁰⁶ **BAŞEREN (2005)**, s. 164. 1958 Cenevre Sözleşmelerinin sınırlandırmaya ilişkin hükümlerinde yer alan “özel koşullar” ifadesinin varlığının gerekçesi uyumsuzluğun hakça çözüme kavuşturulmasının amaçlanmış olmasıdır. Bkz. **AÇIKGÖNÜL**, s. 31.

³⁰⁷ **BAŞEREN (2005)**, s. 138.

³⁰⁸ *Libyan Arab Jamahiriya v. Malta*, para. 63 ve bu karara atıf yapılarak *Qatar v. Bahrain*, para. 233, *Case Concerning the Land and Maritime Boundary Between Cameroon and Nigeria, (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guine intervening)*, Judgment of 10 October 2002, ICJ Reports 2002, para. 293. (Dava, metin içinde Kamerun- Nijerya Davası olarak anılacaktır.)

uygun ve hakça çözümlü sağlayan bir anlaşmayla yapılacağı öngörülmüştür. Bir diğer deyişle, deniz alanlarının sınırlandırılmasında uluslararası yargı organlarının rolü ikinci planda bırakılmıştır. UAD, Maine Körfezi Davası'nda, Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davalarına³⁰⁹ atıfla komşu devletler arasında sınırların tek taraflı olarak belirlenemeyeceğini belirtmiş ve sınırlandırmanın iyi niyetle ve sonuca varma gerçek iradesiyle sürdürülecek görüşmeler sonucunda anlaşmayla gerçekleştirilmesi gerektiğini bildirmiştir. Ancak böyle bir anlaşmaya varılamıyorsa sınırlandırma yetkili üçüncü bir tarafça yapılmalıdır.³¹⁰

Sınırlandırmanın üçüncü bir organca yapılması halinde, çözümün hangi unsurlar temeline dayanması gerektiği 1958 Cenevre Sözleşmelerinde ve 1982 BMDHS'de ayrıca belirtilmemiş olmakla birlikte amaçsal yoruma başvurularak uluslararası hukuka uygunluk ve hakça çözümlü sağlama koşulunun üçüncü organları da bağladığı sonucuna varılabilir.³¹¹

Sınırlandırmada kullanılacak zorunlu veya öncelikli bir yöntem söz konusu değildir. Taraflar, sınırlandırmada hakça çözümlü verecek herhangi bir yöntemi tercih edilebileceklerdir. Uluslararası hakemlik ve yargı kararlarında da teyit edildiği üzere sınırlandırma yönteminin seçimi, her bir somut uyuşmazlığın ilgili koşulları/özel durumları dikkate alınarak hakça ilkeler ışığında yapılacaktır.³¹²

Sözleşmeler hukukunda bilinçli olarak esnek bir çözüm yeğlenmiştir. Sınırlandırmada, her bir somut uyuşmazlığın kendi özellikleri göz önünde bulundurularak hakça sonuca ulaşılacaktır.

³⁰⁹ North Sea Continental Shelf Cases, para. 85.

³¹⁰ Canada v. United States of America, para. 112.

³¹¹ **DUNDUA**, s. 37.

³¹² The UK- France Arbitration, para. 97. Canada v. United States of America, para. 112.

5. Türkiye'nin Ulusal Mevzuatındaki Düzenlemeler

Türkiye Cumhuriyeti, 1958 Cenevre Sözleşmeleri'ne ve 1982 BMDHS'ye taraf değildir ve ulusal mevzuatında sınırlandırma hukukuna dair birtakım düzenlemeler kabul etmiştir. Deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair kuralın gelişimine dair açıklamalar tamamlanmadan önce Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal düzenlemelerine de kısaca yer verilecektir.

Öğretide, deniz alanlarının komşu devletler arasında sınırlandırılması meselesi Türkiye Cumhuriyeti'ni oldukça yakından ilgilendirmekle beraber 1982 BMDHS ile karasularının genişliğinin azami 12 deniz mili olarak saptanabilmesine olanak tanıyan hükmün kabulüne dek meselenin üzerinde gereği gibi durulmadığı eleştirisi getirilmektedir.³¹³

Türkiye, 1958 KBBS'ye taraf değildir ve sözleşme hükümlerini uygulama yükümlülüğü yoktur. Birinci Deniz Hukuku Konferansı sonrasında çıkarılan 15 Mayıs 1964 tarih ve 476 Sayılı Karasuları Kanunu'nun 3. maddesinde özel durumlar istisnasına yer verilmemiş, aksini öngören bir antlaşma bulunmaması halinde Türk karasularının dış sınırının eşit uzaklık çizgisinden geçeceği belirtilmiştir. Kanunun 6. maddesindeyse, adaların karasularının aynı ilkeler uyarınca saptanacağı düzenlenmiştir.

Bu kanunun özellikle Ege Denizi'nin özelliklerinden dolayı 1958 KBBS m. 12'de yer alan düzenlemeden daha sakıncalı olduğu ifade edilebilir.³¹⁴ **Toluner**, 476 Sayılı Karasuları Kanunu'nda yer alan düzenlemenin, balıkçılık, ulaştırma çıkarları, kıyının genel biçimi, yabancı bir devletin kıyılarına yakın adaların bulunması gibi

³¹³ **TOLUNER**, s. 83.

³¹⁴ **TOLUNER**, s. 83. **KURAN**, s. 91.

özel durum oluşturabileceği kabul edilen ve eşit uzaklık yönteminin uygulanmasını durduran özel durumlar istisnasına yer vermemiş olmasının Türkiye Cumhuriyeti'nin başta açık denize açılma hakkı olmak üzere kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge haklarından da yararlanamaması sonuçlarını doğurabilecek bir düzenleme olduğu eleştirisini getirmektedir.³¹⁵

Türkiye Cumhuriyeti'nin Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda savunduğu görüşlerle³¹⁶ bağdaşmadığı ifade edilen³¹⁷ bu hükümler, 20 Mayıs 1982 tarih ve 2674 Sayılı Karasuları Kanunu m. 2 ile yürürlükten kaldırılmış ve *“Türkiye ile kıyıları bitişik veya karşılıklı olan devletler arasında karasuları anlaşma ile sınırlandırılır. Bu anlaşma bölgenin bütün ilgili özellikleri ve durumları göz önünde bulundurularak hakkaniyet ilkesine göre yapılır.”* hükmü benimsenmiştir.

Toluner, 2674 Sayılı Karasuları Kanunu'nda yer alan düzenlemeyle resmi tezimizle uygulamamız arasında uyum sağlandığını ve düzenlemenin özü itibarıyla uluslararası sözleşmelerle çatışmadığını belirtmektedir.³¹⁸

³¹⁵ **TOLUNER**, s. 84.

³¹⁶ 10 Aralık 1982 tarihli konuşma metninin resmi olmayan Türkçe çevirisi için bkz. **ÖZMAN(2006)**, s. 47. Metin için bkz. UNCLOS III, Official Records, Vol. XVII, s. 76-78.

³¹⁷ **TOLUNER**, s. 84.

³¹⁸ **TOLUNER**, s. 84. **Kuran**, bu düzenlemeyle 1958 Cenevre Sözleşmeleri ve 1982 BMDHS'de yer alan karasularının sınırlandırılmasına ilişkin hükümlerin kabul edilmediğinin açık bir şekilde ortaya konulduğunu belirtmektedir. Bkz. **KURAN**, s. 91.

C. DENİZ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA UYGULANACAK KURALIN İÇERİĞİ

1. Genel Olarak

Daha önceki kısımlarda ortaya konulduğu üzere deniz alanlarının sınırlandırılması hususunda sözleşmeler hukuku ile teamül hukuku aynı içeriktedir. Buna göre, sınırlandırmada geçerli olan tek esas, hakça çözüme ulaşılması gerekliliğidir. Sınırlandırmanın tüm ilgili koşullar dikkate alınarak ve hakça ilkeler ışığında tatbik edilecek yöntemlerle yapılması gerekmektedir.³¹⁹

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların rolünün ortaya konulabilmesi için öncelikle deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin düzende yer alan hakça ilkeler, ilgili koşullar/özel durumlar ve sınırlandırma yöntemleri terimleri daha kapsamlı bir incelemeye tabi tutulacak ve adaların bu kavramlarla ilişkisi uluslararası hakemlik ve yargı kararları ışığında tespit edilmeye çalışılacaktır.

2. Hakça İlkeler

Uluslararası yargı kararlarında, hakça ilkelerin tanımlanması ve sınırlı olarak sayılması yerine bu ilkelerin işlevi, ne şekilde ele alınacağı ve özellikleri üzerinde durulduğu görülmektedir.

Hakça ilkeler, uluslararası hukukun bir parçasıdır ve uluslararası yargı organlarının hak ve nısfete göre (*ex aequo et bono*) karar vermelerinden

³¹⁹ Canada v. United States of America, para. 112.

ayrılmaktadır.³²⁰ UAD, Tunus- Libya Arap Jemahiriyesi Davası'nda, hak ve nısfet yoluna ancak UAD Statüsü m. 38/2'de ifade edildiği üzere tarafların bu husus üzerinde açıkça anlaşması koşuluyla gidilebileceğini belirtmiştir. UAD, sınırlandırmanın hakça ilkelere göre yapılmasının hak ve nısfete göre karar vermekten farklı olduğunu vurgulamış ve uluslararası hukukun bir parçası olarak hakça ilkeleri uygulamakla yükümlü olduğunu ifade etmiştir.³²¹

Uluslararası hakemlik ve yargı kararları “hakçalık” kavramının anlam ve mahiyetini aydınlatmamaktır. **Başeren**, “hakçalık”ın uyuşmazlığın hukuki ve maddi koşullarını dikkate almayı ve eşit durumda olanlara eşit, farklı durumda olanlara farklı davranılmasını gerektirdiğini ifade etmektedir. Bunu temin edecek olan ilkelere, sınırlandırmanın maddi koşullarından çıkarılacaktır.³²²

Libya-Malta Davası'nda, UAD, devletlerin kendi aralarında akdedecekleri sınırlandırma anlaşmalarında da uygulanması gereken hakça ilkelerin uluslararası hukukun bir parçası olarak normatif karakterine vurgu yapmıştır.³²³ UAD, hakça ilkelerin bu kapsamda tutarlılık ve belirli ölçüde öngörülebilirlik içermesi gerektiğini belirterek³²⁴ hakça ilkelerin iyi bilinen örneklerini “*coğrafyanın yeniden biçimlendirilmesinin söz konusu olmaması*”, “ *taraflardan birinin doğal uzantısına diğerince tecavüz edilmemesi*”, “*tüm ilgili durumlara gerekli özenin gösterilmesi*”, “*devletlerin hukuk önünde eşitliği*” “*hakçalığın mutlak eşitlik anlamına gelmediği*”³²⁵, “*doğanın eşitsiz kaldığını eşit hale getirmek şeklinde bir amaç olmaması*” ve “*dağıtıcı adaletin (distributive justice) söz konusu olmaması*” şeklinde

³²⁰ The UK- France Arbitration, para. 50, 51, 52, 54 vd. Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya, para. 71.

³²¹ Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya, para. 71. Aynı yönde bkz. Canada v. United States of America, para. 59.

³²² **BAŞEREN (2005)**, s. 155.

³²³ Libyan Arab Jamahiriya v. Malta, para. 46.

³²⁴ Libyan Arab Jamahiriya v. Malta, para. 45.

³²⁵ UAD, bu hakça ilke ile ilgili olarak North Sea Continental Shelf Cases para. 91'e atıf yapmıştır.

sıralamıştır.³²⁶ Öğretide, UAD'nin değindiği örneklerin, aslında, “*hakçalığa uygun bir sınırlandırmanın normal olarak uyacağı kriterler*” olduğu³²⁷ ve hakça ilkelerin uygulanması sürecinin hukuk kuralları içinde kalması için gerekli kısıtları ifade ettiği³²⁸ belirtilmektedir.

Gine ile Gine Bissau arasındaki tahkimde, her bir uyuşmazlığın kendine has özellikleri olduğu, öyle ki her bir sınırlandırılacak alanın “yegane” (*unique*) olduğu belirtilmiştir.³²⁹ UAD, Tunus ile Libya Arap Jemahiriyesi arasındaki davaya ilişkin kararında, hakça sonuca ulaşılabilmesi amacıyla ilgili çeşitli mülhazaları dengelemekle görevli olduğunu belirtmiştir.³³⁰ İlkelerin hakçalığa uygunluğu uyuşmazlığı hakça sonuca ulaştırmaya elverişliliğine³³¹ ve her olayın ilgili koşullarına göre belirlenirken yöntem de bu ilkelerin tatbikine uygunluğuna göre belirlenir.³³²

Öğretide, hakça ilkelerin üç işlevi olduğu belirtilmektedir. Buna göre hakça ilkeler, i. ilgili koşulları belirlemek için kullanılırlar, ii. sınırlandırma sürecinde uygun sınırlandırma yöntemlerini seçmede veya ilgili durumların nasıl tartılıp dengeleneceğine yönelik yol gösterirler, iii. sınırlandırma sonucunun hakçalığa uygun olup olmadığını kontrol etmekte kullanılırlar.³³³

³²⁶ Libyan Arab Jamahiriya v. Malta, para. 46.

³²⁷ **EVANS**, Malcolm David: *Relevant Circumstances and Maritime Delimitation*, Clarendon, Oxford 1989, s. 76.

³²⁸ **ÖZBEK**, 51.

³²⁹ The Guinea- Guinea Bissau Maritime Delimitation Case, Judgment of 14 February 1985, 77 *International Law Reports*, 1988, para. 89. Dava, metin içinde Gine- Gine Bissau Tahkimi olarak anılacaktır. **MCLLARKY**, Kathleen A., “*Guinea/Guinea-Bissau: Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary, February 14, 1985*”, *Maryland Journal of International Law*, Vol. 11, Issue: 1, 1987, s. 103-104.

³³⁰ Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya, para. 71.

³³¹ Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya, para. 70.

³³² Canada v. United States of America, s. para. 158, 81, 204.

³³³ **BAŞEREN (2005)**, s 165.

Hakça ilkeler, sınırlı sayıda ve kesin kurallar bütününe değil, sınırlandırmada uygulanacak yöntem ve süreci belirleyen genel çatıyı ifade etmektedir.³³⁴ Kamerun-Nijerya Davası'nda UAD, hakça ilkelerin sınırlandırmaya yön veren, sınırlandırma boyunca akılda tutulması gereken bir amaç olduğunu bildirmiştir.³³⁵ UAD'nin, hakçalığın kavramsal rolünü incelemek yerine somut olaydaki uygulamasına eğildiği görülmektedir.³³⁶

3. İlgili koşullar

1958 Cenevre Sözleşmeleri'nde ve 1982 BMDHS'de geçen³³⁷ “özel durumlar” ifadesi ile teamül hukukunda kullanılan “ilgili koşullar” ifadesi, çoğunlukla birbiri yerine ve aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır.³³⁸ Katar-Bahreyn Davası'nda da UAD, eşit uzaklık-özel durumlar kuralı ile hakça ilkeler-ilgili koşullar kuralının sıkı sıkıya bağlantılı olduğunu belirtmektedir.³³⁹ UAD, Danimarka- Norveç Davası'nda, 1958 Cenevre Sözleşmeleri'nin özel durumların araştırılmasını, teamül hukukunun ise ilgili koşulları araştırılmasını gerektirdiğini ve sınırlandırmanın amacının hakça sonucu sağlamak olduğunu belirtmiştir.³⁴⁰

³³⁴ **EVANS**, s. 77.

³³⁵ Cameroon v. Nigeria, para. 294. UAD, benzer bir yorumu, Canada v. United States of America'nda da yapmıştır. Bkz, Canada v. United States of America, para. 81.

³³⁶ **ÖZBEK**, s. 71.

³³⁷ 1958 KBBS, m. 12. 1958 KSS, m. 6. 1982 BMDHS, m. 15.

³³⁸ **AÇIKGÖNÜL**, s. 148.

³³⁹ Qatar v. Bahrain, para. 131.

³⁴⁰ Denmark v. Norway, para. 54. UAD, ilgili koşullar ve özel durumlara ilişkin değerlendirmesinin devamında, özel durumları, yalnızca eşit uzaklık hattının ayarlanması esnasında dikkate alınabilen faktörler olarak değerlendirmişse de (para. 55.) eşit uzaklık-özel durumlar kuralının eşit uzaklık yöntemine herhangi bir öncelik tanımadığı göz önünde bulundurulduğunda bu yoruma katılmak mümkün değildir.

Çalışmada da, hem ilgili koşullar hem de özel durumlar ifadeleri ile sınırlandırma yapılacak alanda hakça sonuca ulaşılması için göz önünde bulundurulması gereken ilgili özellikler kastedilmektedir.

İlgili koşullar, her bir uyuşmazlığın kendine has özelliklerini belirleyen esas unsurlar olarak ifade edilebilir. Dikkate alınacak ilgili koşulların, sınırlandırılacak alanla ilgili³⁴¹ ve hukuk kuralları içinde kalarak hakça sonuca ulaşmaya elverişli³⁴² olması gerekmektedir.³⁴³

Tunus- Libya Davası'nda, UAD, hakça bir sınırlandırmanın mutlaka ilgili koşullar dikkate alınarak yapılması gerektiğini belirtmektedir. İlgili koşullar hakça sonucu sağlamadaki göreceli ağırlığına göre dikkate alınacaklar ve sınırlandırma hattını bu ağırlıklarıyla orantılı biçimde etkileyeceklerdir.³⁴⁴

İlgili koşulların işlevleri iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, sınırlandırma hattının kaydırılması veya ayarlanması şeklinde olabilmekteyken ikincisi sınırlandırmada uygulanacak yöntemin belirlenmesinde rol oynama şeklindedir.³⁴⁵ UAD, Maine Körfezi Davası'nda, eşit uzaklık yöntemini hakça sonucu sağlamaya elverişsiz hale getiren ilgili koşulların varlığı halinde ya başka yöntem/yöntemlerin uygulanması ya da eşit uzaklık yönteminin uygulanması sonucu ortaya çıkan etkinin uygun biçimde düzeltilmesi gerektiğini ifade etmiştir.³⁴⁶

UAD, Maine Körfezi Davası'nda, sınırlandırmada kullanılacak yöntemin sınırlandırılacak alanın coğrafi yapısı esas alınarak belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu kararda, ilgili koşulların işlevi, sınırlandırmada uygulanacak

³⁴¹ Libyan Arab Jemahiria v. Malta, para. 48.

³⁴² North Sea Continental Shelf Cases, para. 93.

³⁴³ **KWIATKOWSKA (1997)**, s. 102.

³⁴⁴ Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya, para. 38, 72.

³⁴⁵ **AÇIKGÖNÜL**, s. 105.

³⁴⁶ Canada v. United States of America, s. 58-59, para. 115. Aynı yönde bir diğer karar, Libyan Arab Jemahira v. Malta, para. 43.

yöntemin tespitinde ilişkin olmuştur.³⁴⁷ İlgili koşulların bu işlevine dair bir diğer karar da Gine ile Gine Bissau arasındaki sınırlandırma davasıdır. Bu davada, eşit uzaklık yöntemi, bölgedeki bazı adaların varlığı, Batı Afrika kıyısının genel biçimi ve taraf devletlerin içbükey kıyıları gibi özel durumlar ve bitişiklik durumu dikkate alınarak hakça sonuç vermeyeceği gerekçesiyle uygulanmamıştır.³⁴⁸

UAD, Kamerun-Nijerya Davası, Danimarka- Norveç Davası ve Libya-Malta Davası'ndaysa geçici eşit uzaklık hattının kaydırılması veya ayarlanmasında ilgili koşulların dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştir.³⁴⁹ Sözü geçen bu davalarda ilgili koşullar, eşit uzaklık hattının kaydırılması veya ayarlanmasında kullanılmıştır.

Sınırlandırmaya ilişkin ilke ve prensiplerin sorulduğu Kuzey Denizi Kıta Sahaneli Davalarında UAD, sınırlandırmanın kıyıların genel şekli, bölgenin fiziki ve jeolojik yapısı, üçüncü devletlerin hak ve menfaatleri, tabii kaynaklar ve makul seviyede bir orantılılık durumları başta olmak üzere tüm ilgili koşullar ışığında, hakça ilkelere uygun bir anlaşmayla yapılması gerektiğini ifade etmiştir.³⁵⁰ Bu davada UAD, dikkate alınabilecek ilgili koşullar bakımından herhangi bir hukuki sınır olmadığını belirtmiştir.³⁵¹ Libya- Malta Davası'nda UAD, ilgili koşulları, "*ilgili kıyıların genel biçimi, kıyıların karşılıklı durumu, kıyıların coğrafi çerçeve içinde birbirleriyle ilişkisi, tarafların ilgili kıyı uzunlukları arasındaki oranı, ilgili kıyıların arasındaki uzaklığı ve taraflara verilen deniz alanı ile tarafların ilgili kıyıları arasındaki aşırı orantısızlıkların giderilmesi ihtiyacı*" olarak örneklemiş ve sayılan

³⁴⁷ Canada v. United States of America, para. 216.

³⁴⁸ The Gine- Gine Bissau Arbitration, para. 103-108. Benzer bir örnek, Case Concerning Territorial and Maritime Dispute Between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea, (Nicaragua v. Honduras), Judgment of 8 October 2007, ILC Reports 2007, para. 277, 288, 292. Dava, metin içinde Nikaragua- Honduras Davası olarak anılacaktır.

³⁴⁹ Cameroon v. Nigeria, para. 288. Denmark v. Norway, para. 54, Libyan Arab Jemahiria v. Malta, para. 78.

³⁵⁰ North Sea Continental Shelf Cases, para. 101.

³⁵¹ North Sea Continental Shelf Cases, para. 93.

ilgili koşulların sınırlı sayıda olmayıp görülen dava için geçerli olan koşul ve faktörler olduğunu belirtmiştir.³⁵²

Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları ve Maine Körfezi Davası'nda UAD, coğrafi koşulları ayrıca ve ismen zikretmektedir.³⁵³ Uluslararası yargı kararlarında, coğrafi koşulların sınırlandırmada özel bir önem ve ağırlığa sahip olduğu görölmektedir. Coğrafi koşullar arasında da ilgili kıyı uzunlukları, kıyıların genel biçimi ve adalar öne çıkmaktadır.³⁵⁴ Coğrafi olmayan koşullarsa ekonomik unsurlar, jeolojik ve jeomorfolojik unsurlar, güvenlik mülahazaları, tarihi haklar, üçüncü devletlerin hak ve menfaatleri olarak örneklendirilebilir.³⁵⁵

4. Sınırlandırma Yöntemleri

Sınırlandırmada uygulanacak yöntemin ne olması gerektiğine ilişkin teamül hukukunda ve sözleşmeler hukukunda bağlayıcı bir kural bulunmamaktadır. Uluslararası hukuka göre yapılacak bir sınırlandırmada tek ve zorunlu bir yöntem olmamakla birlikte, bir sınırlandırmada birden fazla yöntemin uygulanması da mümkündür.³⁵⁶ Başlıca sınırlandırma yöntemleri, eşit uzaklık yöntemi, açkırtay yöntemi, paralel ve meridyen yöntemi, çevrelenmiş alan yöntemi, dikey yöntemi, tek bir hatla sınırlandırma yöntemi olarak sayılabilir.³⁵⁷

Eşit uzaklık yöntemi ve hakça ilkeler arasındaki ilişkinin tartışıldığı Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davalarında UAD, eşit uzaklık yönteminin hakça ilkelerin

³⁵² Libyan Arab Jamahiriya v. Malta, para. 79.

³⁵³ North Sea Continental Shelf Cases, para. 85, Canada v. United States of America, para. 112.

³⁵⁴ NELSON, L. D. M.: "The Role of Equity in the Delimitation of Maritime Boundaries", American Journal of International Law, Voç. 84, 1990, s. 837-858.

³⁵⁵ AÇIKGÖNÜL, s. 108-148.

³⁵⁶ Tunisia v. Libyan Arab Jemahiria, para. 111.

³⁵⁷ AÇIKGÖNÜL, s. 148-177.

uygulanmasıyla makul bir sonuca ulaşılmasını sağladığı takdirde uygun yöntemlerden sadece biri olduğunu belirtmiştir.³⁵⁸ Sınırlandırma, ilgili tüm durumlar dikkate alınarak hakça ilkelere göre gerçekleştirilecektir.

Eşit uzaklık yöntemi, Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun sorunu havale ettiği Ekspertler Komitesi tarafından “*teknik açıdan ve gemiciler tarafından kolayca değerlendirilebilir*” olması bakımından önerilmiştir.³⁵⁹ Bu yöntem, bir devletin kıyısına yakın olan deniz alanlarının o devlete verilmesi sonucunu doğurmaktadır.³⁶⁰ UAD, Maine Körfezi Davası'nda, “bitişiklik”, “yakınlık”, “mesafe” gibi değişik adlarla ifade edilen ve bir devletin kıyılarına diğer bir devletinkinden yakın olan alanların ilgili kıyı devletine verilmesini gerekli kıldığı öne sürülen ve sözde hukuki ilke görünümüne kavuşturulmaya çalışılan iddiaların eşit uzaklık ilkesini hukuk kuralına dönüştürme eğilimi olduğunu ifade etmiştir. UAD, bu davada, eşit uzaklık ilkesinin teamül hukuku bakımından öncelikle uygulanması gereken bir yöntem olmadığını da tekrarlamıştır.³⁶¹ Yine bu davada, eşit uzaklık yönteminin özel durumların terk edilmesini gerekli kılmadıkça uygulanması gerektiği yönündeki iddia, eşit uzaklık-özel durumlar kuralını uluslararası hukukun genel bir kuralı haline getirme çabası olarak değerlendirilerek reddedilmiştir.³⁶²

Eşit uzaklık yöntemi, özel durumlarla birlikte tek bir sınırlandırma kuralını meydana getirir.³⁶³ Bir uyuşmazlıkta özel durumların varlığını ileri süren tarafın

³⁵⁸ North Sea Continental Shelf Cases, para. 90.

³⁵⁹ 1953 YILC, Vol. II, s. 77, 79. **TOLUNER**, s. 79

³⁶⁰ **TOLUNER**, s. 79.

³⁶¹ Canada v. United States of America, para. 107.

³⁶² Canada v. United States of America, para. 122.

³⁶³ 1958 KBBS, m. 12. 1958 KSS, m. 6. 1982 BMDHS, m. 15.

hukuken bunu ispat etme yükümü bulunmadığı gibi uyuşmazlığı çözen yargı organı da özel durumları kendiliğinden araştırmak zorundadır.³⁶⁴

Eritre-Yemen Tahkimi'nde, eşit uzaklık yöntemi, *“her noktası iki devletten her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalara eşit uzaklıktaki hat”*³⁶⁵ olarak tanımlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak adaların varlığının söz konusu olduğu hallerde kıyının tespitinin yargı organınca kararlaştırılacak bir mesele olduğu ifade edilmiştir.³⁶⁶

Birleşik Krallık ile Fransa arasındaki tahkimde, Mahkeme, Manş Denizi'nde Kanal Adalarının özel durum oluşturduğunu ve adalara tam etki tanınması halinde sonucun hakça olmayacağını belirtmiş ve bu aykırılığı giderecek sınırlandırma yöntemlerinin uygulanması gerektiğini belirtmiştir.³⁶⁷

Kamerun-Nijerya Davası'nda UAD, Danimarka- Norveç Davası'na ve Katar-Bahreyn Davası'na atıfta bulunarak geçici eşit uzaklık hattını çizmiş, ardından bu hattın ayarlanmasını gerektirecek durumların olup olmadığını araştırmıştır.³⁶⁸ Öğretide, sınırlandırmanın yapılacağı alanda taraflara ait adalar bulunmadığı için tercih edilen yöntemin önemli bir fark yaratmadığı yorumu yapılmaktadır.³⁶⁹

Uluslararası hakemlik ve yargı kararlarında eşit uzaklık yönteminin ağırlıklı olarak uygulandığı söylenebilirse de, tüm bu kararlarda, eşit uzaklığın uygulanacak tek yöntem olmadığı ve hatta lehine bir karineden faydalanmadığı açıkça belirtilmektedir.³⁷⁰ Eşit uzaklık yönteminin uygulandığı sınırlandırmaların sayısal

³⁶⁴ The UK- France Arbitration, para. 68-69. **TOLUNER**, s. 205.

³⁶⁵ 1958 KBBS, m. 12. 1958 KSS, m. 6. 1982 BMDHS, m. 15.

³⁶⁶ The Eritrea -Yemen Arbitration, para. 133.

³⁶⁷ The UK- France Arbitration, para. 196.

³⁶⁸ Cameroon v. Nijerya, para. 289-290.

³⁶⁹ **ÖZBEK (2004)**, s. 69.

³⁷⁰ Libyan Arab Jamahiriya v. Malta, para. 63, bu karara atıf yapılarak Qatar v. Bahrain, para. 233, Cameroon v. Nijerya, para. 293.

çokluğu, bu yöntemin pek çok durumda hakça sonucu sağlamaya elverişli bir yöntem olduğunu göstermekten başka bir anlam taşımamaktadır.³⁷¹

III. DENİZ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA ADALARIN İŞLEVLERİ

A. GENEL OLARAK

Adalar, deniz alanlarının sınırlandırılmasında kimi durumlarda kıyı hattının genel biçimi ve esas noktalar belirlenirken veya kıyı uzunluğu hesaplanırken anakara gibi değerlendirilmekte kimi durumlardaysa ilgili koşul olarak dikkate alınmaktadırlar.³⁷²

Deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlıklarda, adaların rolüne ilişkin en önemli mesele, esas nokta olarak kullanımlarına ilişkin olmaktadır.³⁷³ Adalarla ilgili diğer meselelerse adaların ilgili kıyının yönünün belirlenmesinde veya kıyı uzunluklarının hesaplanmasında dikkate alınıp alınamayacaklarıdır. Adaların bu üç işlevinin birbiriyle her zaman örtüşmeyebildiği öğretide ifade edilmektedir. Örneğin, Tunus- Libya Davası'nda, Jerba Adası, ilgili kıyı yönünün belirlenmesinde dikkate alınmadığı gibi esas nokta olarak da kullanılmamış³⁷⁴; fakat orantılılık testi için kıyı uzunluklarının hesaplanmasında dikkate alınmıştır. Gine- Gine Bissau Davası'ndaysa, anakaradan 2 deniz mili ile 37 deniz mili arasındaki bir uzaklıkta bulunan Bijagos Adaları, Gine Bissau kıyısının yönünün belirlenmesinde dikkate

³⁷¹ Libyan Arab Jamahiriya v. Malta, s. 29, para. 44.

³⁷² AÇIKGÖNÜL, s. 116.

³⁷³ WEIL, Prosper: The Law Maritime Delimitation- Reflections, Grotius Pub., Cambridge 1989. s. 232.

³⁷⁴ Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya, para. 120.

alınmış; fakat bu adalara anakaranın bir parçası gibi etki tanınmamıştır.³⁷⁵ Bununla birlikte, öğretide, adaların kıyı uzunluğuna etkisinin ancak bu adaların ilgili kıyının yönünü belirleyebilmeleri durumunda söz konusu olabileceği ve anakaraya ek olarak ayrıca çevresinin ölçülmesi yoluyla olamayacağı, bu türden bir kabulün kıyıların cephesel uzanımı ilkesine ters düşeceği ifade edilmektedir. Bu durum, burunmuş gibi kabul edilen Jerba Adası³⁷⁶, cezir zamanı anakarayla birleşen ve hiçbirini bir diğerinden beş deniz milinden açıkta bulunmayan Bijagos Adaları³⁷⁷ ile örneklendirilmektedir.³⁷⁸

1958 KBBS'de, adaların varlığı özel durumlardan biri olarak bildirilmemekle birlikte, uluslararası yargı kararları ve devlet uygulamasında adaların özel durum olarak kabul edildiği ifade edilebilir. Bu yaklaşım, 1969 ve 1977'de verilen kararlarda sınırlandırmanın hakkaniyet esasına dayalı olarak yapılması gereği kapsamında ortaya çıkmaktadır.³⁷⁹

Bir adanın hem anakaranın bir parçası hem de ilgili koşul olarak dikkate alınması hakça sonuca ulaşmaya elverişli değildir. Adalar, deniz alanlarının sınırlandırılmasında ya ilgili kıyının ve anakaranın bir parçası kabul edilirler ya da ilgili koşul olarak dikkate alınırlar.³⁸⁰ Konuya ilişkin yargı kararları da bunu teyit etmektedir. Örneğin, Gine- Gine Bissau arasındaki sınırlandırma davasında Mahkeme, anakaraya çok yakın konumlanmış olan kıyı adalarını anakaranın bir

³⁷⁵ WEIL, s. 233.

³⁷⁶ Tunisia v. Libyan Arab Jemahiria, para. 131.

³⁷⁷ The Gine- Gine Bissau Arbitration, para. 95 (a) ve (b).

³⁷⁸ ÖZBEK (2004), s. 45.

³⁷⁹ BÖLÜKBAŞI, s. 365-366.

³⁸⁰ AÇIKGÖNÜL, s.117.

parçası olarak değerlendirmiş ve bu adalara anakaranın sahip olduğundan ayrıca bir etki tanımamıştır.³⁸¹

Ancak adaların esas nokta olarak kullanılmamaları ve aynı zamanda ilgili koşul olarak dikkate alınmamaları da söz konusu olabilir. Çalışmada, adalara yüklenen bu iki işlev, uluslararası hakemlik ve yargı kararları ile devletlerarası uygulama ışığında açıklanacaktır.

B. ADALARIN ESAS NOKTA OLARAK KULLANIMI

1. Genel Olarak

Ada, kayalık, cezir yükseklikleri ve resiflerin kara veya ada ülkesi deniz alanları içindeki konumlarına göre esas nokta olarak kullanılmaları mümkündür. Esas nokta, kural olarak esas hatlar üzerindeki herhangi bir noktayı ifade etmemektedir; ancak bu oluşumlar, eşit uzaklık hattının çiziminde de esas alınabilmektedirler

Deniz alanlarının dış sınırının belirlenmesi amacıyla yapılacak ölçümler için kıyıda esas alınan başlangıç çizgisi “esas hat” olarak isimlendirilmektedir. İçsuların dış sınırını oluşturan esas hatlar, diğer deniz alanlarının başlangıç çizgisini oluşturmaktadır. Esas hatlar, kara ile denizin birleştiği çizgiyi ifade etmekte ve coğrafi olaylara bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir.³⁸² Özellikle met-cezir

³⁸¹ The Gine- Gine Bissau Arbitration, para. 103.

³⁸² ÖZMAN(2006), s. 215.

olayları ve muson yağmurları, depremler, heyelanlar gibi doğal afetler bu çizgiyi etkilemektedir.³⁸³

Uluslararası sözleşmelerde, normal esas hat olarak da ifade edilen esas hat, devletlerin genel uygulamasına paralel olarak,³⁸⁴ “kıyı boyunca uzanan en düşük cezir çizgisi” şeklinde tanımlanmıştır.³⁸⁵ Kıyının fazla girintili çıkıntılı olmadığı yerlerde, en düşük cezir hattı olan normal esas hattın belirlenmesinde sorun yaşanmamaktadır. Fakat kıyının coğrafi yapısına bağlı olarak -girintili çıkıntılı olması, kıyıya çok yakın ada ve ada benzeri yapıların dizili olması gibi durumlarda düz esas hatların çizimi kabul edilmektedir.³⁸⁶ Düz esas hat, coğrafi kıyı çizgisinin üzerinde saptanan birkaç uç noktanın düz çizgilerle birleştirilmesiyle oluşturulur. UAD, 1951 yılında vermiş olduğu Birleşik Krallık- Norveç Balıkçılık Davası kararında, düz esas hat yönteminin devletlerin genel uygulamasında yerleşik olduğunu tespit etmiş ve düz esas hatların belirlenmesinde dikkate alınması gereken ilkeleri tespit etmiştir: “i. Düz esas hatların sahilin genel yönünden hissedilir biçimde sapmaması gerekir, ii. Bu çizgilerin berisinde kalan deniz alanlarının içsular rejimine tabi tutulabilmesi için bunların kara sahasına yeter derecede bağlı olması gerekir.” UAD, ayrıca, “bazı esas çizgilerin tespiti için söz konusu bölgeye özgü ve gerçekliği ve önemi uzun bir teamül ile açıkça kanıtlanmış ekonomik

³⁸³ ÖZMAN(2006), s. 216. Örneğin gelecekte buzulların eriyerek denizlerin yükselmelerine neden olmaları nedeniyle bu hatların değişeceği de kimi yazarlarca gündeme getirilmektedir. Bkz. CHURCHILL/ LOWE, s. 53.

³⁸⁴ ÖZMAN(2006), s. 216.

³⁸⁵ 1958 KBBS, m. 3. 1982 BMDHS, m. 5.

³⁸⁶ GÖNLÜBOL, s. 91. UAD Kararı, “Sahilin derin bir şekilde girintili çıkıntılı olduğu veya sahil boyunca hemen yakınlarda bir ada dizisinin bulunduğu yerlerde, karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas çizginin çizimi için uygun noktaları birleştiren düz esas çizgi yöntemi uygulanabilir.” Düz esas hatlar sisteminin ne zamandan itibaren kullanılmaya başlandığı tespit edilememekle birlikte Norveç’in bu sistemi 19.asırdan beri fiilen uyguladığı bilinmektedir. GÖNLÜBOL, s. 91.

çıkartların da göz önünde bulundurulmasının hukuka uygun düşeceği”³⁸⁷ ni ifade etmiştir.³⁸⁸ UAD tarafından ortaya konulan bu ilkeler, düz esas hat uygulamasının normal esas hatlar sistemine istisnai bir uygulama olduğu vurgulanarak 1958 KBBS'nin 4. maddesinde benimsenmiş ve 1982 BMDHS'de de benzer şekilde ifade edilmiştir.³⁸⁹

1958 KBBS'nin 12. maddesinde, 1958 KSS'nin 6. maddesinde ve 1982 BMDHS'nin 15. maddesinde eşit uzaklık çizgisinin *“iki devletten her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalar”*³⁹⁰ 1 esas aldığı ifade edilmiştir. Fakat, eşit uzaklık çizgisinin çiziminde yararlanılan esas noktalar, karasularının ölçülmeye başlandığı hattın çiziminde kullanılanlardan farklı olabilir. UAD'nin, Romanya-Ukrayna Davası'nda teyit ettiği gibi, deniz alanlarının ölçülmeye başladığı esas hatlar ile deniz alanlarının sınırlandırılmasında esas nokta olarak kullanım iki farklı konudur.³⁹¹

Adalar, deniz alanlarının ölçülmeye başladığı esas hattın çiziminde kullanılabilecekleri gibi adalara deniz alanları hak ve yetkilerinin tanınmış olması nedeniyle³⁹² sadece sınırlandırma amacıyla oluşturulmuş esas hattın parçaları olarak da kullanılabilirler³⁹³. Adaların bir türü olan insanların yerleşmesine elverişli olmayan veya kendine ait ekonomik yaşamı bulunmayan kayalıklar, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırılması için esas nokta olarak kullanılamazlar.³⁹⁴

³⁸⁷ ÖZMAN(2006), s. 218.

³⁸⁸ UK v. Norway, para. 126.

³⁸⁹ O'BRIEN, s. 399.

³⁹⁰ Gayriresmi çeviri için bkz. GÜNDÜZ, s. 225.

³⁹¹ Romania v. Ukraine, para. 137. Aynı yönde bkz. The UK –Frnace Arbitration, para. 139; Libyan Arab Jamahiriya v. Malta, para. 64.

³⁹² 1982 BMDHS, m. 121/2. GÜNEYSU, Gökhan: *“Katar ve Bahreyn Arasındaki Deniz Sınırlandırması ve Bölgesel Meselelere Dair Dava”*, TÜTÜNCÜ, Ayşe Nur; ŞİMŞEK, Engin; vd. (Ed.), Milletlerarası Adalet Divanı Kararları (1990-2007), Beta, İstanbul 2008, s. 193.

³⁹³ Qatar v. Bahrain, para. 195.

³⁹⁴ 1982 BMDHS, m. 121/3.

Devletlerin – deniz alanlarının ölçülmeye başladığı- düz esas hatlarını oluştururken adaları hangi şartlarda esas nokta olarak kullanabilecekleri belirli kurallara bağlanmışken³⁹⁵ sınırlandırma amacıyla hangi adaların esas nokta olarak kullanılabilceği tarafların anlaşmalarına veya sınırlandırmayı gerçekleştiren yargı organının kararına bağlıdır.³⁹⁶ Eşit uzaklık çizgisinin belirlenmesi için tarafların kıyılarının tespiti gerekir.³⁹⁷ Sınırlandırmayı yapan yargı organı, sınırlandırma amacıyla kullanacağı esas noktaları, ilgili kıyıların fiziksel coğrafyasına göre belirleyecektir ve tarafların seçtikleri esas noktalarla bağlı değildir.³⁹⁸

Eritre- Yemen Tahkimi’nde de, eşit uzaklık çizgisi, “*her noktası iki devletten her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalara eşit uzaklıktaki hat*” olarak tanımlanmakla beraber kıyının -özellikle adaların varlığı halinde- ne olduğunun yargı organınca belirleneceği ifade edilmiştir.³⁹⁹

Çalışmada, öncelikle adaların düz esas hatlar sistemi içinde esas nokta olarak kullanımı açıklanacaktır. Ardından da düz esas hatlar sistemi uygulanmaksızın sınırlandırma hattının çiziminde esas nokta olarak kullanımı meselesi incelenecektir. Son olarak da körfez ağızlarındaki adaların durumu açıklanacaktır.

³⁹⁵ 1958 KBBS, m. 4. 1982 BMDHS, m. 7.

³⁹⁶ **ACER**, Yücel: “*Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama*”, Uluslararası Hukuk ve Politika, C.4, No. 16, 2008, s. 16.

³⁹⁷ Tunisia v.Libyan Arab Jemahiria, para. 74.

³⁹⁸ Romania v. Ukraine, para. 137.

³⁹⁹ The Eritrea- Yemen Arbitration, para. 133.

2. Düz Esas Hatlar Sistemi İçinde Adalar

1958 KBBS'nin 4. ve 1982 BMDHS'nin 7. maddesine göre, kıyının derin bir şekilde girintili çıkıntılı olduğu yerlerde veya kıyının hemen yakınında kıyı boyunca uzanan bir adalar saçağı varsa, esas hattın çiziminde uygun noktaları birleştiren düz esas hatlar yöntemi tercih edilebilir.⁴⁰⁰

Katar- Bahreyn Davası'nda, Bahreyn, o tarihte henüz takımda esas hatlarını ilan etmemiş ve ancak uluslararası sözleşmelere herhangi bir atıfta bulunmadan çizdiği haritalarında düz esas hatlar yöntemini uygulamış ve adalarını esas nokta olarak kullanmıştır.⁴⁰¹ UAD, öncelikle ifadelerini özenle seçerek Bahreyn'in ileride takımda esas hatlarını ilan etmesini imkansız kılmayacak şekilde “*de facto*” takımda devleti olduğu yönündeki iddiasını reddetmiştir.⁴⁰² UAD, daha sonra düz esas hatların normal esas hatlar karşısında istisnai bir yöntem olduğunu ve sınırlı sayıdaki durumda uygulanabileceğini bildirmiştir. Bahreyn'in çevresinde yer alan adaların düz esas hatların çizimine uygun anakarayla bütünlük arz eden bir adalar saçağı olarak değerlendirilemeyeceğini ifade ederek Bahreyn'in esas hatlarını düz esas hatlar sistemiyle belirleyemeyeceğine karar vermiştir.⁴⁰³

Eritre- Yemen Tahkimi'nde de Hakem Mahkemesi, tarafların düz esas hatlarının hukuka uygunluğunu incelemiştir. Ancak Hakem Mahkemesi'nin Eritre'nin Dahlak Adalarının çevresinde ileri sürdüğü “biraz olağandışı düz esas hatlar sistemi”nin⁴⁰⁴ Yemen tarafından da kabul edilmesi nedeniyle düz esas hat

⁴⁰⁰ 1958 KBBS, m. 4. 1982 BMDHS, m. 7.

⁴⁰¹ Qatar v. Barain, para. 210.

⁴⁰² Bkz. ÖZBEK, Dolunay, “Ege Deniz Hukuku Sorunlarının Uluslararası Yargı Yoluna Uygunluğu”, Milletlerarası Hukuk Bülteni, 2002, s. 520. Qatar v. Barain, para. 180-183.

⁴⁰³ Qatar v. Barain, para. 210-216.

⁴⁰⁴ The Eritrea- Yemen Arbitration, para. 142.

uygulamasının hukuka uygunluğuna dair bir karar vermesi gerekmemiştir.⁴⁰⁵ Hakem Mahkemesi, yalnız Eritre'ye ait Negileh Rock adlı oluşumun cezir yüksekliği olması nedeniyle düz esas hatlarda kullanılmayacağına karar vermiştir.

Devletlerarası uygulama bakımından da düz esas hatlar sistemi içinde adaların kullanıldığı ve düz esas hatlara dayanılarak sınırlandırma yapıldığı örnekler mevcuttur. Örneğin, Birleşik Krallık- Norveç Anlaşması'nda (1965) eşit uzaklık çizgisinin belirlenmesi amacıyla oluşturulan Norveç'in düz esas hattı, kıyı adalarını esas nokta olarak almaktadır.⁴⁰⁶ Dominik Cumhuriyeti- Venezüella Anlaşması (1979) çerçevesinde Dominik Cumhuriyeti'nin düz esas hattında da kıyı adaları esas nokta olarak değerlendirilmiştir. Norveç- İsveç Anlaşması (1968), Kanada- Danimarka (Grönland) Anlaşması (1973) yine bu duruma örnektir.⁴⁰⁷

3. Düz Esas Hatlar Sisteminden Bağımsız Olarak Adalar

Adalar, deniz alanları hak ve yetkilerine sahip oldukları için⁴⁰⁸ deniz alanlarının sınırlandırılmasında eşit uzaklık hattının çiziminde esas nokta olarak kullanılabilir.

Bowett, düz esas hatlar sistemi dışında karasuları sınırlandırması bakımından adaların rolünü, kıyıya göre konumlarını esas olarak değerlendirmiştir.⁴⁰⁹ **Bowett**, varsayımsal olarak karasularını 12 deniz mili olarak belirler ve dört farklı ihtimalden söz eder:

⁴⁰⁵ The Eritrea- Yemen Arbitration, para. 140.

⁴⁰⁶ **ACER (2008)**, s. 5.

⁴⁰⁷ **BOWETT**, Derek, "Islands, Rocks, Reefs and Low-Tide Elevations in Maritime Boundary Delimitations", **CHARNEY**, J. I/ **ALEXANDER**, L. M. (Ed.), *in* International Maritime Boundaries, Martinus Nijhoff, 1991, s. 149.

⁴⁰⁸ 1982 BMDHS, m. 121/2.

⁴⁰⁹ **BOWETT (1979)**, s. 16-18.

- i. Ada, aynı devlete ait bir başka adadan veya anakaradan izole edilmiş bir konumdaysa – 24 deniz milinden (karasularının genişliğinin iki katından) daha uzakta konumlanmışsa- herhangi bir sorun oluşmamaktadır. Ada, kendi esas hattına ve bu esas hattın itibaren belirlenecek kendi karasularına sahip olacaktır.
- ii. Ada, aynı devlete ait bir başka adadan veya anakaradan esas hattından itibaren 12 deniz milinden daha uzakta ancak 24 deniz milinden daha yakında konumlanmışsa, kendi esas hattına ve bu esas hattın itibaren belirlenecek karasularına sahip olur; ancak karasuları bütünleşir.
- iii. Ada, aynı devlete ait bir başka adadan veya anakaradan esas hattından itibaren 12 deniz millik mesafe içinde konumlanmışsa, esas hatlar tek bir esas hat oluşturacak şekilde birleşir ve karasularının tek bir dış sınırı bulunur.
- iv. Ada, bir başka devlete ait bir ada veya anakaradan esas hatlarından itibaren 24 deniz millik bir mesafe içinde konumlanmışsa, bu durumda kendi esas hattına ve karasularına sahip olur. Ancak, karasularının genişliği sınırlandırmaya ilişkin hükümlere göre belirlenir.⁴¹⁰

Deniz alanlarının komşu devletler arasında sınırlandırılmasında ait olduğu devletin karasularında bulunan tüm adaların anakara ülkesiyle aynı ölçüde karasuları hak ve yetkisine sahip olacağını ve ait oldukları devletin karasularını diğer devlet aleyhine genişleteceğini söylemek, deniz alanlarının sınırlandırılması hukukunun ilke ve esaslarına uygun düşmemektedir. Uluslararası yargı kararları da bu görüşü teyit

⁴¹⁰ BOWETT (1979), s. 16-17. Aynı yönde bkz. GÖNLÜBOL, s. 100.

etmektedir. Scilly Adalarına yarım etki tanınmasına ilişkin kararın lafzi bir yorumuyla, öğretide sınırlı etkinin yalnız ait oldukları devletin karasuları dışında bulunan adalar için söz konusu olabileceği şeklinde görüşler ileri sürülmüşse de⁴¹¹ UAD, Tunus- Libya Davası'nda kıyıda 11 deniz mili açıktaki bulunan Kerkennah adalarına da yarı etki tanımıştır.⁴¹² Sözü geçen davada, Kerkennah Adaları, esas nokta teşkil etmemiş, ilgili koşul olarak değerlendirilmiştir.

Ege kıta sahanlığı uyuşmazlığında, Yunanistan adaların kıta sahanlığının mevcut olduğunu ve sınırın Yunanistan'a ait adalarla Türkiye anakara kıyıları arasında eşit uzaklık çizgisi olması gerektiğini öne sürmektedir. Ancak adaların kıta sahanlığı hak ve yetkisine sahip olmaları sınırlandırma esnasında esas nokta olarak kullanılmalrı anlamına gelmemektedir.

Açık denize açılan karasularının dış sınırının tespitinde, karasuları içinde kalmakla beraber düz esas çizgi yöntemiyle birleştirilmeyen adaların varlığı halinde, karasuları adanın esas hatları dikkate alınarak açık denize doğru karasuları mesafesinde genişleyecektir.⁴¹³

Adaların esas nokta olarak kullanımının ilk kez değerlendirildiği davalar, 1800 tarihli *Twee Gebroeders Davası* ve 1805 tarihli *Anna Davası*'dır.⁴¹⁴ Anna Davası'na adını veren Anna, bir Amerikan gemisidir ve Missisipi Nehri ağzında İngiliz gemilerince müsadere edilmiştir. Geminin müsadere edildiği yer, Amerika, kıyılarından itibaren 3 deniz milinden daha uzakta olmakla birlikte, Amerika, Missisipi Nehri ağzındaki adaları esas nokta olarak kullandığını ve bu nedenle

⁴¹¹ BOWETT, Derek: "The Arbitration Between the United Kingdom and the France Concerning the Continental Shelf Boundary in the English Channel and South-Western Approaches", 49 BYIL 1, 1978, s. 22.

⁴¹² Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya, para. 128-129.

⁴¹³ ÖZMAN(2006), s. 303.

⁴¹⁴ O'CONNELL, s. 186. Her iki davaya ilişkin karar Lord Stowell tarafından verilmiştir ve ortaya koyduğu görüş, *portico doktrini* olarak adlandırılmaktadır. Her iki davayı literatürde ilk kez Chitty, 1812 yılında kullanmıştır. Bkz. O'CONNELL, s. 186.

müsaderenin kendi karasuları içinde gerçekleştiğini öne sürmüştür.⁴¹⁵ Mahkeme, verdiği kararda, Missipi Nehri ağzında bulunan balçıktan oluşan küçük adaların anakaraya bir “*portico*” oluşturduğunu ve karasularının bu adalardan hesaplanması gerektiğini çünkü bu adaların anakaranın doğal eklentisini teşkil ettiğini belirtmiştir.⁴¹⁶

UAD, Maine Körfezi Davası’nda, küçük adalar ve kayalıklar gibi coğrafi oluşumları, mutlak eşit uzaklık çizgisi ile sınır hattının belirlenmesinin temeli yapmanın ve esas noktalar dizisi haline getirmenin uygun olmadığını ifade etmiştir. Bu oluşumlar belirli bir ağırlıkta öneme sahipse bunlara daha sonradan sınırlı bir etki atfetmek gerektiğini belirtmiştir.⁴¹⁷ Öğretide, UAD’nin bu kararıyla, bir anlamda, ilgili kıyılar ile ilgili kıyının bir parçası olmayan adaların etkisi meselesini ayırdığı ifade edilmektedir.⁴¹⁸

Eritre- Yemen Tahkimi’nde de, eşit uzaklık hattının çiziminde temel olarak anakaralar ve anakaraların yönünü belirlediği ölçüde adalar esas alınmış ve bu kıyıların bir parçası olmayan adaların etkisi ise⁴¹⁹ daha sonra saptanmıştır. Sınırın orta bölümünde, kimisi Yemen’e ve kimisi Eritre’ye ait olan adaların 12 deniz mili karasuları olabileceği gerekçesiyle buradaki eşit uzaklık için anakaranın bir parçası olmayan bu adalar esas alınmıştır.⁴²⁰ Hakem Mahkemesi, Yemen’e ait Hanish Adalar Grubunun güneybatı saçağı ile Eritre’ye bağlı Mohabbakah ve High adaları ve

⁴¹⁵ GÖNLÜBOL, s. 100.

⁴¹⁶ O’CONNELL, s. 186.

⁴¹⁷ Canada v. United States of America, para. 201.

⁴¹⁸ ÖZBEK (2004), s. 76.

⁴¹⁹ The Eritrea- Yemen Arbitration, para. 117.

⁴²⁰ The Eritrea- Yemen Arbitration, para. 155-158.

Haycock ve Güneybatı Kayalıkları arasında karasuları sınırlandırmasını yaparken adaların konumlarını dikkate alarak adaları esas nokta olarak kullanmıştır.⁴²¹

Katar- Bahreyn Davası'ndaysa UAD, karasuları sınırlandırması için tüm adaları dahil ederek mutlak bir eşit uzaklık hattı çizmiştir. Ardından bazı coğrafi oluşumları bu mutlak eşit uzaklık hattı üzerinde orantısız etkileri bulunduğu gerekçesiyle özel durum kabul etmiş ve bu oluşumlara ya sınırlı bir etki tanımış ya da hiç etki tanımamıştır. Fasth Al Azm⁴²², Qit'at Jaradah⁴²³, Fasth ad Dibal⁴²⁴ ve Fasth al Jarim⁴²⁵ eşit uzaklık hattının çiziminde esas alınmamıştır. Öğretide, Katar ile Bahreyn arasındaki davada, UAD'nin adaların büyüklüklerine bakılmaksızın diğer kara ülkeleriyle aynı statüye sahip olduğu, dolayısıyla aynı haklara kaynaklık edeceği şeklindeki yorumdan yola çıkarak⁴²⁶ mutlak eşit uzaklık yöntemiyle başlamış olmasının hak kazanımı ile sınırlandırma arasında fark olduğu kuralına⁴²⁷ uygun düşmediği belirtilmektedir.⁴²⁸

Arjantin ile Şili arasındaki Beagle Kanalı'nda bulunan kimi adaların aidiyeti ve karasuları sınırlandırmasına ilişkin Hakemlik Mahkemesi kararı⁴²⁹nda, mutlak bir eşit uzaklık uygulamasının haksız sonuç yaratacağı gerekçesiyle⁴³⁰ Arjantin kıyısının karşısında bulunan Lepper ve Reparo Adaları esas nokta olarak kullanılmamıştır.⁴³¹

⁴²¹ The Eritrea- Yemen Arbitration, para. 158-159.

⁴²² Qatar v. Bahrain, para. 218.

⁴²³ Qatar v. Bahrain, para. 219.

⁴²⁴ Qatar v. Bahrain, para. 220.

⁴²⁵ Qatar v. Bahrain, para. 247-248.

⁴²⁶ Qatar v. Bahrain, para. 185. 1982 BMDHS, m. 121/2.

⁴²⁷ Libyan Arab Jamahiriya v. Malta, para. 27.

⁴²⁸ **ÖZBEK (2004)**, s. 80.

⁴²⁹ Dispute between Argentina and Chile concerning the Beagle Channel, 18 February 1977, Reports of International Arbitral Awards, Vol. XXI, s. 53-264. Karar bundan sonra Beagle Kanalı Hakemlik Kararı olarak anılacaktır.

⁴³⁰ Case Concerning the Beagle Channel, s. 216, para. 4.

⁴³¹ Case Concerning the Beagle Channel, s. 217, para. 9

UAD, Libya- Malta Davası'nda, Malta'nın Filfila Adasını kullanarak oluşturduğu düz esas hatlarının hukuka uygunluğu hakkında hüküm vermemiş; fakat Filfila Adasının geçici eşit uzaklık çizgisinin çiziminde kullanılmasının orantısız etkisi yapacağı gerekçesiyle hakça sonuca ulaşmaya elverişsiz olacağını belirtmiştir.⁴³² Benzer şekilde, Romanya- Ukrayna Davası'nda UAD, Serpents Adası'nı⁴³³ Ukrayna'nın ilgili kıyılarına dahil etmenin Ukrayna kıyılarına olağanüstü bir etki atfetmek olacağını ve bunun da coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi anlamına geleceğini bildirmiştir. Serpents Adası, geçici eşit uzaklık hattının belirlenmesinde esas nokta olarak kullanılmamıştır.⁴³⁴ UAD, Serpents Adası'nın Ukrayna anakarasından 20 deniz mili uzakta tek başına bulunduğunu, ada saçağı kümelerinden birini teşkil etmediği için Ukrayna sahilinin bir parçası olmadığını belirtmektedir.⁴³⁵ Ada saçağı kümelerinden birini teşkil etme, düz esas hatların çiziminde adaların esas nokta olarak kullanımı için aranan bir koşuldur. Eşit uzaklık hattının çiziminde esas nokta olarak kullanım için böyle bir koşul mevcut değildir. Bu nedenle Serpents Adası'nın esas nokta olarak kullanılmaması, adanın boyutu, üzerinde yaşayan nüfusun azlığı ve adanın kıyıdan uzaklığı nedeniyle sınırlandırma hattı üzerinde bozucu bir etki yaratabileceği gerekçesine dayandırılabilir.⁴³⁶

Devletlerarası uygulamada, adaların kıyıya çok yakın olmaları halinde düz esas hatlar sisteminden bağımsız olarak esas nokta olarak kullanılabilirler görülmektedir.⁴³⁷ Bu durumlarda, adalar anakaranın ayrılmaz bir parçası olarak

⁴³² Libyan Arab Jamahiriya v. Malta, para. 64.

⁴³³ Serpents Adası, Ukrayna egemenliği altında olan, kıyıya yaklaşık 20 deniz mili mesafede ve yüzey alanı yaklaşık 0,17 km² olan küçük bir adadır. Bkz. Romania v. Ukraine, para. 16.

⁴³⁴ Romania v. Ukraine, para. 149.

⁴³⁵ Romania v. Ukraine, para. 149.

⁴³⁶ GAO, Jin-Jun: "International Rules on the Continental Shelf Delimitation", Korea Maritime Institute International Journal of Maritime Affairs and Fisheries, Vol. 1(2), December 2009, s. 109.

⁴³⁷ 1976 yılında Küba ile Meksika arasında yapılan anlaşma, 1971 yılında Avustralya ile Endonezya arasında yapılan anlaşma, Almanya Federal Cumhuriyeti ile Hollanda (1971) ve Danimarka (1969)

değerlendirilmektedir. Örneğin, Hollanda ile Birleşik Krallık arasında 1965 yılında yapılan anlaşmada, Hollanda'nın kendi kıyılarına yakın konumlanan Walcheren, Schouwen, Texel ve Vlieland adaları eşit uzaklık çizgisinin çizilmesinde esas noktalar olarak kullanılmıştır.⁴³⁸

Adalar, anakaraya çok yakında konumlanmış olsa da taraflarca ihmal edildiği anlaşmalar da mevcuttur. İran ile Katar arasındaki anlaşmada (1969), eşit uzaklık yöntemi kullanılmış ve adalar ihmal edilmiştir.⁴³⁹ Bununla birlikte, kıyıdan uzakta konumlanan yapıların da esas nokta olarak kullanılabilirler görülmektedir.⁴⁴⁰ Örneğin, Avustralya ile Fransa arasındaki anlaşmada da (1982), mercan adaları kıyıdan uzakta olmalarına karşın esas nokta olarak kullanılmıştır.⁴⁴¹

Uygulamada, her iki tarafın da kıyıya çok yakın konumlanmış adalarının (kıyı adaları) bulunduğu durumlarda her iki tarafın da adalarına tam etki verilerek bir tür dengeleme (*offset*) etkisi yaratılmaktadır.⁴⁴² Kosta Rika-Kolombiya Anlaşması'nda (1984), -her iki ada grubu da kıyıdan oldukça uzakta konumlanmakla birlikte- Kosta Rika'nın Cocos adalar grubuna tanınan etkiyle Kolombiya'nın Islas de Malpelo adalar grubuna tanınan etki birbirini dengelemiştir.⁴⁴³

arasında yapılan anlaşma, Kolombiya ve Dominik Cumhuriyeti arasında 1978 yılında yapılan anlaşma, 1974 yılında İtalya ile İspanya arasında yapılan anlaşma bu uygulamaya örnek teşkil eder. Bkz. **BOWETT (1991)**, s.148.

⁴³⁸ **ACER (2008)**, s. 5.

⁴³⁹ **BOWETT (1991)**, s. 149.

⁴⁴⁰ Endonezya ile Tayland arasında 1971 yılında yapılan anlaşmada, Tayland kıyılarından 30 deniz mili açıktaki bulunan Tayland adaları da esas nokta olarak değerlendirilmiştir. Fransa ile Togo arasındaki 1980 yılında yapılan anlaşmada Togo'nun Hiua Fo'ou Adası ana ada grubundan uzakta konumlanmasına karşın esas nokta olarak kullanılmıştır.⁴⁴⁰ Benzer şekilde, İran ile Umman arasında 1974 yılında yapılan anlaşmada da Umman'ın Büyük Quion ve Küçük Quion Adaları, anakara Masandum Yarımadası'ndan uzakta olmasına karşın esas nokta olarak değerlendirilmiştir. Bkz. **ACER (2008)**, s 5.

⁴⁴¹ **BOWETT (1991)**, s. 149.

⁴⁴² Hindistan- Maldiv Anlaşması (1976), Kosta Rika-Ekvator Anlaşması (1985) bu duruma örnektir. Bkz. **ACER (2008)**, s. 6.

⁴⁴³ **ACER (2008)**, s. 6.

Düz esas hatlar sisteminin ötesinde konumlanmış ancak taraflarca esas nokta olarak kabul edilen adalar da mevcuttur. Örneğin, Endonezya-Tayland Anlaşması'nda (1971), Tayland, düz esas hatlarının açığında bulunan Ko Racha Noi'yi esas nokta olarak kullanmıştır. Norveç- Grönland (Jan Mayen) Anlaşması'nda (1981) sınır Grönland'ın düz esas hatlarının ötesinde konumlanmış olmalarına karşın Kolbeinsey ve Hvalbakur adaları esas nokta kabul edilerek çizilmiştir.⁴⁴⁴

Gerek devletlerarası uygulama gerekse uluslararası yargı kararlarından çıkarılabilecek en önemli sonuç, sınırlandırma hattı üzerinde bozucu etkisi bulunan adaların ait oldukları devletin karasuları içinde yer alsalar dahi esas nokta olarak kullanılmayabileceğidir. Adaların esas nokta olarak kullanımı, sınırlandırmanın hakça sonuca ulaşmasına elverişli oldukları ölçüde söz konusu olabilmektedir.

4. Körfez Ağzındaki Adalar

Körfez, sahilin basit bir kıvrımından ibaret olmayan ve körfez ağzının uç noktalarını birleştiren çizgi çap kabul edilerek çizilecek yarım dairenin yüzölçümü kadar veya bu yüzölçümünden daha büyük bir su sahasına sahip olan deniz girintisidir.⁴⁴⁵ Bu girintinin alanı, girinti kıyısının çevresindeki en düşük cezir hattı ile onun cezir sırasındaki doğal giriş noktalarını birleştiren hat arasında kalan alandır.

Körfezin ağzını kapatarak berisindeki suların iç sular olmasını sağlayan ve körfezin doğal giriş noktaları arasında çizilen bu çizginin cezir sırasında 24 deniz milini aşmaması gerekir. Körfez ağız uçlarından çizildiğinde çizgi 24 deniz milini

⁴⁴⁴ BOWETT (1991), s. 150.

⁴⁴⁵ 1982 BMDHS, m. 10. Uluslararası hukuk bakımından bir girintinin "körfez" olarak kabulü için coğrafi olarak koy veya körfez olarak kabul edilmesinin bir önemi yoktur.

aşarsa, 24 deniz mili uzunluğundaki düz esas hat, o genişlikte bir hatla mümkün olan azami su sahasını kapatacak şekilde körfezin içine çekilir.⁴⁴⁶

Olağan olarak aranan koşulları sağlamayan ancak bir devletin sürekli ve istikrarlı kullanımını sonucu içsular rejiminin geçerli olduğu tarihi körfezler⁴⁴⁷ de mevcuttur.⁴⁴⁸ **Pazarci**, tarihi bir körfezin sahip olması gereken koşulları şu şekilde ifade etmektedir⁴⁴⁹: i. Yeterli bir süreden bu yana sürekli olarak bu alanın ilgili devletin egemenliği altında bulunması, ii. Bu durumun öteki devletlerce de kabul edilmiş bulunması.

Körfez ağzında adaların mevcudiyeti halinde, körfezin ağız genişliği, ağzın bir uç noktasından diğer uç noktasına çizilen doğru çizginin bu adalar üzerinde kalan kısımları çıkarıldıktan sonra hesap edilir.⁴⁵⁰ Bir başka deyişle, yarım dairenin çapı, ağız uçlarını birleştiren çizginin yalnızca su alanı üzerinde kalan kısmı kadardır.⁴⁵¹ Girinti içinde yer alan adalarsa girintinin su sahasına dahil kabul edilir.⁴⁵²

Kimi zaman körfez ağzında yer alan adalar, körfez ağzının uç noktaları arasındaki doğru çizgi üzerinde yer almayabilirler. Adalar, körfez ağzının içinde körfeze doğru veya dışında denize doğru konumlanmış olabilirler. **Hodgson ve Alexander**, körfez ağzının yarısını kapatmaları halinde adaların deniz ve körfez

⁴⁴⁶ 1982 BMDHS, m. 10/5 ve m. 10/6.

⁴⁴⁷ Devletlerin tarihi körfez iddiaları Örneğin, Libyan'ın 300 deniz mili genişliğindeki Sitre Körfezi iddiasında olduğu gibi ciddi itirazla karşılaşabilmektedir. **EVANS**, Malcolm D.: "The Law of the Sea", **EVANS**, Malcolm (Ed.), in International Law, s. 651-688, s. 656.

⁴⁴⁸ 1982 BMDHS, m. 10/6.

⁴⁴⁹ **PAZARCI**, s. 307-308.

⁴⁵⁰ 1982 BMDHS, m. 10/3.

⁴⁵¹ **PAZARCI**, s. 306.

⁴⁵² 1982 BMDHS, m. 10/3.

arasında doğal bir perde oluşturacaklarını ve körfez ağzını kapatan çizginin adaların oluşturduğu bu doğal perde kullanılarak çizilmesini önermektedir.⁴⁵³

C. ADALARIN İLGİLİ KOŞUL OLARAK DİKKATE ALINMASI

Adalar, anakara kıyısının bir parçası olarak değerlendirilebilecekleri gibi sınırlandırma bölgesinin ilgili koşullarından biri olarak da dikkate alınabilirler. Uluslararası yargı kararları ve devletlerarası uygulamada adaların ilgili koşul teşkil etmesinin esas nokta olarak kullanımına nazaran daha yaygın olduğu ifade edilebilecektir.⁴⁵⁴

Siyasi statüsü bakımından bağımsız devlet niteliğindeki adalar, ilgili koşul olarak değerlendirilemezler. Yalnızca uyumsuzluk tarafı devletlerin egemenliği altındaki adalar ilgili koşul kabul edilebilirler.⁴⁵⁵ Koşulları taşıdıkları için takımda esas hatlarının çiziminde, kıyıda ada saçağı oluşturarak düz esas hatların çiziminde ve körfez ağzlarının kapatılmasında kullanılan adalar, ilgili koşul teşkil etmezler. Bununla birlikte sınırlandırma alanında bulunan -fakat uyumsuzluk tarafı olmayan- üçüncü bir devletin egemenliğindeki adaların da ilgili koşul olarak değerlendirilmeleri mümkün değildir.⁴⁵⁶

Sınırlandırılacak alanda bulunan adalar, 1958 KSS, 1958 KBBS ve 1982 BMDHS kapsamında özel durum oluşturabilmektedirler. Özel durumlar, sözleşme metinlerinde örneklendirilmemiş ve tanımlanmamıştır. Ancak uluslararası hakemlik

⁴⁵³ HODGSON, Robert D./ ALEXANDER, Lewis M.: Towards an Objective Analysis of Special Circumstances: Bays, Rivers, Coastal and Oceanic Archipelagos and Atolls, Law of The Sea Institute, Occasional Paper No: 13, April 1972, s. 17'den aktaran BOWETT (1979), s. 31.

⁴⁵⁴ BÖLÜKBAŞI, s. 362-363.

⁴⁵⁵ EVANS (1989), s. 137.

⁴⁵⁶ EVANS (1989), s. 137.

ve yargı kararları ile devletlerarası uygulamada, sınırlandırılacak alanda özellikle yabancı devlet kıyılarına yakın konumlanmış adaların bulunması özel durum olarak değerlendirilmektedir.⁴⁵⁷ Rapörtör François de 1953 Uluslararası Hukuk Komisyonu çalışmaları kapsamında, eşit uzaklık hattının ancak özel durumların gereklilikleri ile birlikte kurallaştırılabileceğini belirtmiştir. Bu kapsamda, özel durumlaraysa küçük bir adanın diğer devlet kıyısıyla karşılıklı olmasını örnek göstermiştir.⁴⁵⁸

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda adalara deniz alanı hak ve yetkileri tanınması nedeniyle ulusal çıkarları etkilenebilecek devletler, adaların özel durumlar olarak dikkate alınmasını açıkça belirten öneriler sunmuştur. Bu devletlerden biri olan Türkiye Cumhuriyeti, karasularının sınırlandırılmasına dair önerisinde, sınırlandırmanın tarafların hakça ilkeler uyarınca anlaşmasıyla gerçekleştirileceğini, bunun için bir veya birkaç usule başvurulabileceğini ve kıyıların genel biçimi, ada, adacık veya kayalıkların varlığı gibi özel durumları da göz önünde bulunduracaklarını açıkça belirten bir öneride bulunmuştur.⁴⁵⁹ Aynı yaklaşım, 15 devletin birlikte getirdiği öneride de mevcuttur. Buna göre, adaların varlığı durumunda karasularının sınırlandırması hakçılığa uygun biçimde, anlaşmayla gerçekleştirilir.⁴⁶⁰ Romanya tarafından sunulan önerideyse⁴⁶¹, özel durumlar istisnasının kapsamına girdiği açık olan adaların büyüklüğüne göre bir ayırım yapılmıştır. Anakara ülkesinin karasularının dış sınırına çok yakın konumda bulunan “adacık” (yüzölçümü 1 km²den az) veya “adacıklara benzeyen ada”ların komşu

⁴⁵⁷ BÖLÜKBAŞI, s. 365.

⁴⁵⁸ 1953 YILC, Vol. I, s. 132.

⁴⁵⁹ A/CONF.62/C.2/L.9, Turkey: draft article on the delimitation of the territorial sea; various aspects involved, Official Records, Vol. III, s. 188.

⁴⁶⁰ A/CONF.62/C.2/L.62, Algeria, Dahomey, Guinea, Ivory Coast, Liberia, Madagascar, Mali, Mauritania, Morocco, Sierra Leone, Sudan, Tunisia, Upper Volta and Zambia: draft articles on the regime of islands, Official Records, Vol. III, s. 232.

⁴⁶¹ A/CONF.62/C.2/L.53, Romania: draft articles on definition of and regime applicable to islets and islands sideniz miliar to islets, Official Records, Vol. III, s. 228.

devletlerin deniz alanlarını etkilemeleri durumunda sınırlandırmada esas alınmamaları veya sınırlandırmanın anlaşma yoluyla çözümlenmesi gereği öngörülmüştür. Bu öneriye göre, komşu devletin deniz alanlarında bulunan adacık veya adacık benzeri oluşumların deniz alanları ilgili devletler arasında anlaşma yoluyla tespit edilecektir.

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda, bazı özel coğrafi konumlarda bulunan adaların sınırlandırmada hakçılığa aykırı sonuçlara yol açabileceği gerçeği kabul edilmiş; ancak bütün coğrafi özellikleri göz önünde bulunduran ve her bir durum için tatmin edici bir düzenlemenin biçimlendirilmesindeki güçlük ifade edilmiştir.⁴⁶² **Toluner**, bu tartışmaların bazı coğrafi yapıda ve konumda olan adaların özel durum oluşturabileceğine ilişkin görüşü destekler nitelikte olduğunu ifade etmektedir.⁴⁶³

Adaların ilgili koşul kabul edildiği uluslararası yargı kararları bakımından Birleşik Krallık- Fransa Tahkimi önemli bir örnektir. Bu davada, Hakem Mahkemesi, sınırlandırılacak alanı, Manş Denizi ve Atlantik Sektörü olarak ikiye ayırarak değerlendirmeyi uygun bulmuştur. Manş Denizi'nde, Fransa kıyılarında Normandiya'nın güneyinde 60 deniz mili derinliğindeki St. Malo Körfezi içinde Birleşik Krallık egemenliğinde dört grup ada ve adacıktan oluşan Kanal Adaları bulunmaktadır. Bu adaların Fransa kıyısından uzaklığı 6.6 ile 16 deniz mili aralığında olmasına karşın Birleşik Krallık anakarasına en yakın noktada 49 deniz milidir.⁴⁶⁴ Bu adaların toplam yüzölçümü, 195 km² ve nüfusu 130.000'dir.⁴⁶⁵ Taraflar, bu kesimde eşit uzaklık yönteminin hakça sonuca uygun bir sınırlandırmayı

⁴⁶² **TOLUNER**, s. 82.

⁴⁶³ **TOLUNER**, s. 82.

⁴⁶⁴ The UK- France Arbitration, para. 6.

⁴⁶⁵ The UK- France Arbitration, para. 7.

sağlayacağı konusunda hemfikirdirler. Anlaşamadıkları konu, eşit uzaklığın saptanmasında hangi kıyıların esas alınacağıdır. Birleşik Krallık, 1958 KSS'ye taraftır ve 1958 KSS'nin 1. maddesi uyarınca adalara da kıta sahanlığı tanınacağını ileri sürmüştür. Buna göre, eşit uzaklık çizgisinin Fransa kıyıları ile Kanal Adaları kıyıları esas alınarak belirlenmesi ve adaların Manş Denizi'ne bakan yüzü ile Birleşik Krallık anakarası arasındaki kıta sahanlığı alanının da Birleşik Krallık'a ait olması gerektiğini iddia etmiştir.⁴⁶⁶ Fransa ise, Birleşik Krallık egemenliğindeki Kanal Adaları'nın çevresinde 3 deniz mili karasularına ek olarak 3 deniz mili kıta sahanlığı alanı bırakılarak eşit uzaklık çizgisinin Fransa kıyıları ile Birleşik Krallık anakarası arasında saptanmasını istemiştir. Fransa'nın ileri sürdüğü gerekçelerden bazıları, Fransa anakarası ile Kanal Adaları ve aralarındaki suların coğrafi ve jeolojik olarak bir bütün teşkil ettiği, bu adaların Fransa kıyılarına çok yakın Birleşik Krallık kıyılarına ise çok uzak olmaları dolayısıyla "*yanlış tarafta bulunmaları*"dır. Eşit uzaklık yönteminin Birleşik Krallık'ın istediği şekliyle uygulanması, hakçılığa aykırı bir sonuç yaratacaktır. Birleşik Krallık'a verilecek kıta sahanlığı alanı, adaların büyüklükleri ve kıyı uzunlukları dikkate alındığında Fransa aleyhine orantısız şekilde genişleyecektir. Ayrıca, Birleşik Krallık'ın sunduğu çözüm, devletlerin eşitliği prensibiyle uyuşmadığı gibi kıta sahanlığı alanı ile kıyı uzunlukları arasında makul bir oran sağlanması ilkesine de aykırıdır.⁴⁶⁷

Hakem Mahkemesi, Birleşik Krallık ile Fransa'nın anakara ülkelerinin kıyılarının yaklaşık olarak birbirine eşit olduğunu tespit etmiş, adaların bulunmaması halinde eşit uzaklık yöntemi uygulamasının taraflara yaklaşık olarak eşit genişlikte kıta sahanlığı verilmesini sağlayacağını belirtmiştir. İki devlet arasında bulunan

⁴⁶⁶ The UK- France Arbitration, para. 188.

⁴⁶⁷ The UK- France Arbitration, para. 149-151.

coğrafi koşullar dengesi, adaların bu özel coğrafi konumundan ötürü bozulmaktadır.⁴⁶⁸ Kanal Adalarına tam etki tanımının Fransa'nın kıta sahanlığının esaslı şekilde azalması sonucunu doğuracağını ve ilk bakışta hakçılığa aykırılık teşkil ettiğini bildirmiştir.⁴⁶⁹ Hakem Mahkemesi'nin kararı ve Kanal Adaları'nın sınırlandırmada ele alınış şekli, adaların ilgili koşul kabul edilmesinde ilk örneklerden birini teşkil etmektedir.

Coğrafi konumları gibi adaların boyutlarına bağlı olarak da esas nokta kabul edilmeleri pek çok durumda uygunsuz kabul edilebilmektedir. UAD, Maine Körfezi Davası'nda yüzölçümü küçük adaları ve diğer coğrafi oluşumları eşit uzaklık çizgisinin temeli yapmanın veya esas noktalar dizisi haline dönüştürmenin uygunsuzluğuna dikkat çekmiştir. Küçük oluşumlar belirli bir ağırlıkta öneme sahipse daha sonradan sınırlı bir düzeltici etkiye sahip olabileceklerdir.⁴⁷⁰ Bu davada, meskun olan Seal Adası, ilgili kıyıların bir parçası kabul edilmemiş ve ilgili koşul teşkil etmiştir.⁴⁷¹

Adaların ilgili koşul olarak değerlendirilmesi sonucu sınırlandırma sürecinde iki farklı işlevi söz konusu olmaktadır. İşlevlerinden birincisi, sınırlandırma hattının kaydırılması veya ayarlanmasında;⁴⁷² ikincisi ise sınırlandırmada uygulanacak yöntemin belirlenmesinde dikkate alınma şeklindedir.⁴⁷³

Katar- Bahreyn Davası'nda UAD, Bahreyn'e ait Qit'at Jaradah Adası'nın meskun olmadığı ve bitki örtüsü barındırmadığı tespitini yaparak Qit'at Jaradah'ın eşit uzaklık çizgisi üzerinde orantısız bir etki yapacağını belirtmiş ve bu oluşumu

⁴⁶⁸ The UK- France Arbitration, para. 183. **TOLUNER:** s. 215.

⁴⁶⁹ The UK- France Arbitration, para. 196.

⁴⁷⁰ Canada v. United States of America, para. 201.

⁴⁷¹ Canada v. United States of America, para. 222.

⁴⁷² Manş Denizi Tahkimi'nde Scilly Adaları (para. 245), Tunus- Libya Davası'nda Kerkennah Adaları, geçici eşit uzaklık hattının ayarlanmasını gerektiren ilgili koşul olarak değerlendirilmiştir. Tunisia v. Libyan Arab Jamahiria, para. 129.

⁴⁷³ **AÇIKGÖNÜL**, s. 105.

esas nokta olarak kullanmayı özel durum olarak değerlendirmiştir.⁴⁷⁴ Katar-Bahreyn Davası'nda UAD, adaları ve diğer oluşumları geçici eşit uzaklık çizgisinin ayarlanmasında özel durum olarak dikkate almıştır.⁴⁷⁵

Birleşik Krallık- Fransa Tahkimi'nde Scilly Adaları⁴⁷⁶, Tunus-Libya Davası'nda Kerkennah Adaları⁴⁷⁷ başlangıçta çizilen eşit uzaklık hattının ayarlanmasını gerektiren ilgili koşullar olarak değerlendirilmiştir.

Adaların varlığının söz konusu olduğu sınırlandırmalarda adalar genellikle ilgili koşul olarak dikkate alınmaktadır. Ancak her adanın mutlaka sınırlandırma yöntemini belirleyen veya yöntemin uygulanmasına etki eden ilgili bir koşul kabul edilmesi söz konusu değildir. Örneğin, Tunus ile Libya arasındaki sınırlandırma davasında, Jerba adası, ne sınırlandırmada uygulanacak yöntemin belirlenmesinde dikkate alınmış ne de etkisi değerlendirilmesi gereken bir ilgili koşul kabul edilmiştir.⁴⁷⁸

Daha önce belirtildiği gibi Ege Denizi kıta sahanlığı uyumsuzluğunda adaların esas nokta kabul edilip edilemeyecekleri tarafların ihtilafı olduğu önemli bir husustur. Yunanistan, adaların kıta sahanlığı deniz alanına sahip olduklarını ve sınırlandırmanın eşit uzaklık yönteminin tatbikiyle Yunanistan'a ait adalarla Türkiye anakarası arasında yapılmasını istemektedir.⁴⁷⁹ Türkiye ise, adaların esas nokta olarak kullanımına karşı çıkmaktadır. Uluslararası yargı kararlarında da görüldüğü üzere sınırlandırılacak dar deniz alanlarında, ilgili kıyının parçası kabul edilemeyen adalar, esas nokta olarak kullanılmamaktadırlar. Ege Denizi'nde ilgili kıyı

⁴⁷⁴ Qatar v. Bahrain, para. 219.

⁴⁷⁵ Qatar v. Bahrain, para. 218, 219, 220.

⁴⁷⁶ The UK- France Arbitration, para. 245.

⁴⁷⁷ Tunisia v. Libyan Arab Jamahiria, para. 129.

⁴⁷⁸ Tunisia v. Libyan Arab Jamahiria, para. 79.

⁴⁷⁹ ACER, Yücel: "Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları", GÜNDÜZ, Aslan/ ÖZTÜRK, Hüseyin (Ed.), Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2002, s. 62.

uzunlukları, yarı kapalı bir deniz alanının söz konusu oluşu gibi tüm özellikler göz önünde bulundurulduğunda adaların esas nokta olarak kullanımı hakçalığa aykırı sonuçlar yaratacağı açıktır. Bir başka deyişle, Ege Denizi'nde bulunan adalar, ilgili koşul olarak dikkate alınabilecekleri gibi hakçalığa uygun düştüğü ölçüde tamamen ihmal de edilebileceklerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DENİZ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA

ADALARA TANINACAK ETKİLER VE

DİKKATE ALINAN HUSUSLAR

I. GENEL OLARAK

Adalar, yüzölçümlerine veya coğrafi konumlarına bakılmaksızın anakara ülkeleri gibi deniz alanlarına sahip olma hakkına sahiptirler.⁴⁸⁰ Nitekim, UAD de, Katar- Bahreyn Davası'nda bu kuralı açıkça ifade etmiştir.⁴⁸¹ Uluslararası hukukta coğrafi konumlarına, boyutlarına, nüfuslarına ve siyasi özelliklerine bakılmaksızın adalara deniz alanlarına sahip olma hakkının tanınması,⁴⁸² sınırlandırmada anakara ülkesiyle aynı etkinin tanınıp tanınmayacağına ilişkin tartışmaları gündeme getirmektedir.⁴⁸³

Uluslararası yargı kararlarının ve devletlerarası uygulamanın da ortaya koyduğu gibi adalara deniz alanlarına sahip olma hakkının tanınmasından sınırlandırma esnasında adaların anakara ülkeleri ile aynı statüde oldukları anlamı çıkmamaktadır.⁴⁸⁴ Bir başka deyişle, adaların hak kazanımı ile sınırlandırmadaki etkileri arasında kesin bir ayrım söz konusudur.⁴⁸⁵

⁴⁸⁰ 1982 BMDHS, m. 121/2.

⁴⁸¹ Qatar v. Bahrain, para. 185.

⁴⁸² 1982 BMDHS, m. 121/2. 1958 KBBS, m. 10. 1958 KSS, m. 1.

⁴⁸³ O'CONNELL, s. 716.

⁴⁸⁴ ACER, Yücel: "Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku", BAŞEREN, Sertaç (Ed.), Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, s. 311. JENNINGS/ WATTS, s. 604.

⁴⁸⁵ ACER (2013), s. 311

Sınırlandırmaya konu bir uyuşmazlığın söz konusu olmadığı alanlarda, adalara anakarayla aynı ölçüde deniz alanı hak ve yetkisi tanınması söz konusu olabilecektir. Ancak birden fazla devletin aynı deniz alanı üzerinde uluslararası hukuka göre hak ve yetkilerinin söz konusu olduğu durumlarda, adalara anakara ülkesiyle aynı etki tanınmayabilecektir.

Adaların kıta sahanlığı sınırlandırmasına etkisi sorunu, ilk kez Birleşik Krallık- Fransa Tahkimi'nde değerlendirilmiştir.⁴⁸⁶ Bu uyuşmazlıkta tarafların anlaşamadıkları konuların pek çoğu sınırlandırılacak alandaki adaların varlığından kaynaklanmıştır. Henüz sınırlandırmanın yapılamadığı alanlarda ve bugüne dek uluslararası hakemlik ve yargı tarafından çözümlenen uyuşmazlıklarda da ön plana çıkan mesele adalara tanınacak etkinin belirlenmesidir.

Adaların karasuları ve kıta sahanlığı sınırlandırmasına etkileri arasındaki temel fark, kıta sahanlığının karasularına nazaran çok daha geniş olmasından kaynaklanmaktadır. Karasuları, en fazla 12, kıta sahanlığıysa 200 deniz mili veya daha geniş olabilmektedir. Böylelikle, adaların olası bozucu etkisi, karasuları sınırlandırmasında, kıta sahanlığına göre daha sınırlı olmaktadır.⁴⁸⁷ UAD de, Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davalarında verdiği kararda, deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların etkilerinin kıyıdan uzaklaştıkça (kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge) önem kazandığını belirtmektedir.⁴⁸⁸

⁴⁸⁶ **TOLUNER**, s. 214.

⁴⁸⁷ **BOWETT**, s. 36.

⁴⁸⁸ **ÖZMAN(2006)**, s. 306.

II. ADALARA TANINAN ETKİLER

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında adalara tanınan etkiler, her bir sınırlandırma uyumsuzluğunun ilgili tüm koşulları dikkate alınarak ve hakça ilkelere uygun olarak belirlenir ve her bir sınırlandırma uyumsuzluğunda değişiklik gösterir.⁴⁸⁹ Bu kapsamda, adalara anakara ülkesiyle eşit etki tanınabileceği gibi sınırlı bir etki de tanınabilir. Tanınacak etkinin azaltılması için adalara kısmi etki veya yarım etki tanınabileceği gibi adanın çevrenmesi yoluna da gidilebilmektedir. Adalar, sınırlandırmanın hakça sonuca ulaşabilmesi için ihmal de edilebilmektedirler.

Çalışmada, adalara tanınan etkiler, tam etki, sınırlı etki, adaların çevrenmesi ve ihmal edilmesi olmak üzere dört başlık altında incelenmiştir.

A. TAM ETKİ

Adalara tam etki verildiği durumda, adalar anakara ile aynı etkiye sahip kabul edilmektedirler. Adalar, genellikle anakaranın bir parçası kabul edildiği⁴⁹⁰ veya koşulları taşıdıkları takdirde düz esas çizginin oluşturulmasında esas nokta olarak kullanıldığı durumlarda tam etkiye sahip olmaktadır.⁴⁹¹ Adalara tam etki tanınması halinde, sınırlandırma hattı, bu adalar ile karşılıklı veya bitişik devletin kıyıları arasında belirlenmektedir.⁴⁹²

Uluslararası hakemlik ve yargı kararlarındaki örneklere bakıldığında, Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davaları'nda adalara tam etki tanındığı görülmektedir.

⁴⁸⁹ BÖLÜKBAŞI, s. 364.

⁴⁹⁰ WEIL, s. 230.

⁴⁹¹ ACER (2008), s. 5.

⁴⁹² O'CONNELL, D. P.: The International Law of the Sea, Vol. II, SHEARER, I. A. (Ed.), Clarendon Press, Oxford 1984, s. 716.

Davada, kıta sahanlığı sınırlandırma hattı, Hollanda ve Almanya'nın adaları esas alınarak belirlenmiştir.⁴⁹³

Adalara, birden fazla deniz alanının sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlıklarda karasuları bakımından tam etki verilirken kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge deniz alanı tanınmadığı görülebilmektedir. Bunun nedeni, karasularına kıyasla çok daha geniş olan ve karasularından farklı hak ve yetkiler tanınan kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasında adalara tam etki tanınmanın hakça sonucu sağlamaya uygun düşmemesidir. Örneğin, Eritre-Yemen Tahkimi'nde Dahlak Takımadası, kıyının bir parçası kabul edilmiş ve Dahlak Takımadasına tam etki tanınmıştır.⁴⁹⁴ Aynı davada, Hanish Adaları'nın karasuları hak ve yetkisi bakımından tam etki tanınmasına karşın kıta sahanlığı hak ve yetkisi tanınmamıştır⁴⁹⁵. Benzer şekilde Romanya-Ukrayna Davası'nda, Serpents Adası'na⁴⁹⁶ ve Katar- Bahreyn Davası'nda, Hawar Adasına⁴⁹⁷ karasuları hak ve yetkisi bakımından tam etki tanınırken kıta sahanlığı hak ve yetkisi tanınmamıştır.

B. SINIRLI ETKİ

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında tüm ilgili koşullar göz önünde tutularak kimi zaman adalara tanınacak etkinin azaltıldığı görülmektedir. Bu durumda adalar, tam etki sahibi olmamakla beraber sınırlı, kısmi veya yarım etki gibi bir takım etkilere sahip olabilmektedirler. Bu kapsamda, adalara belirli ve sınırlı miktarda deniz alanı verilebileceği gibi anakaraya göre kısmi bir etki de tanınabilir.

⁴⁹³ O'CONNELL (1984), s. 719.

⁴⁹⁴ The Eritrea- Yemen Arbitration, para. 146.

⁴⁹⁵ The Eritrea- Yemen Arbitration, para. 154-162.

⁴⁹⁶ Romania v. Ukraine, para. 149, 186.

⁴⁹⁷ Qatar v. Bahrain, para. 223.

Katar- Bahreyn Davası'nda, UAD, Bahreyn'e ait Fasth al Azm adasına tam etki verilmesinin sınırlandırma hattını orantısız biçimde Katar'ın anakarasına çok yaklaştıracığını; ancak adanın ihmal edilmesi halinde de sonucun hakça olmayacağını belirterek bu adaya sınırlı etki tanımıştır.⁴⁹⁸ Katar- Bahreyn Davası'nda sınırlı etki tanınan bir diğer oluşum da Qit'at Jaradah Adası'dır.⁴⁹⁹

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında adalara tanınacak etkinin azaltılmasında başvurulabilecek bir yöntem de yarım etki tanınmasıdır. Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi'nde toplam yüzölçümü 16 km² olan ve toplam 2000 kişinin yaşadığı meskun adalar olan Scilly adalarına yarım etki⁵⁰⁰ tanınmıştır. Hakem Mahkemesi, yarım etki verilmesinde uygulanan yöntemi, yarım etki tanınacak adanın esas nokta olarak kullanımı ile çizilecek eşit uzaklık hattı ile bu adanın esas nokta olarak kullanımı söz konusu olmadan çizilecek eşit uzaklık hattının ortasındaki hattın saptanması olarak açıklamıştır.⁵⁰¹ Bir diğer örnekte, Tunus- Libya Davası'nda, 180 km² yüzölçümüne sahip 14.000 nüfuslu Kerkennah Adası'na⁵⁰² yarım etki verilmesidir. Daha önce de belirtildiği gibi Kerkennah Adası, ait olduğu anakara ülkesinin karasuları içinde yer almaktadır. Maine Körfezi Davası'nda da Seal Adası'na⁵⁰³ yarım etki tanınmıştır.

Her bir sınırlandırma uyuşmazlığında uygulanacak yöntem değişebilirse de yarım etki tanınmasında temel ilke, adaya tam etki tanınarak çizilecek sınırlandırma

⁴⁹⁸ Qatar v. Bahrain, para. 128.

⁴⁹⁹ Qatar v. Bahrain, para. 219.

⁵⁰⁰ The UK- France Arbitration, para. 249, 250.

⁵⁰¹ The UK- France Arbitration, para. 251.

⁵⁰² Tunisia v. Libyan Arab Jemahiriya, para. 129.

⁵⁰³ Canada v. United States of America, para. 222.

hattı ile ada ihmal edilerek çizilecek hattı ortadan ayıran bir üçüncü hat çizilmesidir.⁵⁰⁴

C. ADANIN ÇEVRELENMESİ

Adalara tanınacak etkinin azaltılmasında başurulabilecek bir diğer yöntem, adanın kısmen veya tamamen çevrenmesi olmaktadır.

Anakaralar arasındaki eşit uzaklık hattı yakınında ve bu hattın yanlış tarafında bulunan adaların etkilerinin sınırlandırılması için bu adaların kısmen veya tamamen çevrenmeleri söz konusu olabilmektedir. Adalara yalnız karasuları deniz alanı tanındığı ve kıta sahanlığı ile münhasır ekonomik bölgenin tanınmadığı durumlarda da çevrenmeleri söz konusu olabilmektedir.⁵⁰⁵

Sınırlandırmada uygulanacak yöntem genel coğrafi ilişki temelinde eşit uzaklık çizgisi olacaksa bozucu etkiye sahip adalar eşit uzaklık çizgisinin belirlenmesinde ihmal edilerek çevrelenmektedir.⁵⁰⁶ Örneğin, Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi'nde, Manş Denizi'ndeki Birleşik Krallık'a ait ve Fransa kıyıları yakınında bulunan Kanal Adaları'nın Manş Denizi'ne bakan yüzlerinde 12 deniz mili genişliğinde bir cep bölge bırakılarak⁵⁰⁷ çevrenmesine karar verilmiştir. Kıta

⁵⁰⁴ EVANS (1989), s. 148.

⁵⁰⁵ EVANS (1989), s. 149.

⁵⁰⁶ ACER (2008), s. 12.

⁵⁰⁷ Cep bölgesinin genişliğinin 12 deniz mili olarak saptanmasının gerekçesinin kararda yeterince açıklanmadığı ve ancak iki devletin uygulamaları göz önünde tutularak saptandığı ileri sürülebilir. Fransa, balıkçılık bölgesini 12 deniz mili olarak tespit etmiştir. Birleşik Krallık, karasularının genişliğini 3 deniz mili olarak tespit etmekle birlikte adalar dahil balıkçılık bölgesini 12 deniz milie çıkarmıştır. Mahkeme, cep bölgenin 6 deniz mili olarak belirlenmesini öngören Fransa'nın iddiasını adaların büyüklüğü ve önemiyle bağdaşmaz bulmuştur. TOLUNER, s. 217.

sahanlığıysa kıyı uzunlukları birbirine yaklaşık olarak eşit olan anakara ülkelerinin kıyıları esas alınarak eşit uzaklık yönteminin uygulanmasıyla saptanmıştır.⁵⁰⁸

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında, kimi durumlarda adalara sınırlı etki tanınmasının yanında bu adaların çevrelenmesi söz konusu olmaktadır. Örneğin, Kanada ile Fransa arasındaki tahkimde, St. Pierre ve Miquelon adalarına sınırlı etki tanınmasına ek olarak bu adalar çevrelenmiştir.⁵⁰⁹

D. ADAYA ETKİ TANINMAMASI (İHMAL EDİLMESİ)

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında konumu, yüzölçümü gibi özellikleri nedeniyle adalara sınırlı da olsa etki tanınması, kimi hallerde hakçılığa aykırı sonuçlara yol açabilmektedir. Devletlerarası uygulamada ve uluslararası yargı kararlarında bu türden adalara hiç etki tanınmadığı, sınırlandırılacak alanda bu adaların varlığının ihmal edildiği görülmektedir.

Libya- Malta Davası'nda, Malta kıyılarından 5 km açıkta konumlanmış olan Filfila adası esas nokta olarak kullanılmamış ve sınırlandırmada ihmal edilmiştir.⁵¹⁰ Maine Körfezi Davası'nda körfez içindeki adalara hiç etki tanınmamıştır.⁵¹¹ Katar-Bahreyn Davası'nda kıyıdan 12 deniz mili uzakta bulunan, 1 km² büyüklüğündeki meskun olmayan Fasth al Jarim Adası ihmal edilmiştir.⁵¹² Eritre-Yemen Tahkimi'nde de kurak, yerleşime elverişsiz ve kıyıdan oldukça açıkta konumlanmış olan al-Tayr ve Zubayr Adalar Grubuna hiç etki tanınmamıştır.⁵¹³

⁵⁰⁸ The UK- France Arbitration, para. 202.

⁵⁰⁹ SCHOFIELD (2009b), s. 195.

⁵¹⁰ Libyan Arab Jamahiriya v. Malta, para. 64.

⁵¹¹ SCHOFIELD (2009b), s. 195.

⁵¹² Qatar v. Bahrain, para. 248.

⁵¹³ The Eritrea- Yemen Arbitration, para. 147-148.

Bu kısma ilişkin açıklamalar tamamlanmadan önce Ege Kıta Sahanelığı uyuşmazlığında ilgili koşul oluşturan adaların etkisi meselesine değinilecektir. Birleşik Krallık- Fransa Tahkimi'nde olduğu gibi Ege Denizi'nde de anakaraların kıyı uzunluklarının birbirine yakın olduğu ifade edilebilir. Kıyı coğrafyası bakımındansa her iki anakaranın önemli sayılacak girinti ve çıkıntıları bulunmakla birlikte bunların da dengeli ve karşılıklı olduğu söylenebilir.⁵¹⁴ Öğretide, anakaralar arasında eşit uzaklık çizgisinin çizilmesi ve çizginin Türkiye tarafındaki adaların cep bölgeler içinde bırakılması önerilmektedir.⁵¹⁵

III. ADALARA TANINACAK ETKİNİN BELİRLENMESİNDE DİKKATE

ALINAN HUSUSLAR

A. GENEL OLARAK

Adaların sınırlandırma sürecinde ilgili koşul/ özel durum olarak değerlendirildiği; ancak adalara tanınacak etkinin ne olacağına ilişkin kesin ve standart kriterlerin bulunmadığı kabul edilmektedir.⁵¹⁶ Günümüzde yapılan tartışma da adaların sınırlandırma sürecinde rolünün kısıtlanıp kısıtlanamayacağından ziyade adaların belirli bir sınırlandırma esnasında ne kadar etkiye sahip olacağına ilişkin belirlenmesi noktasında yoğunlaşmaktadır.⁵¹⁷

⁵¹⁴ ACER, (2002), s. 76.

⁵¹⁵ ÖZBEK, Dolunay: "Ege Kıta Sahanelığı Sınırlandırmasında Eşit Uzaklık ve Hakkaniyet İlkelerinin Yeri", GÜNDÜZ, Aslan/ ÖZTÜRK, Hüseyin (Ed.), Ege Kıta Sahanelığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu, TÜDAV, İstanbul 2002, s. 57.

⁵¹⁶ BÖLÜKBAŞI, s. 361.

⁵¹⁷ ACER (2013), s. 318.

Adalara, ait oldukları anakara ülkesinden farklı etki tanınması, deniz alanlarının sınırlandırılması hukukunun esasları ve ilkeleriyle açıklanabilir. Uluslararası yargı kararlarıyla da teyit edildiği üzere her bir adanın sınırlandırma sürecinde sahip olacağı etki, hakça ilkeler ekseninde bölgenin koşulları ve adanın özellikleri dikkate alınarak belirlenir.⁵¹⁸

Devletlerarası uygulama ve uluslararası yargı kararları da göstermektedir ki bir adanın sahip olacağı etki, hakça ilkeler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Yapılan değerlendirmeyi etkileyen başlıca hususlar, adanın konumu, yüzölçümü, nüfusu, ekonomik ve siyasi özelliği ile kıyıların karşılıklılık veya bitişiklik durumu, sınırlandırılacak alanının yarı kapalı deniz olması şeklinde belirtilebilir.⁵¹⁹ Çalışmada, bu hususlar, hakça ilkeler, coğrafi çerçeve ve adanın özellikleri olarak gruplandırılarak sırasıyla açıklanacaktır.

B. HAKÇA İLKELERE UYGUNLUK

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda, bazı özel coğrafi konumlarda bulunan adaların deniz alanlarının sınırlandırılmasında hakkaniyete aykırı sonuçlara yol açabileceği gerçeği kabul edilmiş; ancak bütün coğrafi özellikleri göz önünde bulunduran ve her bir durum için tatmin edici olacak bir düzenlemenin biçimlendirilmesindeki güçlük ifade edilmiştir.⁵²⁰ 1982 BMDHS'de karasularının sınırlandırılmasına ilişkin olarak eşit uzaklık- özel durumlar kuralının tekrarlanmış

⁵¹⁸ ACER (2008), s. 3, AÇIKGÖNÜL, s. 119.

⁵¹⁹ EVANS (1989), s. 143. BAŞEREN (2005), s. 167. BÖLÜKBAŞI, s. 361-362. O'CONNELL (1984), s. 716-717.

⁵²⁰ TOLUNER, s. 82.

olması sınırlandırmada hakça ilkelerin reddedilmesi anlamına gelmemektedir.⁵²¹ Özel durumların dikkate alınması gerekliliği, eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasının ortaya çıkaracağı hakçalığa aykırı sonuçların önlenmesi amacını taşır ve sınırlandırmayla ilgili düzenin ayrılmaz unsurudur.⁵²² Bununla birlikte, Yunanistan'ın eşit uzaklık yönteminin özel durumlar dikkate alınmaksızın uygulanmasını ve adaların da anakara ülkesi gibi esas alınmasını açıkça öngören önerisi Konferans'ta etkin olmamıştır.⁵²³

Her bir adanın sahip olacağı etki, bölgenin tüm ilgili koşulları dikkate alınarak hakça ilkelere uygun olarak belirlenmektedir.⁵²⁴ Bir adaya tam etki tanınması halinde, bu etki dolayısıyla anakara coğrafyası birbirine benzer olan taraflar bakımından orantısız sonuçlar doğuyorsa bu adanın tam etki yerine sınırlı etkiye sahip olması veya ihmal edilmesi gerekmektedir.⁵²⁵

Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davalarında UAD, doğanın eşit muamele ettiği devletlerin coğrafyasının tamamen yeniden şekillendirilmesinin söz konusu olamayacağını belirtmiştir. Bu bağlamda hakkaniyete aykırı ve orantısız sonuçlar doğurabilecek önemsiz özelliklerin etkisinin azaltılması hususunda mahkemelerce önlem alınmasının gerektiğini bildirmiştir.⁵²⁶ Adalar, somut uyuşmazlığın özelliklerine göre bu önemsiz özellikler kapsamına girebilmektedir. Benzer bir değerlendirme Romanya- Ukrayna Davası'nda yapılmış ve Ukrayna'ya ait Serpents Adası'na etki tanımının Ukrayna kıyılarına olağanüstü bir etki tanımak olacağı ve

⁵²¹ **TOLUNER**, s. 82-83.

⁵²² **TOLUNER**, s. 83.

⁵²³ A/CONF.62/C.2/L.22, Official Records, Vol. III, s. 220; A/CONF.62/C.2/L.50, Official Records, Vol. III, s. 227.

⁵²⁴ **EVANS (1989)**, s. 141.

⁵²⁵ **ACER (2008)**, s. 6.

⁵²⁶ North Sea Continental Shelf Cases, para. 91.

bunun da coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi anlamına geldiği ifade edilmiştir.⁵²⁷ UAD, bu orantısız ve hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuran etkinin ortadan kaldırılması için özel bir usulün varlığından söz etmemektedir.

Anakarasından açıkta ve uyuşmazlık tarafı diğer devletin kıyılarına yakın konumlanmış adaların da kapatma etkisi yapabileceği öğretilde belirtilmekte ve bu durumlarda adaların etkilerinin sınırlandırılması veya ihmal edilmesi gerektiği belirtilmektedir.⁵²⁸ UAD de, Nikaragua- Kolombiya Davası'nda, adalara tanınacak etkinin belirlenmesinde “orantılılık” ve “kesmeme” ilkelerini esas almıştır.⁵²⁹ UAD, bu kararında anakaraların adalar karşısında üstünlüğe sahip olduğunu bildirmiş⁵³⁰ ve kesmeme ilkesi kapsamında, anakaranın adalar tarafından bloke edilmemesi gerektiğini belirtmiştir.⁵³¹

Ege kıta sahanlığı uyuşmazlığı bakımından da “orantılılık” ve “kesmeme” ilkeleri, özellikle Doğu Ege'deki Yunanistan'a ait adaların kıta sahanlığına sahip olmamalarını gerektirmektedir. Adalara tanınan 6 deniz mili genişliğindeki karasuları nedeniyle, Yunanistan Ege Denizi'nin Türkiye'ye oranla önemli bir kısmı elinde bulundurmaktadır.⁵³² Doğu Ege Adalarına kıta sahanlığı tanındığında, Yunanistan ile Türkiye arasındaki oran, Yunanistan lehine 4:1 olacaktır.⁵³³ Böylelikle,

⁵²⁷ Romania v. Ukraine, para. 149.

⁵²⁸ **BÖLÜKBAŞI**, s. 376.

⁵²⁹ **AÇIKGÖNÜL**, Yunus Emre: “Nikaragua/Kolombiya Kararı Işığında Doğu Akdeniz'deki Yetki Alanlarının Sınırlandırılması”, Ortadoğu, Kasım-Aralık, C.6, S. 65, s. 69. <http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/20141128_17yunusemre.pdf>, (15.02.2015).

⁵³⁰ Territorial and Maritime Dispute, (Nicaragua v. Colombia), Judgment of 19 November 2012, ICJ Reports 2012, para. 215, 238. (Dava, metin içinde Nikaragua-Kolombiya Davası olarak anılacaktır.) **AÇIKGÖNÜL (2015)**, s. 68.

⁵³¹ Nikaragua-Kolombiya Davası, para. 236.

⁵³² **TOLUNER**, Sevin: “Some Reflections on the Interrelation of the Aegean Sea Disputes”, **ÖZTÜRK**, Hüseyin (Ed.), The Aegean Sea, 2000, s. 121-138.

⁵³³ **DYKE**, Jon M. Van: “The Interconnected Aegean Sea Disputes”, **ÖZTÜRK**, Bayram/ **ALGAN**, Nesrin (Ed.), *in* Problems of Regional Seas, 2001, s. 194.

Türkiye'nin fiilen kıta sahanlığına sahip olması imkanı ortadan kalkacak⁵³⁴ ve Türkiye'nin kıyı uzunluğu ile deniz alanı arasında hakçılığa aykırı bir orantısızlık oluşacaktır. Adalara kıta sahanlığı verilmesi, Türkiye kıyılarını önünü de kapatacak, kesmeme/kapatmama ilkesine de açıkça ters düşecektir. Uluslararası yargı kararlarında ifade edildiği üzere anakaralara adalar karşısında üstünlük tanınmaktadır. Türkiye anakarası da Yunanistan'a ait adalar karşısında üstün konumdadır. Sınırlandırmanın hakça sonuca ulaşabilmesi için Ege adalarının büyük çoğunluğunun sınırlandırmada ihmal edilmesi gerektiği ifade edilebilir.⁵³⁵

C. COĞRAFI ÇERÇEVE

Sınırlandırılacak alanda bulunan adalara tanınacak etkinin belirlenmesi, sınırlandırma sürecinin bir parçasını oluşturmakta ve sınırlandırılacak alandaki tüm ilgili koşulların dikkate alınmasını gerektirmektedir. Adalara tanınacak etkinin belirlenmesinde coğrafi koşullar gibi coğrafi olmayan koşullar da etkili olabilmektedir.⁵³⁶ Coğrafi koşullara, kıyı uzunlukları⁵³⁷, anakara kıyılarının iç bükey veya dışbükey oluşu⁵³⁸ örnek verilebilir.⁵³⁹

Kıyı uzunluklarının dikkate alındığı bir dava, UAD tarafından karara bağlanan Danimarka- Norveç Davası'dır. UAD, bu davada, Grönland ile Jan Mayen kıyıları arasında eşit uzaklık yöntemini uygulamış ve ardından kıyı uzunlukları

⁵³⁴ ACER (2002), s. 76.

⁵³⁵ ACER (2002), s. 76.

⁵³⁶ EVANS (1989), s. 141.

⁵³⁷ The UK- France Arbitration, para. 196.

⁵³⁸ The Gine- Gine Bissau Arbitration, para. 103-108.

⁵³⁹ EVANS (1989), s. 134.

arasındaki farkı gözeterek bu hattı ayarlamıştır.⁵⁴⁰ UAD'nin belirttiği gibi kıyı uzunluklarının dikkate alınması halinde yapılacak ayarlama, kıyı uzunlukları arasındaki oranın matematiksel ve doğrudan uygulaması şeklinde gerçekleşmemektedir.⁵⁴¹

Devletlerin karşılıklı veya bitişik oluşuna göre de adalara tanınacak etki değişebilmektedir. Aynı şekilde, sınırlandırılacak alanın yarı kapalı deniz oluşu da önem arz edebilmektedir. Tunus- Libya Davası'nda da UAD, adalara tanınacak etkinin bölgenin tüm ilgili özellikleri dikkate alınarak belirlenmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁵⁴²

Adalara tanınacak etkinin değerlendirilmesinde, coğrafi çerçevenin önemli etkiye sahip olduğu, bu kapsamda da devletlerin bitişiklik veya karşılıklılık durumları ile sınırlandırılacak alanın kapalı veya yarı kapalı deniz olmasının öne çıktığı belirtilebilir.

1. Devletlerin Bitişiklik veya Karşılıklılık Durumu

Adaların etkilerinin azaltılmasına, uyuşmazlık tarafı devletlerin bitişik olduğu durumlarda, karşılıklı olmalarına kıyasla daha sıklıkla başvurulmaktadır.⁵⁴³ Bunun nedeni, bitişik kıyıları arasındaki sınırlandırmalarda, kıyıya yakın çok küçük bir adanın eşit uzaklık hattını önemli ölçüde etkileyebilmesidir.

⁵⁴⁰ **PRESCOTT**, Victor/ **TRIGGS**, Gillian: *"Islands and Rocks and Their Role in Maritime Delimitation"*, COLCON, David A.; SMITH, Robert V., in *International Maritime Boundaries C.5*, Brill, 2005, s. 3265.

⁵⁴¹ **PRESCOTT/ TRIGGS**, s. 3265.

⁵⁴² *Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya*, para. 129.

⁵⁴³ *Nicaragua v. Honduras*, para. 300-302, *Tunus v. Libyan Arab Jamahiriya*, para. 128-129, *Canada v. United States of America*, para. 222.

Romanya- Ukrayna Davası'nda UAD, mevcut coğrafi biçimi dikkate alarak Serpents Adası'na güney yönünde Ukrayna anakarasının sahip olduğunun ötesinde kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanı tanımamıştır.⁵⁴⁴ UAD, Serpents Adası'na sadece 12 deniz millik karasuları alanı tanımıştır.⁵⁴⁵ Bitişik kıyıların söz konusu olduğu Nikaragua- Honduras Davası'nda da UAD, Honduras'a ait dört ada (Bobel Cay, Savana Cay, Port Royal Cay, South Cay) ile Nikaragua'ya ait Edinburgh adalarına yalnızca 12 deniz millik karasuları alanı tanımıştır.⁵⁴⁶

Bangladeş- Myanmar Tahkimi'nde, Hakemlik Mahkemesi, St. Martin Adası'na verilecek etkiyi belirlerken anılan adanın konumundan ötürü, Myanmar kıyısının önünün kapanmasına (*bloke olmasına*) ve sınırlandırma hattının kabul edilemez şekilde bozucu etkisinin olacağına işaret etmiş ve adanın bozma etkisinin sahilin 12 deniz mili ötesine uzanan eşit uzaklık hattı üzerinde kayda değer biçimde artacağını belirtmiştir⁵⁴⁷ ve bu gerekçeyle 12 deniz mili ötesinde kalan kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırılmasında St. Martin Adası'nın ihmal edilmesine karar vermiştir.⁵⁴⁸

⁵⁴⁴ Romania v. Ukraine, para. 198. **AÇIKGÖNÜL (2012)**, s. 125.

⁵⁴⁵ **AÇIKGÖNÜL (2012)**, s. 125.

⁵⁴⁶ Nicaragua v. Honduras, para. 302. Devletlerin kıyılarının bittiği noktadan çizilebilecek hat üzerinde konumlanan Honduras'a ait dört ada ile Nikaragua'ya ait adaya 12 deniz mililik karasuyu tanınması neticesinde bu bölgedeki Nikaragua ve Honduras'ın karasularında bir örtüşme meydana gelmiş ve UAD, adalar arasında eşit uzaklık hattı çizerek ayrıca bu alanı sınırlandırmıştır. Nicaragua v. Honduras, para. 304.

⁵⁴⁷ Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary Between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal, (Bangladesh/Myanmar), Judgment of 14 March 2012, para. 318, < https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_16/C16_Judgment_14_03_2012_rev.pdf>, (10.02.2015). Dava, metin içinde Bangladeş-Myanmar Davası olarak anılacaktır.

⁵⁴⁸ Bangladesh/ Myanmar, para. 319.

2. Sınırlandırılacak Alanın Kapalı veya Yarı Kapalı Deniz Olması

1982 BMDHS'nin 122. maddesinde yarı kapalı ve kapalı denizler, "...iki veya daha çok devlet tarafından etrafi çevrilmiş ve başka bir denize veya okyanusa dar bir çıkışla bağlanan veya tamamen veya esas itibariyle, iki veya daha fazla sayıdaki kıyı devletinin karasuları ve münhasır ekonomik bölgesinden oluşan bir körfez, havza veya deniz"⁵⁴⁹ şeklinde tanımlanmıştır. Kapalı veya yarı kapalı bir denize kıyısı olan devletler, sözleşme gereği kendilerine ait olan hakların kullanılmasında ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinde aralarında iş birliğinde bulunmalıdırlar.⁵⁵⁰

Sınırlandırılacak alanın yarı kapalı bir deniz olması, UAD tarafından Libya-Malta Davası'nda dikkate alınmıştır. Bu davada, genel coğrafi çerçeve belirlenirken Malta⁵⁵¹, yarı kapalı bir denizde oldukça küçük bir olgu olarak değerlendirilmiştir.⁵⁵² Bu davada, Malta'nın ada devleti olması farklı değerlendirilmesini gerektirmiştir. UAD, Malta'nın bir başka devletin egemenliği altında olsaydı etkisinin farklı olacağını vurgulamıştır.⁵⁵³

Sınırlandırılacak alanın kapalı bir deniz olmasıysa Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında dikkate alınmıştır. Ancak UAD yaptığı değerlendirmede Karadeniz'in kapalı deniz olma özelliğinin geçici eşit uzaklık hattının düzeltilmesini gerektiren bir durum olmadığına karar vermiştir.⁵⁵⁴

⁵⁴⁹ Gayriresmi çeviri için bkz. GÜNDÜZ, s. 254.

⁵⁵⁰ 1982 BMDHS, m. 122.

⁵⁵¹ Malta adası, siyasi özelliği bakımından bağımsız bir devlet olmakla, çalışmanın konusunu teşkil eden belirli bir sınırlandırma alanında uyumsuzluk tarafı devletlerden birinin egemenliği altındaki adalardan ayrılır ve anakara olarak değerlendirilir.

⁵⁵² Libyan Arab Jamahiriya v. Malta, para. 71.

⁵⁵³ Libyan Arab Jamahiriya v. Malta, para. 42.

⁵⁵⁴ Romania v. Ukraine, para. 177-178.

Türkiye Cumhuriyeti de, Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığına ilişkin ikili görüşmelerde Ege Denizi'nin yarı kapalı bir deniz olma özelliğinin özel durumların tipik bir örneği olduğunu belirtmiştir.⁵⁵⁵

Türkiye Cumhuriyeti'nin, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı kapsamında sunduğu yarı kapalı denizlerde adaların deniz alanlarının taraflarca kararlaştırılması önerisi kabul edilmemiştir.⁵⁵⁶ Deniz hukuku sözleşmelerinde, kapalı veya yarı kapalı denizlerde adaların varlığı halinde uygulanacak istisnai bir hüküm yer almamakla birlikte, devletlerarası uygulamada ve öğretilerde bu durumdaki adalara tanınacak etkinin farklı değerlendirilmesi ve sınırlanması gerektiği kabul edilmektedir.⁵⁵⁷

Sınırlandırmanın hakça sonuca ulaşması gereği kapsamında yarı kapalı denizlerde, adalara sınırlı etki verilebilecek veya hiç etki tanınmayabilecektir. Söz konusu uygulamanın evrensel bir kuralın sıkı sıkıya uygulanmasından ziyade bölgesel unsurların rolünü desteklediği ifade edilmektedir.⁵⁵⁸

D. ADANIN ÖZELLİKLERİ

1. Coğrafi Konum

Bir adanın coğrafi konumunun sahip olacağı deniz alanlarına etkisinin belirlenmesinde temel hususlardan biri olduğu kabul edilmektedir. Özellikle kıta sahanlığı sınırlandırmalarında adaların ana kara ülkesine veya diğer bir devlet

⁵⁵⁵ ICJ Pleadings, Aegean Sea Continental Shelf, s. 24.

⁵⁵⁶ A/CONF.62/C.2/L.55/article 5.

⁵⁵⁷ WEIL, s. 229. BAŞEREN (2005), s. 169. BÖLÜKBAŞI, s. 362.

⁵⁵⁸ ÖZBEK (2001), s. 169-170.

ülkesine yakınlıkları gerek uluslararası yargı kararlarında gerek öğretide göz önünde bulundurulması gerekli bir durum olarak değerlendirilmektedir.⁵⁵⁹

Öğretide, kimi yazarlar, devletlerin aralarında akdettikleri sınırlandırılma anlaşmalarını ve uluslararası yargı kararlarını inceleyerek deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların sahip oldukları etkileri adaların coğrafi konumlarına göre kategorize ederek incelemektedirler. **Bowett**, adaların etkilerini, doğru tarafta bulunan, yanlış tarafta bulunan ve eşit uzaklık hattı yakınında bulunan adalar olmak üzere üç kategoriye ayırarak açıklamaktadır.⁵⁶⁰ **Acet** ise, konumlarına göre adaları doğru taraftaki, yanlış taraftaki, eşit uzaklık hattı yakınındaki ve deniz aşırı adalar olmak üzere dört grupta incelemektedir.⁵⁶¹ **Bölükbaşı** ise, adaların coğrafi konumlarına göre etkilerini dört kategoride toplar ve egemenliği altında olduğu devletin anakara kıyısına son derece yakın konumlanmış adalar, egemenliği altında olduğu devletin anakarasından açıkta; fakat eşit uzaklık hattı yakınında konumlanmamış adalar, eşit uzaklık hattı üzerinde veya yakınında konumlanmış adalar ve egemenliği altında olduğu devletin anakarasından açıkta ve bir başka devletin kıyılarına yakın konumlanmış adalardan söz etmektedir.⁵⁶² Çalışmada adaların coğrafi konumlarına göre etkileri, Bölükbaşı'nın yaptığı ayırım esas alınarak değerlendirilecektir.

Normal koşullar altında ve hakça sonucu sağlayabildiği takdirde, anakaraya son derece yakın konumlanmış ve adeta anakaranın bir parçası gibi kabul edilebilen adalara tam etki tanınabilmektedir.⁵⁶³ Bu türden adalar, eşit uzaklık çizgisinin

⁵⁵⁹ **PAZARCI**, s. 299.

⁵⁶⁰ **BOWETT (1991)**, s. 132.

⁵⁶¹ **ACER (2008)**, s. 3.

⁵⁶² **BÖLÜKBAŞI**, s. 372-376.

⁵⁶³ **ACER (2008)**, s. 3.

saptanmasında esas nokta olarak kullanılacakları gibi koşulları sağladıkları takdirde düz esas hatların çiziminde de esas nokta olarak kullanılabilirler.

Bu kapsamda değerlendirilebilmesi bakımından bir adanın anakara kıyısına uzaklığının ne kadar olması gerektiğine dair öğretide bir görüş birliği bulunmamaktadır.⁵⁶⁴ Kimi yazarlar, anakaranın karasuları içinde bulunan adalara tam etki tanınabileceğini ileri sürmektedirler.⁵⁶⁵ Ancak, Tunus-Libya Davası'nda, anakarasından 11 deniz mili açıktaki bulunan Kerkennah Adası'na yarım etki tanınması⁵⁶⁶ ve Libya-Malta Davası'nda, Malta kıyısına son derece yakın olan Malta'ya ait Filfila Adası'nın esas nokta olarak değerlendirilmemesi⁵⁶⁷ ve ihmal edilmesi karşısında bu görüşün kabulü mümkün görünmemektedir.

Anakara kıyısına son derece yakın konumlanmış olan adalara tam etki tanınması yönünde yerleşik ve her somut olayda tatbik edilebilir bir kural da mevcut değildir.⁵⁶⁸

Egemenliği altında bulunduğu devletten açıktaki; fakat eşit uzaklık çizgisi yakınında veya üzerinde konumlanmamış adalar doğru taraftaki adalar olarak ifade edilmektedir. Bu türden adaların anakaralarına ne kadar uzaklıkta bulunmaları gerektiği konusunda öğretide herhangi bir uzlaşma bulunmadığı gibi devletlerarası uygulamada da yerleşik bir ölçüt mevcut değildir.⁵⁶⁹ Doğru taraftaki bu adalara tam etki tanınması, sınırlandırma hattı üzerinde bir takım potansiyel bozucu etkiler

⁵⁶⁴ **BÖLÜKBAŞI**, s. 372.

⁵⁶⁵ **BOWETT (1978)**, s. 22.

⁵⁶⁶ Tunusia v. Libyan Arab Jemahiria, para. 127, 129.

⁵⁶⁷ Libyan Arab Jamahiria v. Malta, para. 64.

⁵⁶⁸ **BÖLÜKBAŞI**, s. 373.

⁵⁶⁹ **BÖLÜKBAŞI**, s. 373.

yaratabilmektedir. Bu adaların etkilerinin belirlenmesinde boyutları, genel coğrafi çerçeve içindeki konum ve önemleri dikkate alınabilmektedir.⁵⁷⁰

Eşit uzaklık çizgisi üzerinde veya yakınında bulunan adaların sınırlandırma hattı üzerinde bozucu etkileri olabileceği genellikle kabul edilmektedir. Eşit uzaklık hattı üzerinde, uyumsuzluk taraflarının her ikisinin de adalarının bulunması halinde, bu adalara tam etki tanınabilmekte ve adaların etkilerinin dengelemesi sağlanabilmektedir. Örneğin, Eritre- Yemen Tahkimi'nde, Yemen'e ait Hanish Adalar Grubu ile Eritre'ye ait Güneybatı Kayalıklarına karasuları bakımından tam etki vermiştir.⁵⁷¹ Her iki ada grubu, tarafların anakaralarının arasındaki eşit uzaklık hattı üzerinde konumlanmıştır ve karasuları sınırlandırması açısından anakaralarıyla aralarındaki mesafe 24 deniz milinden fazladır. Hakem Mahkemesi, bu davada adaların coğrafi çerçeve içindeki konumlarını dikkate almış ve bu adaları esas nokta olarak kullanmıştır.⁵⁷²

Eşit uzaklık çizgisi üzerinde veya yakınında taraflardan yalnız birinin adalarının bulunması halindeyse eşit uzaklık çizgisi bu adalar ihmal edilerek çizilmekte ve bu adaların etkisinin azaltılması yoluna gidilmektedir.⁵⁷³ Bu türden adalara sınırlı etki tanınmakta ve/veya bu adalar çevrelenmektedir. Değerlendirmede, adanın büyüklüğü ve coğrafi çerçeve içindeki konum ve önemi dikkate alınabilmektedir.⁵⁷⁴

Bir başka devletin kıyılarına yakın olmayan; fakat anakaralar arasındaki eşit uzaklık çizgisinin yine de diğer devlete yakın kısmında yer alan adaların durumu da tartışılmaktadır. Öğretide, Katar- Bahreyn Davası'nda Quitat Jaradah Adası bu

⁵⁷⁰ **BÖLÜKBAŞI**, s. 374.

⁵⁷¹ The Eritrea- Yemen Arbitration, para. 158.

⁵⁷² The Eritrea- Yemen Arbitration, para. 158-159.

⁵⁷³ **BÖLÜKBAŞI**, s. 374.

⁵⁷⁴ **BÖLÜKBAŞI**, s. 375.

duruma örnek gösterilmektedir.⁵⁷⁵ Quitat Jaradah, eşit uzaklık çizgisi civarındaki konumu, küçük ve insanların oturmasına elverişsiz bir yapıda olması özellikleri göz önünde bulundurularak sınırlandırmada ihmal edilmiştir.⁵⁷⁶

Anakaralarından açıkta ve bir başka devletin kıyılarına yakında konumlanmış adaların sınırlandırma hattı üzerindeki potansiyel bozucu etkileri çok daha fazla olabilmektedir. Bu adalar, eşit uzaklık çizgisinin yanlış tarafında ve uyuşmazlık tarafı diğer devletin kıyılarının yakınında konumlanmaktadır. Bu türden adalara tam etki tanınması, kapatma etkisi yaratarak sınırlandırmanın hakça sonuca ulaşmasını engelleyebilecek niteliktedir. Bu tür adalara sınırlı etki verilebileceği gibi hiç etki tanınmaması da söz konusu olabilmektedir.

Birleşik Krallık- Fransa Tahkimi'nde, "*Birleşik Krallık'tan coğrafi olarak kopuk*" ve "*yanlış taraftaki*" Kanal Adaları'nın⁵⁷⁷ tarafların anakara kıyılarının yaklaşık olarak eşitliği sebebiyle var olan coğrafi durumlar dengesini bozdukları için özel durum teşkil ettikleri kabul edilmiştir.⁵⁷⁸ Söz konusu adalar, eşit uzaklık hattının belirlenmesinde esas nokta olarak kullanılmayıp cep bölgeler içinde bırakılmıştır. Bu durumun Ege Denizi'nin orta ve kuzey bölümlerindeki Yunan adalarını hatırlatmakta olduğu ifade edilmektedir.⁵⁷⁹ Buna karşılık, Fransa ile Kanada arasındaki sınırlandırma davasında, Kanada'nın kıyılarına yakın konumlanan Fransa'ya ait St. Pierre ve Miquelon adaları yalnızca kısmen cep bölgeler içinde bırakılmıştır. Bu iki davada adalara farklı etki tanınmasının bir nedeni Manş Denizi dar bir deniz olmasına karşılık Atlantik Okyanusu'nun açık sularının hakça sonuca

⁵⁷⁵ ACER (2002), s. 71.

⁵⁷⁶ Qatar v. Bahrain, para. 219.

⁵⁷⁷ The UK- France Arbitration, para. 183.

⁵⁷⁸ The UK- France Arbitration, para. 196-197.

⁵⁷⁹ ÖZBEK (2004), s. 140.

ulaşılabilmesi için daha geniş imkan tanımasıdır.⁵⁸⁰ Bir diğer neden ise, St. Pierre ve Miquelon adalarının sınırlandırılacak alanda Fransa'nın haklarını yaratan yegane kıyıları olması, buna karşılık Manş Denizi'nde kıyıları yaklaşık olarak eşit bir ilişki içinde olan devletlerin söz konusu olmasıdır.⁵⁸¹

Sınırlandırmada adaların ihmal edildiği de görülmektedir. Örneğin, Katar-Bahreyn Davası'nda, Fasth-al Jarim Adası genel coğrafi çerçeve içinde, kıyıya uzaktaki konumu nedeniyle bozucu etki yaratacağı gerekçesiyle ihmal edilmiştir.⁵⁸²

Romanya- Ukrayna Davası'nda, Romanya, Ukrayna'ya ait Serpents Adası'nın Kırım sahiline uzaklığı nedeniyle, karşılıklı sahiller arasındaki sınırlandırmada rol oynayamayacağını ifade etmiştir.⁵⁸³ UAD ise Serpents Adası'na ilişkin değerlendirmesinde Malta'ya bağlı Filfila Adası'na ve Katar- Bahreyn Davası'ndaki Qit'at Jaradah Adasına atıfta bulunarak Serpent Adasını ilgili kıyının genel uzanımının bir parçası olmadığı gerekçesiyle esas nokta olarak kullanmamıştır.⁵⁸⁴ **Başeren**, Ukrayna'nın teziyle Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınırlandırma uyuşmazlıklarında Yunanistan'ın tezinin son derece benzer olduğu ifade etmektedir. Bu sebeple, Ege Denizi'nde yanlış tarafta konumlanmış Yunanistan adalarına da kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge deniz alanlarının tanınmaması ve bu adaların çevrelenmesinin uluslararası hukuka uygun olacağını belirtmektedir.⁵⁸⁵ Nikaragua- Kolombiya Davası'nda da yanlış tarafta ve kendi

⁵⁸⁰ The UK- France Arbitration, para. 200.

⁵⁸¹ The UK- France Arbitration, para. 200.

⁵⁸² Qatar v. Bahrain, para. 248.

⁵⁸³ **BAYILLIOĞLU (2010)**, s. 28.

⁵⁸⁴ Romania- Ukraine, para. 185. **BAYILLIOĞLU (2010)**, s. 30.

⁵⁸⁵ **BAŞEREN (2012)**, s.61- 62.

anakarasından uzakta bulunan adaların sınırlı bir deniz alanına sahip olmaları gerektiği kabul edilmiştir.⁵⁸⁶

Maine Körfezi Davası'nda da Seal Adası'nın körfezin girişinde yer alması ve genel coğrafi çerçeve içindeki konumu, verilecek etkinin belirlenmesinde dikkate alınmıştır.⁵⁸⁷

Adaların etkisinin belirlenmesinde coğrafi konumun tek başına dayanak yapılması mümkün değildir. Ancak yanlış tarafta ve uyuşmazlık tarafı diğer devletin kıyılarına daha yakın konumlanmış olan adaların etkilerinin genellikle sınırlandırıldığı veya bu adalara hiç etki tanınmadığı söylenebilecektir.

2. Yüzölçümü

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında küçük coğrafi yapıların genellikle bozucu, orantısız ve çarpık etkiler yarattığı kabul edilmektedir. Ancak kimi durumlarda bu tür yapılar, sınırlandırma hattının ayarlanması işlevine sahip olabilmektedirler.

UAD, Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davalarına ilişkin kararında, adacıkların, kayalıkların ve diğer küçük kıyı özelliklerinin orantısız, bozucu ve çarpık etkilerinin giderilmesi için bu faktörlerin ihmal edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁵⁸⁸ UAD, Libya- Malta Davası'nda da, adacıkların, kayalıkların ve diğer küçük kıyı özelliklerinin orantısız ve çarpık etkilerinin giderilmesi için önlem alınması

⁵⁸⁶ Nicaragua v. Colombia, para. 215, 238.

⁵⁸⁷ Canada v. United States of America, para. 222.

⁵⁸⁸ North Sea Continental Shelf Cases, para. 57.

gerektiğine vurgu yaparak Malta'ya ait ve Malta kıyılarına yakın konumlanmış olmasına karşın Filfila Adası'nı ihmal etmiştir.⁵⁸⁹

Romanya- Ukrayna Davası'nda, UAD, Ukrayna'ya ait ve bitişik kıyılara sahip bu iki devlet arasında, Ukrayna kıyılarından yaklaşık 20 deniz mili uzaklıkta bulunan yüzölçümü 0,17 km² ve çevresi 2000 m olan⁵⁹⁰ Serpents Adası'nı sınırlandırmada dikkate almamıştır. UAD, bu kararını Serpents Adası'nın boyutunun küçüklüğü ve Ukrayna kıyısından yaklaşık 20 deniz mili mesafede olması dolayısıyla kıyının bir parçası olarak kabul edilemeyeceği ile gerekçelendirmiştir.⁵⁹¹

Birleşik Krallık- Fransa Tahkimi'nde, Hakem Mahkemesi, küçük bir adanın büyük bir adayla aynı ölçüde olmasa da yakınındaki anakara ülkesinin doğal uzantısını kapatma (*block*) sorununu yaratabileceğini belirtmiştir.⁵⁹²

Bir adanın boyutu, verilecek etkinin belirlenmesinde dikkate alınan tek özellik değildir. Yüzölçümü bakımından büyük bir adaya da sınırlı etki tanınabildiği veya hiç etki tanınmadığı görülmektedir. UAD, Tunus- Libya Davası'nda, oldukça büyük ve meskun bir ada olan Jerba Adası'nı hem kıyı hattının genel yönünün belirlenmesinde göz ardı etmiş hem de diğer başka mülahazaların bu adanın etkisinden daha baskın olması nedeniyle bu adaya hiçbir etki tanımamıştır.⁵⁹³

Coğrafi konumla yüzölçümünün birlikte değerlendirildiği Birleşik Krallık- Fransa Tahkimi'nde, Hakem Mahkemesi, Manş Denizi'ndeki Fransa kıyılarına çok yakın fakat Birleşik Krallık anakarasının kıyılarına çok uzak konumlanmış olan Kanal Adaları'nın cep bölge içinde bırakılmasına karar vermiştir. Ancak, Fransa'nın bu adalara 6 deniz mili genişlikte deniz alanı bırakılması istemini adaların büyüklüğü

⁵⁸⁹ Libyan Arab Jemahiria- Malta Davası, para. 64.

⁵⁹⁰ Romania v. Ukraine, s. 13, para. 16.

⁵⁹¹ Romanya- Ukrayna Davası, s. 65, para. 185 ve 187.

⁵⁹² **TOLUNER**, s. 216.

⁵⁹³ Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya, para. 120 ve 79.

ve önemiyle bağdaşmaz bulmuştur. Kanal Adaları'na 12 deniz mili genişliğinde deniz alanı tanımıştır.⁵⁹⁴

Katar- Bahreyn Davası'ndaysa Quitat Jaradah Adası'na ve yüzölçümü de dikkate alınarak Hawar Adası'na farklı etkiler tanınmıştır. UAD, Qitat Jaradah esas nokta kabul edilir ve eşit uzaklık hattı buna göre çizilirse çok önemsiz bir deniz unsuruna kendi özellikleriyle orantısız bir etki tanınmış olacağını belirtmiştir.⁵⁹⁵ Bahreyn'e ait Hawar Adası'naysa karasuları bakımından tam etki tanımıştır. Öğretide, UAD'nin Hawar Adasına tam etki tanırken bu adanın sınırlandırma alanındaki en büyük ada olduğunu dikkate almış olabileceği ifade edilmektedir.⁵⁹⁶

Maine Körfezi Davası'nda ise, 2,5 deniz mili uzunluğunda olan Seal Adasının boyutu da dikkate alınarak ihmal edilemeyeceğine ve yarım etki tanınmasına karar verilmiştir.⁵⁹⁷

Bitişik devletlerin söz konusu olduğu Nikaragua- Honduras Davası'nda, son derece küçük boyutlardaki adalar⁵⁹⁸ arasında sınırlandırma yapılmıştır. Adaların somut uyuşmazlıkta özel durum olarak değerlendirilmemiştir. Bunun nedeni, anakaralar ile adalar arasında bir sınırlandırmanın söz konusu olmayışıdır. UAD, Edinburgh Cay ile bu adanın kuzeyinde bulunan Savana Cay dışındaki Honduras'a ait adalar arasında çizdiği geçici eşit uzaklık çizgisini değiştirmesini gerektirecek özel durumlar bulunmadığını gerekçe göstererek⁵⁹⁹ kesinleştirmiştir.⁶⁰⁰

⁵⁹⁴ The UK- France Arbitration, para. 202

⁵⁹⁵ Qatar v. Bahrain, para. 219. Katar kıyıları ile Hawar adaları arasında dar, sığ ve seyrüsefere uygun olmayan bir kanal bulunmaktadır. UAD, Katar'ın zararsız geçiş hakkının korunabilmesi için Bahreyn'in Hawar Adası ile Bahreyn egemenliği altında olan diğer adalarını esas nokta olarak kullanarak düz esas hat uygulaması yapamayacağına ve bu suları iç sular rejimine tabi tutamayacağına hükmetmiştir. Qatar v. Bahrain, para. 223.

⁵⁹⁶ **BAYILLIOĞLU (2011)**, s. 204.

⁵⁹⁷ Canada v. United States of America, para. 222.

⁵⁹⁸ Bölgede bulunan bu adalar, Honduras'a ait Bobel Cay, Savana Cay, Port Royal Cay ve South Cay adaları ile Nikaragua'ya ait Edinburgh Cay'dir.

⁵⁹⁹ Nicaragua v. Honduras, para. 304.

Uluslararası yargı kararlarında, küçük adalara diğer devletin anakarasının deniz alanlarını sınırladığı durumlarda, deniz alanı tanınmamaktadır. Ege’de yapılacak olası bir sınırlandırmada, uluslararası yargı kararlarına paralel olarak küçük ve önemsiz adaların ihmal edilmesi gerekmektedir.⁶⁰¹

3. Nüfus

Adanın meskun olup olmadığı ve meskun olmaya elverişliliği, uluslararası yargı kararlarında adaya tanınacak etkinin belirlenmesinde dikkate alınan bir diğer husustur.

1982 BMDHS’de insanların oturmasına elverişli olma ölçütü kabul edilmeden önce de küçük ve gayri meskun adaların anakaraya bir “*portico*” oluşturmadığı sürece deniz alanı hak ve yetkisi yaratamaması ilkesinin uluslararası hukukta kabul edilmektedir.⁶⁰²

Maine Körfezi Davası’nda UAD, yıl boyunca yaşayan nüfusa sahip Seal Adası’na büyüklüğü ve coğrafi konumunu da dikkate alarak yarım etki tanımıştır.⁶⁰³ Bangladeş- Myanmar Davası’nda, St. Martin Adası’nın ekonomik özelliğine ek olarak nüfusu da dikkate alınmış ve karasularının sınırlandırması bakımından özel durum teşkil etmeyeceği kararlaştırılmıştır. St. Martin Adası, Katar- Bahreyn Davası’ndaki herhangi bir nüfusa ve bitli örtüsüne sahip olmayan Qitat Jaradah ile

⁶⁰⁰ Nicaragua v. Honduras, para. 305.

⁶⁰¹ **DYKE (2001)**, s. 195.

⁶⁰² **GOLDIE**, s. 247-250.

⁶⁰³ Canada v. United States of America, para. 222.

kıyaslanmıştır. Qitat Jaradah'a herhangi bir deniz alanı tanınmazken St. Martin'in özellikleri dolayısıyla aynı şekilde değerlendirilemeyeceği ifade edilmiştir.⁶⁰⁴

Eritre- Yemen Tahkimi'nde, Jabal-al-Tayr Adası ve Zubayr Adalar grubuna kıraç ve barınacak yerden yoksun olmaları ve oldukça açıktaki konumları nedeniyle sınırın belirlenmesinde hiçbir etki tanınmamıştır.⁶⁰⁵ Buna karşın, Eritre'ye ait Dahlak Adalarının kayda değer bir nüfusa sahip olduğu da belirtilerek⁶⁰⁶ kıyının ayrılmaz bir parçasını teşkil ettiği ifade edilmiş ve Dahlak Adaları esas nokta olarak kullanılmıştır.⁶⁰⁷

4. Ekonomik Özellik

Adalara tanınacak etkinin belirlenmesinde temel arz etmemekle birlikte, ekonomik yaşamı bulunan adalar, hiç sahip olmayanlara kıyasla ait oldukları devlet ve sınırlandırma açısından daha fazla öneme sahiptir.⁶⁰⁸

Birleşik Krallık- Fransa Tahkimi'nde, Hakem Mahkemesi, Kanal Adalarının tarımsal ve ticari olarak ekonomik yönüne dikkat çekmiştir.⁶⁰⁹ Öğretide, Kanal Adaları'nın ihmal edilmemesinin bir gerekçesi olarak ekonomik özellikleri gösterilmektedir.⁶¹⁰ Bangladeş- Myanmar Davası'nda, St. Martin Adası'nın ekonomik özelliğinin de dikkate alındığı görülmektedir.⁶¹¹ Maine Körfezi Davası'nda da ekonomik özellikler Kanada tarafından vurgulanmakla birlikte, UAD,

⁶⁰⁴ Bangladesh-Myanmar, para. 152.

⁶⁰⁵ Eritrea-Yemen Arbitration, para. 147-148.

⁶⁰⁶ Eritrea-Yemen Arbitration, para. 139.

⁶⁰⁷ Eritrea-Yemen Arbitration, para. 146.

⁶⁰⁸ **EVANS (1989)**, s. 144.

⁶⁰⁹ The UK- France Arbitration, para. 184.

⁶¹⁰ **ACER (2002)**, s. 71.

⁶¹¹ Bangladesh/ Myanmar, para. 152.

adanın ekonomik özelliğinin bu davada ilgili koşul olarak dikkate alınması gerekmediğini belirtmiştir.⁶¹²

Devletlerin birbirlerine göre ekonomik gelişmişlikleri sınırlandırmayı etkileyen bir unsur değildir. Yargı kararlarında da bu gibi unsurların zamanla değişebilen ve göreceli kavramlar olduğu vurgulanmıştır.⁶¹³ Adaların ekonomik özellikleri ve anakaraları açısından önemleri dikkate alınan bir husus olmakla beraber tek başına adaya tanınacak etkiyi belirlememektedir.⁶¹⁴

5. Siyasi Özellik

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların sahip olacağı etkinin belirlenmesinde dikkate alınan bir diğer önemli husus, adanın siyasi özelliği ve statüsüdür. Daha önce belirtildiği gibi, ada devletlerinin -bağımsız devlet olan adaların- ilgili koşul olarak değerlendirilmeleri mümkün değildir. Ada devletleri anakara olarak değerlendirilmektedirler ve tam etki sahibidirler.⁶¹⁵

Bağımsız bir devlet niteliğindeki ada ile herhangi bir anakara ülkesi arasında yapılacak sınırlandırmayla karşılıklı iki anakara ülkesi arasında yapılacak sınırlandırma arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. UAD de, Libya- Malta Davası'nda, bağımsız bir devlet olan Malta'nın anakaraya bağlı bir ada olsaydı komşu devletler arasında yapılacak bir sınırlandırmada etkisinin farklı olacağını

⁶¹² Denmark v. Norway, para. 80.

⁶¹³ Tunisia v. Libyan Arab Jemahiria, para. 106. Libyan Arab Jemahiria v. Malta, para. 50. Denmark v. Norway, para. 73, 76.

⁶¹⁴ EVANS (1989), s. 144.

⁶¹⁵ BOWETT (1979), s. 37. AÇIKGÖNÜL (2012), s. 123.

belirtmiştir.⁶¹⁶ Sınırlandırmada, bir ada devletinin ele alınış şekliyle anakaraya bağlı bir ada olarak değerlendirilmesinin arasındaki farkı ortaya koymuştur.

Birleşik Krallık- Fransa Tahkimi'nde, adalara ilişkin diğer bazı hususlarla birlikte adalarla Birleşik Krallık arasındaki siyasi ilişki gündeme gelmiştir. Hakem Mahkemesi, Kanal Adaları'nın coğrafi konumlarının yanı sıra siyasi statülerinin dikkate alınması gereğine işaret etmiştir.⁶¹⁷ Hakem Mahkemesi, Kanal Adaları'nın siyasi statülerini değerlendirerek yarı bağımsız adalar olarak değil Birleşik Krallık'a ait adalar olarak dikkate alınmalarına karar vermiştir.⁶¹⁸

D. ADALARA TANINACAK ETKİNİN BELİRLENMESİNDE

DİKKATE ALINACAK HUSUSLARIN BİRLİKTE

DEĞERLENDİRİLMESİ GEREKLİLİĞİ

Adalara tanınacak etkinin belirlenmesinde yalnızca coğrafi konum veya yüzölçümü dikkate alınmamaktadır. Adalara tanınacak etki, adanın ilgili diğer özellikleri ve bölgenin tüm özellikleri dikkate alınarak hakça ilkelere uygun olarak değerlendirilmektedir.

Örneğin, Tunus- Libya Davası'nda, Tunus'a ait ve Tunus kıyısından sığ sularla ayrılan yüzölçümü 690 km² olan Jerba Adası, bulunduğu bölgede varlığından doğacak etkilere üstün değer taşıyan başka hususların bulunduğu gerekçesiyle tamamen ihmal edilmiştir.⁶¹⁹ Ancak aynı davada, Tunus kıyısından 4 metre derinliği aşmayan sularla ayrılmış, ait olduğu anakaranın kıyısından 11 deniz mili uzaklıkta

⁶¹⁶ Libyan Arab Jemahiria, para. 42.

⁶¹⁷ The UK – France Arbitration, para. 183.

⁶¹⁸ The UK – France Arbitration, para. 186.

⁶¹⁹ Tunisia v. Libyan Arab Jemahiria, para. 79.

bulunan ve yüzölçümü 180 km² olan Kerkennah Adaları⁶²⁰ ile çevresindeki 9-27 km genişlikteki alana yayılmış cezir yükseklikleri⁶²¹ büyüklük ve coğrafi konumları nedeniyle önemli bulunarak yarım etki sahibi olmuşlardır.⁶²²

UAD, Katar- Bahreyn Davası'nda, denizde açıktaki konumu ve son derece küçük bir oluşum olması nedeniyle bozucu etkisi bulunan Fasht el Jarim Adası'nı ihmal etmiştir.⁶²³

Genellikle, küçük, üzerinde nüfus bulunmayan ve anakara kıyısından açıkta bulunan adaların etkileri üzerine tartışılmaktadır. İnsanların oturmasına elverişli olmayan veya kendine ait ekonomik yaşamı bulunmayan kayalıklara kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge deniz alanlarının tanınmayacağına ilişkin kuralın 1982 BMDHS'yle gelen bir yenilik olmadığı öğretide ifade edilmektedir. Küçük ve gayri meskun adaların ve kayalıkların anakaraya bir "*portico*" oluşturmadığı sürece deniz alanı hak ve yetkisi yaratamaması ilkesinin uluslararası hukukta kabul edildiği belirtilmektedir.⁶²⁴

Uluslararası yargı kararlarının ve devlet uygulamalarının analizi yoluyla kimi yol gösterici örnekler tespit edilebilir ve kıyas yapılabilirse de deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların rolüne ilişkin genel bir uygulamanın varlığından söz etmek mümkün olmadığı gibi herhangi bir sınırlandırma alanında adaların rolünün ne olabileceğine ilişkin önceden kesin bir sonuca ulaşmak da güçtür.⁶²⁵

Adaların etkisinin belirlenmesine dair hususlar birlikte değerlendirilmektedir. Bu sebeple dikkate alınan her bir hususun her bir sınırlandırma uyuşmazlığında ne

⁶²⁰ BAŞEREN (2005), s. 138.

⁶²¹ Tunisia v. Libyan Arab Jamahiria, para. 128.

⁶²² Tunisia v. Libyan Arab Jamahiria, para. 129.

⁶²³ Qatar v. Bahrain, para. 248.

⁶²⁴ GOLDIE, s. 247-250.

⁶²⁵ EVANS (1989), s. 134.

şekilde ve ne önemde ele alınacağı kesin kurallarla ortaya konulamamaktadır. Örneğin, adanın nüfusunun ele alındığı iki davada adalara farklı iki etki tanınmıştır. Maine Körfezi Davası'nda bitki örtüsü son derece seyrek olan ve nüfusu bulunmayan Seal Adası sınırlandırma hattı üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuşken Birleşik Krallık ile Fransa arasındaki tahkimde, büyük ve önemli bir nüfusa sahip Kanal Adaları, çevrelenmiş ve sınırlandırma hattı üzerinde etki sahibi olmamıştır.⁶²⁶ Bu iki adaya farklı etki tanınmasında, adaların sınırlandırılacak alanın coğrafi çerçevesi içindeki konumlarının etkili olduğu söylenebilecektir.

Uluslararası hakemlik ve yargı kararlarının incelenmesi sonucu varılabilecek bir diğer sonuç da coğrafi konum ve yüzölçümünün bir adanın ilgili koşul olarak değerlendirilmesinde ve tanınacak etkinin belirlenmesinde birlikte ve ağırlıkla dikkate alınan özellikler olduğudur. Diğer özelliklerin bu özelliklere kıyasla ikincil nitelikte olduğu ifade edilebilir.⁶²⁷

Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilecek sınırlandırma bakımından da Yunanistan'a ait Meis, Rodos, Kerpe ve Çoban adaları, Yunanistan anakarası ile Türkiye anakarası arasında belirlenecek eşit uzaklık çizgisinin "yanlış tarafında" kalmaktadırlar. Bu adalara konumları, bölgenin tüm ilgili koşulları, coğrafi çerçeve ve Türkiye'nin kıyı uzunluğu dikkate alınarak karasuları dışında deniz yetki alanı tanınmaması ve bu adaların çevrelenmesi gerekmektedir.⁶²⁸ Bu bakımdan bilhassa Meis'in Türkiye anakarasının son dererece yakınındaki konumu ve yüzölçümü bakımından oldukça küçük olduğu göz önünde bulundurulduğunda Türkiye

⁶²⁶ EVANS (1989), s. 145.

⁶²⁷ EVANS (1989), s. 145.

⁶²⁸ BAŞEREN, Sertaç Hami: "Doğu Akdeniz Deniz Yetki alanları Sınırlandırılması Sorunu", BAŞEREN, Sertaç Hami(Ed.), Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, AÜSBF Yayınları, No. 608, Ankara 2013, s. 290.

anakarasının önünü kapatacak şekilde etki tanınamayacağı ve kıta sahanlığı sınırlandırması bakımından ihmal edilmesi gerektiği açıktır.

SONUÇ

1958 Cenevre Sözleşmeleri ve 1982 BMDHS’de yer alan deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin hükümler, tarafların anlaşmalarına öncelik tanımakta ve önem vermektedir. Eğer, uyuşmazlık tarafı devletler arasında barışçıl ilişkiler mevcutsa hakça bir çözüme ulaşılması mümkün olmaktadır. Ancak, taraflar arasında barışçıl ilişkiler mevcut değilse görüşmeler en ufak anlaşmazlıkta sona ermekte ve sınırlandırma gerçekleşmemektedir.⁶²⁹ Devletlerarası uygulama, bu durumu teyit etmektedir. Yüzlerce uyuşmazlık tarafların anlaşmasıyla çözülürken az sayıdaki uyuşmazlık üçüncü bir tarafın çözümüne sunulmaktadır.⁶³⁰

1958 Cenevre Sözleşmeleri ve 1982 BMDHS hükümlerinin sahip olduğu esneklik ve hakça çözüm esası, belirli bir uyuşmazlıkta hukuka uygun bir çözüme nasıl varılabileceği meselesini karanlıkta bırakmaktadır. Öğretide, UAD’nin deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin davalarda *ex aequo et bono* yetkiler kullanmaya varacak derecede geniş takdir yetkisi kullandığı⁶³¹ ve bu durumun da sübjektifliği ve öngörülemezliği artırması nedeniyle uyuşmazlık taraflarının yargı yoluna başvurmadan kaçındıkları ifade edilmektedir.⁶³² Uluslararası yargı kararlarında adalara tanınacak etki ve adaların hangi durumda ne gibi işlevlere sahip olacağına dair sınırlı sayıda bağlayıcı ilkeler ve bu ilkelerin sınırlandırma uyuşmazlıklarında nasıl ele alınacağına dair bir kesinlik söz konusu olmayışı, uluslararası yargı

⁶²⁹ **PRESCOTT**, J. R. V.: *The Maritime Political Boundaries of the World*, Methuen, London 1985, s. 90.

⁶³⁰ **BAŞEREN (2005)**, s. 156.

⁶³¹ **CLAIN**, Levi E., “*Gulf of Maine- A Disappointing First in the Deimitation of a Single Maritime Boundary*”, *Virginia Journal of International Law*, 1985, Vol. 25, No. 3, p. 592’ten aktaran **BAŞEREN (2005)**, s. 156.

⁶³² **MENGİLER**, Özgür, *Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü*, Platin Yayınları, 2006, s. 38.

kararlarının sezgisel bir yargılamaya dayandığı ve kaçınılmaz olarak eleştiriye açık olduğu⁶³³ şeklinde değerlendirilmesine neden olmaktadır.

Cezir yükseklikleri, resifler gibi coğrafi oluşumlardan ayrılarak adalar, deniz alanı hak ve yetkilerine sahiptirler. Ancak uluslararası yargı kararlarıyla teyit edilen bu kural, adaların komşu devletler arasında deniz alanlarının sınırlandırılmasının gündeme geldiği uyuşmazlıklarda anakara gibi etki sahibi olmaları anlamını taşımamaktadır. Adaların deniz alanlarının sınırlandırılmasında her durum ve koşulda anakaralarla aynı ölçüde etki sahibi olamaması, deniz alanlarının sınırlandırılmasında geçerli tek esas olan uluslararası hukuka uygun hakça sonuca ulaşılması gereğinin bir sonucudur. Teamül hukuku niteliğinde olan ve 1982 BMDHS'ye de yansıyan bu esas, sınırlandırılacak alana dair ilgili koşulların dikkate alınmasını ve sınırlandırmanın hakça ilkelere uygun olmasını gerektirmektedir.

Sınırlandırılacak alanda bulunan adalar, ilgili kıyının belirlenmesinde, kıyı uzunluklarının hesaplanmasında dikkate alınabilecekleri gibi esas nokta olarak da kullanılabilirler. Sınırlandırma uyuşmazlıklarında adalara ilişkin öne çıkan mesele de adaların esas nokta olarak kullanılıp kullanılmayacakları hususundaki anlaşmazlıklardır. Uluslararası yargı kararlarında, adaların esas noktalar dizisi haline getirilmesinden eşit uzaklık hattının ayarlanmasında ilgili koşul olarak dikkate alınabileceğine işaret edilmektedir.⁶³⁴

Uluslararası yargı kararlarından çıkarılabilecek en önemli sonuç ve eğilim, çok küçük adalara, sınırlı etki tanıma veya bu adaları ihmal etme yoluna gidilmesidir.⁶³⁵ Bu durum özellikle, söz konusu adaların anakaralarından açıkta

⁶³³ WEIL, s. 234.

⁶³⁴ Canada v. United States of America, para. 201.

⁶³⁵ Romania v. Ukraine, para. 185; Libyan Arab Jamahiriya v. Malta, para. 64; Qatar v. Bahrain, para. 219; Nicaragua v. Honduras, para. 302 vd.

konumlanmış olmaları halinde ortaya çıkmaktadır. Bir diğer eğilim ise anakaraya son derece yakın konumlanmış ve anakara kıyısının genel yönünün belirlenmesinde dikkate alınabilen veya anakaranın ve ilgili kıyının bir parçası kabul edilebilen adalara tam etki tanınması yönündedir.

Prescott ve Triggs, uluslararası yargı kararlarının analizinde, adanın coğrafi konumunun ilgili bir koşul olarak dikkate alındığı ve bir adanın anakara kıyısından açıkta bir başka devletin kıyısına yakında konumlanmış olmasının *prima facie* hakça sonuca engel teşkil edecek bir durum olarak değerlendirildiği sonucuna varmaktadırlar.⁶³⁶ Ancak bu durumdaki bir adaya verilecek etkinin azaltılmasında her bir davada farklı bir yöntem izlenebilmektedir. Örneğin, Birleşik Krallık- Fransa Tahkimi'nde, anakaralar arasında eşit uzaklık yöntemi uygulanmış ve Kanal Adaları 12 mil genişliğinde deniz alanıyla çevrelenmiştir. St. Pierre ve Miquelon Tahkimi'nde, bu adalaraysa güney istikametinde koridor oluşturacak şekilde 200 deniz mili, batı istikametinde ise karasularından itibaren yalnız 12 deniz mili genişliğinde münhasır ekonomik bölge alanı tanınmıştır.⁶³⁷ Yalnız coğrafi konum bakımından değil adanın ve bölgenin tüm ilgili özellikleri dikkate alınarak etkinin azaltılmasında farklı usuller izlenebilmektedir.

Bowett, Prescott ve Triggs gibi ünlü yazarların, devlet uygulamalarına dayalı olarak genellemelere gitmenin riskli olduğu hususundaki uyarılarına karşın⁶³⁸ devlet uygulamalarında da uluslararası yargı kararlarına paralel olarak orantısız ve bozucu etkisi olabilecek küçük, nüfus gibi özellikleri bakımından önemsiz kabul edilebilecek ve anakarasından açıkta konumlanmış adalara sınırlı etki tanındığı ve

⁶³⁶ **PRESCOTT/ TRIGGS**, s. 3274.

⁶³⁷ **PRESCOTT/ TRIGGS**, s. 3264.

⁶³⁸ **SCHOFIELD (2009b)**, s. 164.

kimi zaman da bu adaların ihmal edildiği yönünde bir eğilim olduğu ifade edilebilir.⁶³⁹

Uluslararası yargı kararlarında ve devletlerarası uygulamada adalara tanınacak etkinin sınırlandırılması yönündeki eğilimin giderek arttığı ifade edilebilirse de Ege Denizi'nde olduğu gibi kimi uyuşmazlıklar halen çözüm beklemektedir. Sınırlandırılacak alanda adaların varlığı, uyuşmazlık tarafı devletlerin anlaşmaya varmasını güçleştirmektedir. Adalara tanınacak etkinin belirlenmesinde tatbik edilebilecek bağlayıcı kurallar bulunmamakla beraber uluslararası yargı kararları ve devletlerarası uygulama kimi hususlarda aydınlatıcı niteliktedir. Bu kapsamda, sınırlandırmanın anakaraların adalar karşısında üstünlüğü, anakaraların önünün adalar tarafından kapatılmaması, coğrafyanın yeniden şekillendirilmemesi gibi hakça ilkelere uygun olması gerekmektedir.

Adaların rejimine ve etkilerine dair tartışmalar, adalara karasuları yetkisi tanınmasıyla başlamış, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge deniz alanlarının tanınmasıyla büyük ölçüde artmıştır. Mesele, bugün de tartışılmaya devam etmektedir. Uluslararası hukukta adalara hak kazanım esası bakımından deniz alanlarının tanınması, sınırlandırmalarda devletlerin ulusal çıkarlarını karşı karşıya getirmektedir. Bu yönden, tarafların aralarında akdedecekleri bir anlaşmayla çözüme tanınan öncelik, yerinde ve hakça sonuca ulaşmaya elverişli görünmektedir. Nitekim Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı görüşmelerinde deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlıkların çözümü de tartışma konusu olmuş ve pek çok farklı öneri sunulmuştur.⁶⁴⁰ 1982 BMDHS'nin 298. maddesiyle,

⁶³⁹ SCHOFIELD (2009b), s. 194.

⁶⁴⁰ AKKUTAY, Berat Lale: 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Çerçevesinde Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, Adalet, 2012 Ankara, s. 92-93.

taraf devletlere deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlıklarda zorunlu yargısal çözümü kabul etmeme serbestisi tanınmıştır.

Uluslararası sözleşmelere yansıyan ve teamül hukukunda gelişen sınırlandırmaya ilişkin temel esasın adalara tanınacak etkinin belirlenmesinde bölgesel özelliklerin önemini teyit ettiği ve sınırlandırmanın hakça olmasını sağlanması açısından mümkün olan en uygun şekilde belirlendiği söylenebilir.

Adalara tanınacak etkinin hangi aşamada değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin olarak iki farklı usul olduğu belirtilebilir. Bunlardan birincisi, sınırlandırma bakımından bozucu ve çarpık etkisi olabilecek özellikle küçük, gayrimeskun ve anakara kıyısından açıkta bulunan adaların geçici eşit uzaklık hattının çizilmesinde ihmal edilmesi ve ardından ilgili koşul oluşturan bu adalara tanınacak etkinin belirlenmesi şeklindedir. Öğretide, geçici sınırlandırma hattı çizilmeden önce esas noktaların belirlenmesi şeklindeki uygulamanın sınırlandırmada üç aşamalı yöntemin sunduğu açıklık ve tutarlılıkla çeliştiği belirtilmektedir. Geçici eşit uzaklık hattının çiziminde tüm potansiyel esas noktaların kullanılması ve ardından gerekli olduğu ölçüde etkilerinin azaltılması önerilmektedir.⁶⁴¹

Tüm potansiyel esas noktaların geçici sınırlandırma hattının çiziminde kullanılmasının şekli bir fark yaratmanın ötesinde bir anlam taşımadığı ifade edilebilir. Uluslararası yargı kararlarında da ağırlıklı olarak görülen sınırlandırma sürecinin başında ilgili kıyıların parçasını teşkil etmeyen adaların esas nokta olarak kullanılmaması ve bu adalara tanınacak etkinin daha sonra belirlenmesidir.

Uluslararası yargı kararları ile devletlerarası uygulamada, adalara genellikle anakara kıyılarının bütünleyici bir parçası gibi görüldüğü hallerde anakara gibi

⁶⁴¹ SCHOFIELD/ TELESETSKY, s.4.

değerlendirilmekte ve tam etki sahibi olmaktadır. Adalara deniz alanlarının tanınmasına ilişkin tarihsel süreç de bu durumu teyit etmektedir. Bununla birlikte, adalar, ağırlıklı olarak ilgili koşul teşkil etmektedirler. Bu kapsamda, anakaraların adalar karşısındaki üstünlüğü, sınırlandırma hukukunun genel çerçevesi içinde uluslararası yargı ve devletlerarası uygulamayla teyit edilen bir hakça ilke olarak ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası yargı kararlarında da ağırlıklı olarak görülen usulün coğrafi çerçevesi birbirinden son derece farklı özellikler gösterebilen sınırlandırma alanlarında, hakçılığın sağlanması bakımından daha kolay uygulanabilir bir usul olduğu söylenebilir. Bu kapsamda etki tanınması gerekli görülen oluşumların ve etkilerinin belirlenmesiye bölgenin tüm ilgili koşulları dikkate alınarak hakça ilkeler ışığında yapılacak değerlendirmeye gerçekleştirilecektir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR VE TEZLER

AÇIKGÖNÜL, Yunus Emre: Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması, Legal, İstanbul 2012.

AKKUTAY, Berat Lale: 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Çerçevesinde Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, Adalet, 2012 Ankara.

BAŞEREN, Sertaç Hami: Ege Sorunları, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, Ankara 2005.

BAYILLIOĞLU, Uğur: Uluslararası Hukuk Açısından Ege Karasuları Sınırlandırması, Turhan Kitabevi, Ankara 2011.

BOWETT, Derek W.: The Legal Regime of Islands in International Law, Oceana Publications, Dobbs Ferry, New York 1979.

BÖLÜKBAŞI, Deniz: Turkey and Greece: The Aegean Disputes, Routledge-Cavendish, London 2004.

BROWNLIE, Ian: Principles of Public International Law, Ed. 7, Oxford University Press, New York 2008.

CHURCHILL, Robin/ **LOWE**, Vaughan: The Law of the Sea, Ed. 3, Juris Publishing, Inc., 1999.

DIPLA, Hartini: Le Regime Juridique des Iles dans le Droit International de la Mer, Paris 1984.

DUNDUA, Nugzar: “Delimitation of Maritime Boundaries Between Adjacent States”, United Nations, The Nippon Foundation Fellow, 2006-2007, <http://www.un.org/depts/los/nippon/unff_programme_home/fellows_pages/fellows_papers/dundua_0607_georgia.pdf>, (02.02.2015).

DURAN, Gökhan Yaşar/ **ERGÜN**, Çağdaş Evrim: Uluslararası Hukukta Adalar, Çakmak Yayınevi, 2011.

EROĞLU, Hamza: Devletler Umumi Hukuku, Turhan, Ankara 1984.

EVANS, Malcolm David: Relevant Circumstances and Maritime Delimitation, Clarendon, Oxford 1989.

- GIDEL**, Gilbert: *Le Droit Intyernational Public de La Mer*, C. III, Sirey, Paris 1934.
- GÖNLÜBOL**, Mehmet: *Barış Zamanında Sahil Sularının (Karasuları ve Bitişik Bölge) Hukuki Statüsü*, Ajans Türk Matbaası, Ankara, 1959.
- GÜNDÜZ**, Aslan: *Milletlerarası Hukuk*, **GÜNEL**, Reşat Volkan (Ed.), Beta, İstanbul 2013.
- HODGSON**, Robert David/ **ALEXANDER**, Lewis M.: *Towards an Objective Analysis of Special Circumstances: Bays, Rivers, Coastal and Oceanic Archipelagos and Atolls*, Law of The Sea Institute, Occasional Paper No: 13, April 1972.
- JAYEWARDENE**, Hiran W.: *The Regime of Islands in International Law*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London 1990.
- JENNINGS**, Robert/ **WATTS**, Arthur: *Oppenheim's International Law*, Vol. I, Parts 2 to 4, Ed. 9, Longman, London and New York, 1996.
- KURAN**, Selami: *Uluslararası Deniz Hukuku*, Beta, İstanbul 2014.
- LÜTEM**, İlhan: *Deniz Hukukunda Gelişmeler Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı*, Balkanoğlu Matbaacılık, Ankara 1959.
- MCDUGAL**, Myres/ **BURKE**, William: *The Public Order of the Oceans*, New Haven, 1962.
- MENGİLER**, Özgür: *Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü*, Platin Yayınları, 2006.
- MERAY**, Seha L.: *Devletler Hukukuna Giriş*, Birinci Cilt, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1960.
- O'BRIEN**, John: *International Law*, Taylor & Francis, 2001, s. 400-401.
- O'CONNELL**, D. P.: *The International Law of the Sea*, Vol. I, **SHEARER**, I. A. (Ed.), Clarendon Press, Oxford 1989.
- O'CONNELL**, D. P.: *The International Law of the Sea*, Vol. II, **SHEARER**, I. A. (Ed.), Clarendon Press, Oxford 1984.
- ODMAN**, Tevfik: *Karasularının Genişliği Sorunu*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1990.
- ÖZBEK**, Dolunay: *Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2004.

ÖZMAN, Aydoğan, Deniz Hukuku I Kaynaklar, Kişiler, Nesnelere, Ulusal Deniz Alanları, Turhan Kitabevi, Ankara 2006.

PAZARCI, Hüseyin: Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap, B. 8, Turhan Kitabevi, Ankara 2013.

SCHOFIELD, Clive Howard: The Trouble with Islands, A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Laws in The Faculty of Graduate Studies, The University of British Columbia(Vancouver), 2009.

SOONS, Alfred: Artificial Islands and Installations in International Law, Law of The Sea Institute Occasional Paper No.22, 1974.

SYMMONS, Clive Ralph: The Maritime Zones of Islands in International Law, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, Boston, London 1979.

TOLUNER, Sevin: Milletlerarası Hukuk Dersleri: Devletin Yetkisi (Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği), B.4, Beta, İstanbul 1989.

WEIL, Prosper: The Law Maritime Delimitation- Reflections, Grotius Pub., Cambridge 1989.

MAKALELER VE KİTAP BÖLÜMLERİ

ACER, Yücel: “İngiltere- Fransa Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Davası: Ege Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Uyuşmazlığına Yansımalar”, **LAÇİNER**, Sedat (Ed.), Bir Başka Açıdan İngiltere içinde, ASAM Yayınları, Ankara 2001, ss. 285-323.

ACER, Yücel: “Ege Kıta Sahaneliği Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları”, **GÜNDÜZ**, Aslan/ **ÖZTÜRK**, Hüseyin (Ed.), Ege Kıta Sahaneliği ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2002, ss. 60-80.

ACER, Yücel: “Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama”, Uluslararası Hukuk ve Politika, C.4, No. 16, 2008, ss. 1-18.

AÇIKGÖNÜL, Yunus Emre: “Nikaragua/Kolombiya Kararı Işığında Doğu Akdeniz’deki Yetki Alanlarının Sınırlandırılması”, Ortadoğu, Kasım-Aralık, C.6, S. 65, s. 69. <http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/20141128_17yunusemre.pdf>, (15.02.2015).

AKİPEK, İlhan: “*Devletler Hukuku Açısından Türkiye’nin Ulusal Deniz Politikası*”, Prof. Dr. Jale AKİPEK’e Armağan içinde, Selçuk Üniversitesi Yayınları No: 100, Hukuk Fakültesi Yayınları No: 11, Konya, 1991, ss. 27-32.

ANDERSON, D. H.: “*British Accession to the UN Convention on the Law of the Sea*”, International and Comparative Law Quarterly, Vol. 46(4), October 1997, ss. 761 – 786.

BAŞEREN, Sertaç Hami: “*Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları Sınırlandırmaları ve Yeni Enerji Politikaları*”, DOĞRU, Sami (Ed.), Deniz Hukuku Sempozyumu içinde, Çağ Üniversitesi Yayınları, No: 18, 2012, ss. 42-82.

BAŞEREN, Sertaç Hami: “*Doğu Akdeniz Deniz Yetki alanları Sınırlandırılması Sorunu*”, BAŞEREN, Sertaç Hami(Ed.), Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset içinde, AÜSBF Yayınları, No. 608, Ankara 2013, ss. 253-307.

BAYILLIOĞLU, Uğur: “*Uluslararası Adalet Divanı’nın Romanya ile Ukrayna Arasındaki Deniz Alanı Sınırlandırmasında Serpents Adasının Etkisine İlişkin Tespitleri*”, Çankaya University Journal of Law, 7/1, Mayıs 2010, ss. 23-41.

BOWETT, Derek: “*The Arbitration Between the United Kingdom and the France Concerning the Continental Shelf Boundary in the English Channel and South-Western Approaches*”, 49 BYIL, Vol. 1, 1978, ss. 1-29.

BOWETT, Derek: “*Islands, Rocks, Reefs and Low-Tide Elevations in Maritime Boundary Delimitations*”, in International Maritime Boundaries, ed. by J.I. Charney and L.M. Alexander, Martinus Nijhoff, 1991, ss. 131-151.

BOZKURT, Enver: “*Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı*”, Uluslararası Hukuk ve Politika, C.2, No: 5, 2006, ss.50-74.

CHARNEY, Jonathan: “*Progress in International Maritime Delimitation Law*”, 88 Am. J. Int’l L., 1994, ss. 227- 256.

CHARNEY, Jonathan: “*Rocks that Cannot Sustain Human Habitation*”, American Journal of International Law, Vol. 93, No.4, Oct 1999, ss. 863-878.

CHURCHILL, R. R.: “*The Greenland-Jan Mayen Case and its Significance for the International Law of Maritime Boundary Delimitation*”, 9 Int’l J. Marine & Coastal L. 1 1994, ss. 1-29.

CLAIN, Levi E.: “*Gulf of Maine- A Disappointing First in the Deimitation of a Single Maritime Boundary*”, Virginia Journal of International Law, 1985, Vol. 25, No. 3, ss. 521-560.

DYKE, Jon M. Van: “*The Interconnected Aegean Sea Disputes*”, **ÖZTÜRK**, Bayram/ **ALGAN**, Nesrin (Ed.), *in* Problems of Regional Seas, 2001, ss. 172-205.

DYKE, Jon M. Van/ **BROOKS**, Robert A.: “*Uninhabited Islands: Their Impact on the Ownership of the Oceans’ Resources*”, Ocean Development and International Law Journal, Vol. 12, N. 3-4, 1983, ss. 265-300.

ELFERINK, Alex G. Oude: “*Clarifying Article 121(3) of the Law of the Sea Convention: The Limits Set by the Nature of International Legal Processes*”, IBRU Boundary and Security Bulletin, Summer 1998, ss. 58-68.

EVANS, Malcolm D.: “*The Law of the Sea*”, **EVANS**, D. Malcolm (Ed.), *in* International Law, Ed. 3, Oxford University Press, 2010, s. 651-688.

GAO, Jin-Jun: “*International Rules on the Continental Shelf Delimitation*”, Korea Maritime Institute International Journal of Maritime Affairs and Fisheries, Vol. 1(2), December 2009, ss. 91-116.

GOLDIE, L. F. E.: “*The International Court of Justice’s “Natural Prolongation” and the Continental Shelf Problem of Islands*”, Netherlands Yearbook of International Law, 1973/4, ss. 237-261.

GÜNDÜZ, Aslan: “*Discord between Greece and Turkey over the Extend of Their Continental Shelves in the Aegean*”, Etudes Helleniques/ Hellenic Studies, Vol. 4, No.2, Automne/Autumn 1996.

HERMAN, Lawrence L.: “*The Modern Concept of the Off-Lying Archipelago in International Law*”, XXIII Canadian Yearbook of International Law, 1985, ss. 172-200.

KARL, Donald E.: “*Islands and the Delimitation of Continental Shelf: A Framework for Analysis*”, The American Journal of International Law, C. 71, S. 4, Ekim 1977, ss. 642-673.

KWIATKOWSKA, Barbara: “*Equitable Maritime Boundary Delimitation- A Legal Perspective*”, IJECL, Vol. 3, 1988, ss. 287-304.

KWIATKOWSKA, Barbara: “*Maritime Boundary Delimitation Between Opposite and Adjacent States in the New Law of the Sea- Some Implications for the Aegean*”, **TAŞHAN**, Seyfi (Ed.), *in* The Aegean Issues: Problems and Prospects, Conference Papers, Foreign Policy Institute, December 1989, ss. 181-220 .

KWIATKOWSKA, Barbara; **SOONS**, Alfred H. A.: “*Entitlement to Maritime Areas of Rocks Which Cannot Sustain Human Habitation or Economic Life of Their Own*”, Netherland Yearbook of International Law, 1990, ss. 139-181.

KWIATKOWSKA, Barbara: *“Equitable Maritime Boundary Delimitation, as exemplified in the Work of the International Court of Justice During the Presidency of Sir Robert Yewdall Jennings and Beyond”*, Ocean Development and International Law, Vol. 28 (2), 1997, ss. 91-145.

LAVALLE, Roberto: *“Not Quite a Sure Thing: The Maritime Areas of Rocks and Low-tide Elevations Under the UN Law of the Sea Convention”*, The International Journal of Marine and Coastal Law, Vol. 19, No.1, Koninklijke Brill NV, 2004, ss. 43-69.

MCLLARKY, Kathleen A., *“Guinea/Guinea-Bissau: Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary, February 14, 1985”*, Maryland Journal of International Law, Vol. 11, Issue: 1, 1987, ss. 93-121.

MERAY, Seha: *“Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonu Yedinci Toplantısı”*, AÜSBFD, Ankara 1955, c. X, No. 4, ss. 228-261.

MERAY, Seha: *“Devletler Hukukunda “Kıt’a Sahanlığı” Meseleleri”*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 1, 1955, ss. 80-135.

MERAY, Seha: *“Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonu Sekizinci Toplantısı”*, AÜSBFD, Ankara 1957, c. XII, No. 3, ss. 114-146.

NELSON, L. D. M.: *“The Role of Equity in the Delimitation of Maritime Boundaries”*, American Journal of International Law, Vol. 84, 1990, ss. 837-858.

ÖZBEK, Dolunay: *“Islands and Maritime Boundary Delimitation in the Semi-Enclosed Sea of Aegean”*, **ÖZTÜRK**, Bayram/ **ALGAN**, Nesrin (Ed.), *in* Problems of Regional Seas, 2001, ss. 158- 172.

ÖZBEK, Dolunay: *“Ege Deniz Hukuku Sorunlarının Uluslararası Yargı Yoluna Uygunluğu”*, Milletlerarası Hukuk Bülteni, 2002, ss. 509-524.

PRESCOTT, Victor: *“The Uncertainties of Middleton and Elizabeth Reefs”*, Boundary and Security Bulletin, 6(1), 1998, ss. 72-77.

PRESCOTT, Victor/ **TRIGGS**, Gillian: *“Islands and Rocks and Their Role in Maritime Delimitation”*, **COLSON**, David A./ **SMITH**, Robert V. (Ed.), *in* International Maritime Boundaries, C.5, Brill, 2005, ss. 3245-3281.

SCHOFIELD, Clive: *“The Trouble with Islands: The Definition and Role of Islands and Rocks in Maritime Boundary Delimitation”*, **HONG**, Seoung-Yong/ **DYKE**, Jon M. Van (Ed.), *in* Maritime Boundary Disputes Settlement Processes and the Law of the Sea, Martinus Nijhoff, Leiden [etc.] 2009, ss. 19-37.

SCHOFIELD, Clive/ **TELESETSKY**, Anastasia: “*Grey Clouds or Clearer Skies Ahead? Implications of the Bay of Bengal Case*”, *Law of the Sea Reports*, Vol. 3, No. 1, 2012, ss. 1-11.

SONG, Yann-huei: “*The Application of Article 121 of the Law of the Sea Convention to the Selected Geographical Features Situated in the Pacific Ocean*”, 9 *Chinese J. Int'l L.* 663, 2010, ss. 663-698.

SYMMONS, Clive R.: “*Some Problems Relating to the Definition of ‘Insular Formations’ in International Law: Islands and Low-Tide Elevations*”, **SCHOFIELD**, Clive/ **HOCKNELL**, Peter (Ed.), *Maritime Briefing*, Vol. 1, No. 5, International Boundaries Research Unit, 1999, ss. 1-33.

SYMMONS, Clive R.: “*When is an ‘Island’ Not an ‘Island’ in International Law? The Riddle of Dinkum Sands in the Case of US. v. Alaska*”, **BRADLEY**, Rachael/ **SCHOFIELD**, Clive (Ed.), in *Maritime Briefing* Vol. 2, No. 6, International Boundaries Research Unit, Durham, 1999, ss. 1-32.

TOLUNER, Sevin: “*Some Reflections on the Interrelation of the Aegean Sea Disputes*”, **ÖZTÜRK**, Hüseyin (Ed.), *The Aegean Sea*, 2000, ss. 123-140.

WESTINGTON, Meredith A./ **SLAGEL**, Matthew J.: “*U.S. Maritime Zones and the Determination of the National Baseline*”, <http://www.thsoa.org/hy07/11_01.pdf>, (27.11.2014).

ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER, KANUNLAR VE BELGELER

A/CONF.13/C.1/L.112, Official Records, Vol. III

A/CONF.62/C.2/L.9, Turkey: draft article on the delimitation of the territorial sea; various aspects involved, Official Records, Vol. III.

A/CONF.62/C.2/L.55, Official Records, Vol. III

A/CONF.62/C.2/L.62, Rev.1, Official Records, Vol. III

A/CONF.62/C.2/L.62, Algeria, Dahomey, Guinea, Ivory Coast, Liberia, Madagascar, Mali, Mauritania, Morocco, Sierra Leone, Sudan, Tunisia, Upper Volta and Zambia: draft articles on the regime of islands, Official Records, Vol. III.

A/CONF.62/C.2/L.53, Romania: draft articles on definition of and regime applicable to islets and islands sideniz miliar to islets, Official Records, Vol. III.

A/CONF.13/C.4/L.26.

A/AC.138/SC.II/L.43, Report of the Committee, G.A. Official Records, Twenty Eighth Session, Supplement, No. 21 (A/9021), Vol. III.

A/CONF.62/C.2/L.22, Official Records, Vol. III.

A/CONF.62/C.2/L.50, Official Records, Vol. III.

A/3159

A/2456

Acts of the Hague Conference, 1930, Vol. III.

CR 1976, Oral arguments on the Request for the indication of Interim Measures of Protection - Minutes of the Public Sitzings held at the Peace Palace, The Hague, from 25 to 27 August and on 11 September 1976, President Jiménez de Aréchaga presiding, s. 96, <http://www.icj-cij.org/docket/files/62/13066.pdf>, (09.01.2015).

Limits in the Seas, No.23, Straight Baselines: United Kingdom, June 26 1970, <<http://www.state.gov/documents/organization/61604.pdf>>, (03.07.2014).

Mexican Federal Act Relating to the Sea of 8 January 1986, m. 51 ve m. 63. <http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/MEX_1986_Act.pdf>, (21.01.2015).

Report of the Second Commission (Territorial Waters) of the Hague Codification Conference, Report of Sub-Committee II, Report of Second Commission, L. N. Doc. C. 230, M. 117, 1930, Vol. V.

Statutory Instrument 1997 No. 1750 of 22 July 1997

Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Vol. III, New York, 1975.

Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Vol. XVII, New York, 1984.

1953 YILC, Vol. I, United Nations, New York, 1959.

1953 YILC, Vol. II, United Nations, New York, 1959.

1954 YILC, Vol. I, United Nations, New York, 1960.

1954 YILC, Vol. II, United Nations, New York, 1960.

1956 YILC, Vol. I, United Nations, New York, 1956.

1956 YILC, Vol. II, United Nations, New York, 1957.

06.05.1882 tarihli Convention Between Her Majesty, The German Emperor, King Of Prussia, The King Of The Belgians, The King Of Denmark, The President Of The French Republic, And The King Of The Netherlands, For Regulating The Police Of The North Sea Fisheries m. 2, http://iea.uoregon.edu/pages/view_treaty.php?t=1882-PoliceNorthSeasFishery.EN.txt, (15.01.2014).

1942 Treaty Between Great Britain and Northern Ireland and Venezuela Relating to the Submarine Areas of the Gulf of Paria, Signed in Caracas, Venezuela on 26 February 1942, <<http://cil.nus.edu.sg/rp/il/pdf/1942%20Treaty%20Relating%20to%20the%20Submarine%20Areas%20of%20the%20Gulf%20of%20Paria-pdf.pdf>>, (08.07.2014).

15 Mayıs 1964 tarih ve 476 sayılı Karasuları Kanunu, RG. 24 Mayıs 1964, sayı 11711.

20 Mayıs 1982 tarih ve 2674 sayılı Karasuları Kanunu, RG. 29 Mayıs 1982, sayı 17708.

ULUSLARARASI HAKEMLİK VE YARGI KARARLARI

Fisheries Case (UK v. Norway), Judgment of December 18th, 1951, ICJ Reports 1951, s. 116.

North Sea Continental Shelf Cases, (Federal Republic of Germany v. Denmark; Federal Republic of Germany v. Netherlands), Judgment of 20 February 1969, ICJ Reports 1969, s. 2.

Fisheries Jurisdiction Case, (UK v. Iceland), Judgment of 25 July 1974, ICJ Reports 1974, s. 3.

Dispute between Argentina and Chile concerning the Beagle Channel, 18 February 1977, Reports of International Arbitral Awards, Vol. XXI, s. 53-264, <http://legal.un.org/riaa/cases/vol_XXI/53-264.pdf>, (16.02.2015).

The Arbitration Between the United Kingdom of Great Britain and the Northern Ireland and the French Republic on the Delimitation of the Continental Shelf, (The UK- France Arbitration), Decision of the Court Arbitration, 30 June 1977, <http://legal.un.org/riaa/cases/vol_XVIII/3-413.pdf>, (03.07.2014).

The Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey) Judgement of 19 December 1978, ICJ Reports, 1978, s. 3.

Case Concerning the Continental Shelf, (Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya), Judgment of 24 February 1982, ICJ Reports 1982, s. 18.

Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area, (Canada v. United States of America), Judgment of 12 October 1984 Given by the Chamber Constituted by the Order Made by the Court on 20 January 1982, ICJ Reports 1984, s. 246.

Case Concerning the Continental Shelf, (Libyan Arab Jamahiriya v. Malta), Judgment of 3 June 1985, ICJ Reports 1985, s. 13.

The Guinea- Guinea Bissau Maritime Delimitation Case, Judgement of 14 February 1985, 77 International Law Reports, 1988, s. 636.

The Case Concerning the Delimitation of Maritime Areas Between Canada and the French Republic, (Canada v. The French Republic), Arbitration Decision, 10 June 1992, 31ILM, 1992, s. 1145.

The Case Concerning Maritime Delimitation in the Area Between Greenland and Jan Mayen, (Denmark v. Norway), Judgment of 14 June 1993, ICJ Reports, 1993, s. 38.

The Arbitration Between Yemen and Eritrea, the Award of 17 December 1999 of the Arbitration Court Established by Yemen and Eritrea, <http://legal.un.org/riaa/cases/vol_XXII/335-410.pdf>, (15.02.2015).

Case Concerning Maritime Delimitation and Territorial Questions Between Qatar and Bahrain, (Qatar v. Bahrain), Judgment of 16 March 2001, ICJ Reports 2001, s. 40.

Case Concerning the Land and Maritime Boundary Between Cameroon and Nigeria, (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guine intervening), Judgment of 10 October 2002, ICJ Reports 2002, s. 303.

Case Concerning Territorial and Maritime Dispute Between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea, (Nicaragua v. Honduras), Judgment of 8 October 2007, ILC Reports 2007, s. 659.

Maritime Delimitation in the Black Sea, (Romania v. Ukraine), Judgment of 3 February 2009, ICJ Reports, 2009, s. 61.

Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary Between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal, (Bangladesh/Myanmar), Judgment of 14 March 2012.

Territorial and Maritime Dispute, (Nicaragua v. Colombia), Judgment of 19 November 2012, ICJ Reports 2012, s. 62.

ÖZET

Adaların tanımlanması ve deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların rolü konusu uluslararası hukukta karmaşık ve kritik derecede önemli bir meseleyi oluşturmaktadır. Bu mesele, Ege Denizi'nde kıta sahanlığı sınırlandırması uyuşmazlığı gibi dünyada henüz çözüme kavuşturulmamış olası sınırlandırmaların çokluğu bakımından önem arz etmektedir.

Bu çalışma, uluslararası hakemlik ve yargı kararları ile devletlerarası uygulamanın analizi yoluyla adaların rejimini ve deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların rolünü incelemektedir. İlk bölümde, ada tanımı ve adaların deniz alanları açıklanmaktadır. Ardından, ikinci bölümde, deniz alanlarının sınırlandırılması hukuku ve bu kapsamda deniz alanlarının sınırlandırılması sürecinde adaların işlevleri tartışılmaktadır. Son bölümde ise, sınırlandırmada adalara tanınan etkiler ve yapılan değerlendirmede dikkate alınan faktörler incelenmektedir.

ABSTRACT

Defining "islands" and their role in the context of the delimitation of maritime boundaries is both a complex and crucial issue in terms of international law. The significance of the matter takes its source from fact that the majority of potential maritime boundaries around the world remain undelimited, such as the continental shelf dispute in the Aegean Sea.

This study, examines the regime of islands and their roles in maritime delimitation by analysing judicial decisions and state practice. In the first section, the

definiton of islands and the maritime zones of islands are explained. Then in the second section, maritime delimitation law and in this context the functions of islands in the process of delimitation are discussed. In the third and the last section, the effects given to islands in delimitation and the factors affecting assesment are examined.